

20 ÅR MED MERKNADER FRA FNS BARNEKOMITÉ – HVA HAR SKJEDD?

En kartlegging av norske myndigheters oppfølging av merknadene fra
FNs barnekomité til Norge (1994 -2014)

Kirsten Kolstad Kvalø, Redd Barna 2014

Redd Barna

FORORD

20 år med merknader fra FNs barnekomite – mye bra har skjedd, men det gjenstår fortsatt mange utfordringer for barn i Norge har fått oppfylt sine rettigheter.

I 2014 er det 25 år siden FNs barnekonvensjon ble vedtatt av FNs Generalforsamling. Verdenssamfunnet vedtok enstemmig å anerkjenne og respektere barns individuelle rettigheter til liv, utvikling, beskyttelse og deltagelse. Barnekonvensjonen er den av FNs menneskerettskonvensjoner som har størst oppslutning; det er kun tre land som ikke har ratifisert konvensjonen. Barnekonvensjonen gir barn individuelle rettigheter, og har bidratt til et mye større fokus på barns situasjon rundt i verden.

Norge ratifiserte FNs barnekonvensjon i 1991. Staten skal i henhold til barnekonvensjonens artikkel 44 rapportere hvert femte år på sin innfrielse av rettigheter i barnekonvensjonen og om fremgang som er gjort siden forrige rapportering. FNs barnekomité kommer etter Statens rapportering med anbefalinger (merknader) på hvilke områder de mener Staten kan forbedre seg. Merknadene definerer hvordan en stat er forpliktet til å opptre i henhold til forpliktelsene fra barnekonvensjonen, og det er forventet fra komitéen at Norge tar hensyn til, og foretar justeringer, i henhold til merknadene. Ved neste rapportering vil det derfor forventes at Norge enten har tatt merknadene til følge, eventuelt at man kan begrunne hvorfor man ikke har foretatt seg noe.

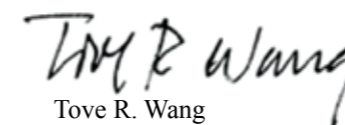
Norge har rapportert og fått tilbakemeldinger fra FNs barnekomité fire ganger de siste 20 årene, men har det ført til en styrket rettighetssituasjon for barn og tar myndighetene merknaden på alvor?

Med denne rapporten ønsker Redd Barna å kartlegge norske myndigheters oppfølging av merknadene fra den første rapporteringen i 1994 til den siste rapporteringen i 2008. Kartleggingen har blitt gjennomført av Kirsten Kolstad Kvalø, som har sett på relevante lovendringer, forskning, statistikk, informasjon fra brukerorganisasjoner og annen informasjon som dokumenterer gjennomføringen av barnekonvensjonens forpliktelser i Norge. Rapporten gir en *overordnet* framstilling av Norges oppfølging av merknadene fra barnekomiteen; det er ikke en uttømmende oversikt over status for barns rettigheter i Norge. I rapportens del I har Redd Barna trukket fram områder vi mener barnekomiteens merknader er blitt tatt til følge og ført til positive endringer for barn. I del II ser vi på områder der det gjenstår mye arbeid for myndighetenes politikk og praksis samsvarer med merknadene. For hvert av områdene kommer vi med anbefalinger til myndighetene for å sikre en bedre etterlevelse av barns rettigheter.

Redd Barna ønsker at denne rapporten skal bidra til økt kunnskap og igangsette debatt om oppfølging av barns rettigheter i Norge. Vi ønsker at fagfolk og organisasjoner som jobber for barnets beste skal få kjennskap til mulighetene til aktivt å bruke merknadene som et verktøy for å påvirke beslutningstakere og myndighetene til å igangsette enda bedre politikk for barn og unge. Det er også viktig at barn og unge selv har mulighet til å følge opp merknadene, derfor har Redd Barna laget en egen barnevennlig versjon av merknadene fra barnekomiteen.

Rapporten viser at mye bra har skjedd de siste 20 årene, men samtidig er det fortsatt mange utfordringer. Vi har en lang vei å gå før vi kan si at alle barn i Norge får sine rettigheter oppfylt, særlig gjelder dette de mest utsatte gruppene av barn. Redd Barna vil fortsette å holde et årvåkent øye med myndighetene for å sikre at merknadene fra barnekomiteen fører til faktiske endringer til barnets beste.

Med vennlig hilsen Redd Barna

Tove R. Wang
generalsekretær

INNHOOLD

FORORD	3
INNLEDNING	7
Kort om barnekonvensjonen og tilsynet med denne	7
Metode	8
Fremstillingen videre	9
DEL 1: POSITIVE UTVIKLINGSTREKK	10
DEL 2: UTVALGTE PROBLEMOMRÅDER	12
DEL 3: GJENNOMGANG AV DE ENKELTE MERKNADENE	19
Innledning	19
3.1.0 Generelle gjennomføringstiltak	20
3.1.1 Lovgivning og inkorporering	20
3.1.2 Forbehold til konvensjonen	21
3.1.3 Forbehold til andre konvensjoner	21
3.1.4 Samsvar mellom barnekonvensjonen og norsk lov	22
3.1.5 Forskning og datainnsamling for å overvåke implementeringen av konvensjonen i norsk rett	23
3.1.6 Opplæring og informasjon om konvensjonen	26
3.1.7 Implementering på lokalt nivå	29
3.1.8 Samordning	31
3.1.9 Uavhengig overvåking	32
3.1.10 Internasjonalt samarbeid	33
3.2.0 Generelle prinsipper	34
3.2.1 Ikke-diskriminering	35
3.2.2 Barnets beste	38
3.2.3 Respekt for barnets synspunkter	40
3.3.0 Sivile rettigheter og friheter	45
3.3.1 Retten til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet	45
3.3.2 Vern om privatlivet	46
3.3.3 Retten til å kjenne sine foreldre	47
3.3.4 Forbudet mot tortur	47
3.4.0 Familiemiljø og alternativ omsorg	48
3.4.1 Separasjon fra foreldre	48
3.4.2 Familiegjenforening	51
3.4.3 Beskyttelse av barn som er fratatt sitt familiemiljø	52
3.4.4 Tilsyn med barn som er fratatt sitt familiemiljø	55
3.4.5 Styrking av foreldreansvaret og familiemiljøet	56
3.5.0 Grunnleggende helse og velferd	59
3.5.1 Barne- og ungdomsspesifikke helseutfordringer	59
3.5.2 Psykisk helse	63
3.5.3 Barn med funksjonsnedsettelse	65
3.5.4 Skadelig tradisjonsbestemt praksis	66
3.5.5 Barneomsorgstjenester	68
3.5.6 Retten til en akseptabel levestandard	69
3.6.0 Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter	71
3.6.1 Begrensninger i adgangen til utdanning	71
3.6.2 Mobbing i skolen	71
3.6.3 Andre merknader vedrørende retten til utdanning	73
3.7.0 Spesielle beskyttelsestiltak	77
3.7.1 Frihet fra vold, overgrep og omsorgssvikt og seksuell utnyttelse og misbruk	77
3.7.2 Asylsøkende barns rettigheter	86
3.7.3 Barn i konflikt med loven	93
3.7.4 Bortføring, salg og handel med barn	94
3.7.5 Barn som tilhører minoritetsgrupper eller urbefolkningsgrupper	96
3.8.0 Ratifikasjon av andre instrumenter	97
3.9.0 Oppfølging og spredning	98
VEDLEGG: FNs konvensjon om barnets rettigheter, forkortet utgave	100

INNLEDNING

Temaet for denne rapporten er oppfølging av merknader fra FNs barnekomité til Norge. Rapporten gir en overordnet oversikt over hva som er gjort for å imøtekomme tilbakemeldingene fra FNs barnekomité gjennom de 20 årene som har gått siden Norge mottok de første merknadene fra komiteen. Rapporten består av tre deler i tillegg til en innledningsdel. Inndelingen er nærmere kommentert nedenfor. I innledningen redegjøres det først for FNs barnekonvensjon og tilsynet med denne, deretter for rapportens metode og til sist for den videre fremstillingen i rapporten.

KORT OM BARNEKONVENSJONEN OG TILSYNET MED DENNE

FNs konvensjon om barnets rettigheter (heretter barnekonvensjonen) ble vedtatt av FNs Generalforsamling 20. november 1989. Siden da har alle verdens stater, bortsett fra Somalia, Sør-Sudan og USA ratifisert konvensjonen, og det er ingen annen menneskerettighetskonvensjon som har oppnådd like stor tilslutning som barnekonvensjonen.¹

Det er vedtatt tre valgfrie tilleggsprotokoller til barnekonvensjonen. Valgfri tilleggsprotokoll om barn i væpnet konflikt ble vedtatt 25. mai 2000, og 158 stater har ratifisert denne tilleggsprotokollen. Valgfri tilleggsprotokoll om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi ble vedtatt 25. mai 2000, og 168 stater har ratifisert denne tilleggsprotokollen. Valgfri tilleggsprotokoll om individuell klagemekanisme ble vedtatt 19. desember 2011, og 14 stater har ratifisert denne tilleggsprotokollen. Denne tilleggsprotokollen omtales kort nedenfor, men for øvrig vil ikke tilleggsprotokollene være tema for denne rapporten.

Barnekonvensjonen overvåkes internasjonalt av FNs ekspertkomité for barns rettigheter (heretter barnekomiteen), gjennom et system med periodiske rapporter fra stater som har tilsluttet seg konvensjonen. Hvert femte år plikter statene å sende inn en rapport om gjennomføringen av rettighetene i konvensjonen. Sivilt samfunn, ombud og nasjonale institusjoner for menneskerettigheter supplerer statenes rapporter med egen informasjon til komiteen. Etter en dialog mellom barnekomiteen og statene, utarbeider komiteen såkalte avsluttende merknader, som peker på hva som er positivt når det gjelder gjennomføringen av barnekonvensjonen i staten, og hvilke områder statene må forbedre seg på. Komiteens anbefalinger er ikke juridisk bindende, men i tråd med folkerettslig lære om tolkninger av traktater, må det legges vekt på tolkninger og anbefalinger som kommer fra det organet som er opprettet gjennom konvensjonen. De statene som har ratifisert konvensjonen, er også forpliktet til å etterleve den lojalt, og komiteens merknader er viktig for forståelsen av hvordan konvensjonens enkelte artikler skal følges opp i nasjonal politikk.

Barnekomiteen avgir også såkalte generelle kommentarer om tolkningen av konvensjonen. Komiteen har hittil avgitt 17 ulike kommentarer om tolkningen av barnekonvensjonen. Disse er ikke rettslig bindende, men også her tilsier folkerettslig lære og en lojal etterlevelse av konvensjonsforpliktelsene at kommentarene skal tillegges vekt av statene.

Som nevnt over ble det vedtatt en tredje tilleggsprotokoll til barnekonvensjonen i 2011. Tilleggsprotokollen trådte i kraft i april 2014. Denne tilleggsprotokollen oppretter en individuell klagemekanisme, som gir adgang for barn til å fremme klager i saker som angår dem. Klagen skal så vurderes av barnekomiteen, som avgir kommentarer til statene om den konkrete saken. Klagemekanismen gjelder kun for de landene som har ratifisert tilleggsprotokollen om klagemekanisme.

¹ Status for ratifikasjon av barnekonvensjonen og dens tilleggsprotokoller kan finnes på FNs hjemmesider om ratifikasjon: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en

Norge undertegnet barnekonvensjonen i 1990, og ratifiserte konvensjonen i 1991. I 2003 ble konvensjonen inkorporert i norsk lov med forrang gjennom menneskerettsloven, noe som betyr at ved motstrid mellom konvensjonen og norsk lov, skal barnekonvensjonen gå foran.

Norge ratifiserte tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi i 2001, og tilleggsprotokollen om barn i væpnet konflikt i 2003. Begge tilleggsprotokollene ble inkorporert sammen med barnekonvensjonen i menneskerettsloven i 2003.

Den tredje tilleggsprotokollen om individuell klagemekanisme er ikke ratifisert av Norge. En utredning om fordeler og ulemper av norsk tilslutning til protokollen ble sendt på høring i 2013.² Norske myndigheter ga i september 2014 en tilbakemelding om at de for tiden ikke var i posisjon til å ratifisere denne tilleggsprotokollen, under gjennomgangen knyttet til overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review*.³ Et representantforslag om norsk tilslutning til barnekomiteen skal imidlertid opp til behandling i Stortinget høsten 2014.⁴ Innstillingen fra flertallet i utenriks- og forsvarskomiteen går ut på at Stortinget ber regjeringen legge frem en sak om tilleggsprotokollen i løpet av 2015.⁵

Norge har hittil levert fire rapporter til barnekomiteen, i 1993, 1998, 2003 og 2008. Barnekomiteen har levert avsluttende merknader til Norge i 1994, 2000, 2005 og 2010. Det er oppfølgingen av disse merknadene som er tema for denne rapporten.⁶

METODE

Denne rapporten inneholder en kartlegging av hva som er gjort for å følge opp merknadene fra barnekomiteen til Norge. Kartleggingen er gjennomført gjennom innhenting av informasjon som er tilgjengelig på ulike måter. Det er også synliggjort i rapporten at det på enkelte områder mangler tilgjengelig kunnskap og dokumentasjon om hvordan forpliktelsene etter barnekonvensjonen etterleves i Norge. Det er ikke gjennomført metodiske datainnsamlinger i vitenskapelig forstand i tilknytning til prosjektet. Kartleggingen bygger imidlertid på enkelte samtaler med informanter, i tillegg til referanser til tilgjengelige data. En ikke uttømmende liste over kilder som er brukt i kartleggingen oppstilles nedenfor.

Et stort antall offentlige etater, forskningsinstitusjoner, organisasjoner, forskere og enkeltpersoner har bidratt til kartleggingen gjennom å svare på forespørsler og gjøre tilgjengelig sin kunnskap og sine erfaringer. En stor takk går til alle som har bidratt til arbeidet.

Det er mange ulike offentlige etater, fagmiljøer og interesseorganisasjoner som bidrar til å dokumentere status for barns rettigheter i Norge. Denne kartleggingen pretenderer ikke å gi en uttømmende kunnskapsstatus om barns rettigheter i Norge. Derimot forsøker kartleggingen å peke på de mest sentrale kildene som kan si noe om hvorvidt den enkelte merknad er fulgt opp eller ikke. Enkelte av merknadene fra barnekomiteen peker på så store politikkområder at det gjerne kunne vært skrevet egne utredninger kun om oppfølgingen av disse. Formålet med denne kartleggingen er imidlertid å gi et overordnet bilde av oppfølgingen av alle merknadene fra barnekomiteen til Norge gjennom 20 år.

Flere av merknadene fra komiteen er gjentatt, i forskjellige former, gjennom flere av tilbakemeldingsrundene. Rammene for arbeidet med denne rapporten har ikke gjort det mulig å undersøke alt som er gjort mellom hver rapporteringsrunde. For flere av tilbakemeldingene har undersøkelsene konsentrert seg om den seneste utviklingen på feltet, og hvordan situasjonen for barn i Norge er pr. 2014. Denne prioriteringen er gjort dels av hensyn til rapportens omfang og dels fordi det har vært et mål å presentere den oppdaterte statusen på hvordan barns rettigheter ivaretas i dag.

Gjennomgangen i rapportens del 3 følges av fotnoter som forklarer hvor informasjonen er hentet fra. Det er ikke utarbeidet noen litteraturliste, da informasjonen som er brukt til å dokumentere funnene i rapporten spenner over svært ulike typer kilder og ivaretas gjennom fotnotene. Her skal det imidlertid nevnes noen av de mest sentrale kildene som benyttes i rapporten. Listen er ikke uttømmende.

- Norges rapporter til FNs barnekomité med vedlegg, samt notatet Oppfølging av merknader fra FNs barnekomité, publisert i juni 2011 av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Lover, lovforslag, budsjettvedtak, forskrifter og forarbeider, herunder offentlige utredninger, proposisjoner, innstillinger, representantforslag og debatter i Stortinget.
- Avgjørelser fra norske domstoler, samt Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol mot Norge.
- Offentlige handlingsplaner, stortingsmeldinger og rapporter.
- Offentlig utarbeidet statistikk, innhentet fra Statistisk sentralbyrå eller relevante fagetater.
- Rapporter og publikasjoner fra forskningsinstitutter og forskningsmiljøer.
- Rapporter og erfaringer fra interesseorganisasjoner og ombud.
- Erfaringer, meninger og kunnskap gjort kjent gjennom media.
- Juridisk teori om barnekonvensjonen i Norge. I særdeleshet følgende fremstillinger:
 - Høstmælingen, Kjørholt, Sandberg (red.): Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge. Universitetsforlaget, 2. utgave 2012.
 - Søvig: Barnets rettigheter på barnets premisser. Utredning av forholdet mellom barnekonvensjonen og norsk rett. Utført på oppdrag for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2009.

FREMSTILLINGEN VIDERE

Den videre fremstillingen kan grovt deles inn i tre deler. I del 1 synliggjøres noen politikkområder hvor det har vært en positiv utvikling, der anbefalingene fra barnekomiteen har dannet grunnlag for endringer i politikken. I del 2 beskrives de politikkområdene hvor det er tydeligst gap mellom barnekomiteens anbefalinger og myndighetenes oppfølgingsarbeid. I del 3, som er rapportens hoveddel, gjennomgås samtlige merknader fra alle de fire rapporteringsrundene, og det knyttes kommentarer til hver enkelt. Denne delen av fremstillingen følger en egen tematisk disposisjon som er nærmere kommentert i selve rapporten.

²) Frode Elgesem, *Vurdering av fordeler og ulemper ved norsk tilslutning til FNs barnekonvensjons tilleggsprotokoll om individuell klagerett – en juridisk analyse*. Avgitt til Utenriksdepartementet 3. juni 2013. ³) Norges svar til gjennomgangen under overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review*, punkt 131.13, tilgjengelig på FNs hjemmeside om landgjennomgangen av Norge: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NOSSession19.aspx> ⁴) Dokument 8:53 S (2013-2014). ⁵) Innst. 24 S (2014-2015). ⁶) Alle rapportene, merknadene og relaterte dokumenter er tilgjengelig på FNs landsider om Norge: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=NOR&Lang=EN

DEL I:

POSITIVE UTVIKLINGSTREKK

I løpet av de 20 årene som har gått siden Norge fikk de første merknadene fra barnekomiteen, har det skjedd mange positive endringer knyttet til temaene som er tatt opp av barnekomiteen. Denne delen av rapporten gir en oversikt over enkelte områder hvor barnekomiteens merknader har blitt tatt til følge og har ført til positive endringer for barn. Temaene er utdypet i rapportens hoveddel, og det vises til hoveddelen for en nærmere dokumentasjon av det som omtales her. Oversikten er ikke uttømmende, og det er heller ikke alle merknadene som omtales som har blitt fullt ut implementert. Redd Barna kommer under hvert tema med noen anbefalinger som kan sikre enda bedre oppfølging av de områdene som omtales her.

Inkorporering av barnekonvensjonen i norsk lov

Barnekomiteen ga i de to første rapporteringsrundene merknader om inkorporering av barnekonvensjonen i norsk lov. Barnekonvensjonen og de to første tilleggsprotokollene ble inkorporert i norsk lov i 2003 gjennom menneskerettsloven. Barnekonvensjonens gjennomslag i norsk rett er sikret gjennom en forrangsbestemmelse som gir konvensjonen forrang i de tilfellene der annen norsk lov er i strid med konvensjonen. Både i forbindelse med inkorporeringen, og ved senere lov-revisjoner, er det gjort mange grep for å sikre at norsk lov er i samsvar med konvensjonen. I 2014 ble det vedtatt endringer i Grunnloven, hvor barns rettigheter fikk en egen bestemmelse.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At det gjennomføres en ny utredning av om norsk lov er i samsvar med barnekonvensjonen, herunder barnekomiteens tolkninger av konvensjonen, med særlig fokus på de områdene som ikke er utredet og de områdene hvor det ble dokumentert avvik mellom konvensjonen og norsk lov i den forrige utredningen fra 2009.
- At barnets beste innarbeides i alle lover som kan berøre barn, for eksempel i helselovgivningen.

Nedgang i antall fengslede barn

Barnekomiteen har i sine merknader vært opptatt av at fengsling av barn bare bør skje som en siste utvei. Tallet på fengslede barn i Norge har relativt sett vært lavt, men fengsel har vært benyttet i varierende omfang både ved domfellelse og varetekt. Den siste tiden har antallet barn i fengsel gått mye ned. I 2014 trådte en ny straffereaksjon, kalt ungdomsstraff, i kraft. Ungdomsstraffen er bygget opp som en gjenopprettende prosess, som ikke involverer fengsling. Innføringen av ungdomsstraffen innebærer at det skal svært mye til for å idømme barn fengselsstraff, også for svært alvorlige lovbrudd. Det er også gjort endringer i adgangen til varetektsfengsling av barn, men det er fortsatt et antall barn som varetektsfengsles hvert år.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At norske myndigheter ser nærmere på hvorvidt en ivaretar varetektsfengslede barns rettigheter i praksis.
- At norske myndigheter sikrer at det finnes tilstrekkelige alternativ til ordinær varetektsplassering av barn for å sikre at varetektsfengsling bare blir brukt som siste utvei.

Endringer i religionsundervisningen

Barnekomiteen har fulgt med på endringene i religionsundervisningen som har skjedd i løpet av de årene barnekonvensjonen har vært ratifisert i Norge, og har avgitt merknader til temaet gjennom alle rapporteringsrundene. Religionsundervisningen har gjennomgått store endringer siden de første merknadene fra komiteen kom i 1994, og komiteens merknader har vært sentral i revisjonene som er gjort i undervisningen. I dag er det implementert et fag kalt Religion, livssyn og etikk i grunnopplæringen, som omtales i § 2-4 i opplæringslova. Det følger av denne bestemmelsen at faget ikke skal være forkynnende, og at undervisningen skal presentere ulike verdensreligioner og livssyn på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte. Regjeringen Solberg har sendt på høring et forslag om endringer i faget, som skal sikre mer kristendom i undervisningen. Det er usikkert hvordan planene for dette ivaretar barns rett til religionsfrihet.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At det sikres at undervisningen også i fremtiden presenterer alle verdensreligioner og livssyn på en objektiv, kritisk, og pluralistisk måte, uten å gi forrang til kristendommen eller andre religioner eller livssyn.

Mer uavhengig Barneombud

Barnekomiteens merknad om Barneombudets manglende uavhengighet fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har medført stor offentlig debatt. Dette har medført endringer i ombudets funksjonstid, slik at den som utnevnes til Barneombud nå sitter for en periode på seks år, uten mulighet til gjenoppnevning. Det er imidlertid ikke foretatt endringer i ombudets formelle tilknytning til departementet, og ombudet er heller ikke gitt mandat til å behandle klager fra barn, slik barnekomiteen anbefaler.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At Barneombudet underlegges Stortinget.
- At Barneombudet gis mandat til å behandle klager fra barn.

Statens Barnehus for barn som er utsatt for vold og seksuelle overgrep

Barnekomiteen har i flere merknader vært opptatt av at barn som utsettes for vold og seksuelle overgrep må sikres hjelp og behandling, og sakene må følges opp i rettsapparatet. En stor og viktig positiv endring for å ivareta dette, har vært opprettelsen av til sammen ti Barnehus i Norge frem til i dag. På Barnehusene gjennomføres dommeravhør for barn som blir tatt opp på video slik at barnet slipper å forklare seg i retten, og det tilrettelegges for medisinsk undersøkelse, korttidsterapi, oppfølging og behandling. De gir også råd og veiledning til privatpersoner og offentlige instanser.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At det sikres at alle barn og unge som er utsatt for vold og overgrep, uansett bosted, alder eller andre grunner har reell tilgang til Barnehusene.
- At bruk av Barnehus lovfestes for alle barn og unge, med mindre bruk av Barnehuset ikke er til barnets beste.
- At det settes inn flere tiltak og ressurser, slik at tidsfristen for avhør i saker om seksuelle overgrep overholdes.
- At det settes en tidsfrist for når avhør av barn skal være gjennomført i saker som handler om vold på lik linje som det er en tidsfrist for saker som handler om seksuelle overgrep.

DEL 2:

UTVALGTE PROBLEMMOMRÅDER

Denne delen av rapporten gir en kort oversikt over områder hvor barnekomiteen har kommet med gjentatt kritikk mot Norge, og hvor det fortsatt gjenstår mye fra myndighetenes side før politikk og praksis kan sies å være i samsvar med merknadene som barnekomiteen har kommet med. Temaene er utdypet i rapportens hoveddel, og det vises til hoveddelen for en nærmere dokumentasjon av det som omtales her. For hvert område skrives det litt om hvilke merknader Norge har mottatt fra barnekomiteen, og hva som mangler av oppfølgingstiltak fra norske myndigheter før merknadene kan sies å være fulgt opp. Under hvert tema presenteres også Redd Barnas anbefalinger til myndighetene.

Ulikhet i tjenestetilbudet mellom landets kommuner

Barnekomiteen har gjentatte ganger kommentert det kommunale selvstyret i Norge, og hvordan dette påvirker implementeringen av barns rettigheter lokalt. En sentral bekymring for komiteen har vært hvordan tjenestetilbudet for barn og unge varierer mellom kommunene. Komiteen har vært særlig bekymret for at tjenestetilbudet til barn med funksjonsnedsettelse varierer mye mellom kommunene. Komiteen har anbefalt nasjonale standarder som forplikter kommunene til å levere tjenester på et visst nivå, samt tildeling av tilstrekkelige ressurser til kommunene. Videre har komiteen vært opptatt av at myndighetene må sørge for budsjettsporing, som kontrollerer at ressursene som kommunene får overført, brukes på barn.

Myndighetene ser ikke ut til å dele barnekomiteens bekymring for ulikhet i tjenestetilbudet basert på hvor barn bor. De har derimot kommunisert til komiteen at det ikke anses som noe problem at tilbudet varierer mellom kommunene, forutsatt at tjenestene har tilfredsstillende standard. Samtidig viser flere kartlegginger at tjenestetilbudet varierer mye mellom kommunene, og at tjenestetilbudet innenfor flere områder i enkelte kommuner ikke når opp til en tilfredsstillende minstestandard.

Regjeringen Solberg har igangsatt en kommunereform som har til hensikt å overføre mer makt til landets kommuner, samtidig som kommunene styrkes gjennom sammenslåing. Det er usikkert hvordan dette slår ut overfor barn som brukere av ulike helse- og velferdstjenester som kommunene forvalter.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At stønadsnivåer for barnefamilier gjennomgås og at det fastsettes normerte minstesatser nasjonalt.
- At det i større grad øremerkes midler i budsjettposter som er sentrale for kvaliteten på barn og unges tjenestetilbud, for eksempel skolehelsetjenesten.
- At det gjennomføres en årlig analyse av hvor mye av rammetilskuddene til kommunene gjennom statlige overføringer som brukes på barn og unge.
- At det sikres at barnets beste blir ivaretatt i kommunereformen.

Asylsøkende barns rettigheter

Rettighetene til barn som søker asyl i Norge har vært tema for mange kommentarer fra FNs barnekomité gjennom alle fire gangene Norge har vært eksaminert av komiteen. Det er samtidig ett av de områdene hvor det har vært lavest vilje hos myndighetene til å etterkomme merknadene fra FNs barnekomité.

Det har vært et økende fokus på denne gruppen barn gjennom de 25 årene barnekonvensjonen har eksistert, og det har skjedd flere positive endringer innenfor dette området. Blant annet har hensynet til barn blitt synliggjort gjennom lovverket for innvandring, og barnevernet har overtatt omsorgen for asylsøkende barn under 15 år. Likevel er det svært mye som gjenstår før myndighetene kan sies å ha rettet seg etter kritikken fra barnekomiteen.

Merknadene som omhandler asylsøkende barn fordeler seg på svært mange ulike områder som angår disse barnas liv, herunder for eksempel vurderingen i asylsaker, saksbehandlingen i asylsaker, barnas omsorgssituasjon, tilgang til helse- og velferdstjenester, beskyttelse mot menneskehandel og overgrep. Her skal vi kort kommentere to av disse områdene og knytte anbefalinger til disse.

Det ene området gjelder omsorgssituasjonen for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år. Dette er en gruppe barn som kommer til Norge for å søke asyl uten foreldre eller andre nære omsorgspersoner. I påvente av endelig vedtak i deres asylsak, og oppfølging av dette vedtaket, som gjerne kan ta flere år, bor barna på asylmottak i Norge. Ulikt andre barn i Norge som av ulike årsaker ikke får omsorg av foreldrene sine, får disse barna ikke oppfølging fra barnevernet. I stedet er det utlendingsmyndighetene som har omsorgsansvaret for dem. Sammenliknet med barn under barnevernets omsorg, får enslige mindreårige asylsøkere dårligere bemanning og oppfølging i omsorgstilbudet. Regjeringen har ikke kommet med lovnader om endringer i omsorgssituasjonen for enslige mindreårige asylsøkere.

Det andre området gjelder vurderingen av barnets beste i saker om opphold på humanitært grunnlag. Selv om prinsippet om barnets beste er tatt inn i regelverket for behandlingen av sakene, ser man regelmessig en større vektlegging av innvandringsregulerende hensyn enn barnets beste i forvaltningen. I 2012 behandlet Høyesterett i plenum to saker hvor vurderingen av barnets beste sto sentralt. Resultatet i begge sakene ble at Utlendingsnemndas vedtak om at barna ikke skulle få opphold på humanitært grunnlag ble opprettholdt. Høyesterett avgjorde i sakene at den konkrete interesseavveiningen mellom barnets beste og andre hensyn ikke skal kunne overprøves av domstolene. Videre kom Høyesterett til at man ikke kan få såkalt fastsettelsesdom for brudd på barnekonvensjonens artikkel 3 om barnets beste.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At regjeringen overfører omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år til barnevernet.
- At det tas inn en bestemmelse i forskrift til utlendingsloven om at barnets beste som hovedregel skal være det grunnleggende hensyn i utlendingsmyndighetenes behandling av asylsaker som berører barn, og at vektingen av de ulike hensynene i saken må begrunnes.
- At Utlendingsforvaltningen tilføres nødvendig kompetanse og ressurser, slik at barns rett til å bli hørt blir ivaretatt i alle ledd i asylforvaltningen.
- At barn som kommer til Norge som asylsøkere, både barn i asylprosessen og barn uten lovlig opphold, får lovfestet rett til videregående utdanning og barnehage.

Barn som lever i fattigdom

Barnekomiteen har i flere merknader tatt opp situasjonen for barn som lever i fattigdom. Kommentarene omhandler både generell bekymring for forekomsten av problemet, og bekymring for at det ikke gjøres nok for å hjelpe de barna som lever i fattigdom.

På tross av løfter om utryddelse av barnefattigdom fra skiftende regjeringer, øker antallet fattige barn i Norge. Særlig stor er økningen blant barn i innvandrerfamilier. Fattigdom har konsekvenser både for barna og for samfunnet. Barn som er fattige i Norge skiller seg negativt ut på alle helseindikatorer, har oftere symptomer på depressive plager, er sjeldnere motivert for skole og høyere utdanning og deltar mindre i organiserte fritidsaktiviteter.

Årsakene til barnefattigdom handler dels om foreldrenes arbeids- og inntektsevne. En viktig prioritet må være å få foreldre i arbeid, dersom det er mulig. Samtidig må ikke barna straffes for foreldrenes manglende inntektsevne. Reduksjon i stønadsnivået, for eksempel gjennom reduksjon i barnetillegget til uføre som nylig er foreslått i regjeringens statsbudsjett for 2015, vil kunne føre til en forverring av situasjonen for barn som i dag vokser opp i lav inntektsfamilie. Det vil også kunne føre til enda flere fattige barn.

Samtidig som det er viktig med fokus på årsakene til barnefattigdom, er det viktig å gjøre noe med situasjonen til de barna som til en hver tid lever i fattigdom. Flere kartlegginger og tilsyn viser systematiske mangler i kartleggingen av barnas behov når det gjelder ulike støtteordninger og tiltak. Svært mange kommuner gjør lite for at fattige barn skal kunne delta sosialt.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At det settes i gang en tverrfaglig innsats for å forebygge barnefattigdom på feltene helse, sosialøkonomi, utdanning, integrering og kultur.
- At alle strategier for bekjempelse av barnefattigdom skal ha et rettighetsperspektiv og ta utgangspunkt i konkrete artikler i barnekonvensjonen.
- At Nav dokumenterer barns behov og utvikler tiltak til barnets beste.

Barns rett til å si sin mening og bli hørt

Retten til å si sin mening og bli hørt er et av barnekonvensjonens generelle prinsipper, og barnekomiteen har kommet med merknader angående denne rettigheten i flere av rapporteringsrundene.

Barns rett til å bli hørt i enkeltsaker er etter hvert innarbeidet i mange lover som angår barn. Enkelte av lovene er fortsatt ikke i tråd med barnekonvensjonen, da de fastsetter bestemte aldersgrenser for når retten til å bli hørt inntreffer.

På tross av økende rettslig regulering av barns rett til å bli hørt i enkeltsaker, er det fortsatt store mangler i gjennomføringen av denne rettigheten i praksis. Særlig viser dette seg i saker på utlendingsfeltet.

Barn har også rett til å delta og si sin mening i samfunnslivet. Denne retten er lite synliggjort i lovverket. Flere forskjellige tiltak på både statlig, regionalt og kommunalt nivå bidrar til å ivareta barns rett til å bli hørt som samfunnsborgere, herunder ordninger med kommunale og fylkeskommunale ungdomsråd, og forsøk med stemmerett for 16- og 17-åringer. Det er imidlertid lite systematikk i disse satsningene, og forskning viser at det ofte er ressurssterke ungdommer som deltar i slike prosesser.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At norsk regelverk om involvering av barn i beslutningsprosesser gjennomgås, for å sikre at dette er mer helhetlig og koordinert, og i tråd med barnekonvensjonens artikkel 12 og barnekomiteens generelle kommentar nr. 12.
- At kompetanse om barns rett til å bli hørt hos voksne som tar beslutninger som berører barn på alle nivå i samfunnet og hos barn selv styrkes, som et viktig grunnlag for å utøve sin rett til å bli hørt i praksis.
- At det utvikles ordninger som forplikter og etterprøver at voksne tillegger barns synspunkter behørig vekt i en beslutningsprosess.
- At det lovfestes kommunale innflytelsesorganer for barn og unge, med tilhørende nasjonale retningslinjer som sikrer at organene representerer alle barn og unge i kommunen, og har reell gjennomslagskraft i kommunale beslutningsprosesser.

Barn med funksjonsnedsettelse

Temaet for barnekomiteens merknader om barn med funksjonsnedsettelse har særlig vært manglende adgang til sosiale aktiviteter, fritidstilbud og samvær med andre barn. Komiteen har også tatt opp disse barnas rettigheter under prinsippet om ikke-diskriminering.

Flere kartlegginger viser at barn med funksjonsnedsettelse fortsatt ikke deltar sosialt i like stor grad som andre barn. Det ser ut til å være en sammenheng mellom integrering i skolen og integrering i sosiale aktiviteter.

Mange skoler og fritidsarenaer er utilgjengelige for barn med funksjonsnedsettelse. Arbeidet med universell utforming i Norge er i gang, men det går sakte. I mellomtiden opplever mange barn at de blir holdt utenfor fordi samfunnet ikke har tilrettelagt for dem.

Barn med funksjonsnedsettelse er beskyttet mot diskriminering gjennom lovverket, og har adgang til å klage på diskriminering til Likestillings- og diskrimineringsombudet. Det er imidlertid grunn til å tro at ikke alle barn som opplever diskriminering på grunn av sin funksjonsnedsettelse vet hvilke rettigheter de har, og hvor de kan henvende seg for å klage.

Videre er det fremdeles lite kunnskap om barn med ulike typer funksjonsnedsettelse som er utsatt for vold og seksuelle overgrep. Hjelpeapparatet og rettssystemet er ikke fullt tilrettelagt for disse barna.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At rettighetsfokus på barn med funksjonsnedsettelse økes, og at det sørges for at disse barna får tilrettelagt informasjon om sine rettigheter.
- At innsats for inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne på alle områder økes.
- At det sørges for økt kompetanse om og tilbud til barn og unge med nedsatt funksjonsevne som er utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt.

Forebygging og bekjempelse av vold, overgrep og omsorgssvikt

Barnekomiteen har gitt en rekke merknader som omhandler barns rett til frihet fra alle former for vold, overgrep og omsorgssvikt. Det har vært mange positive endringer på dette feltet i løpet av den perioden barnekonvensjonen har vært ratifisert i Norge. Fortsatt utsettes likevel mange barn for vold, overgrep og omsorgssvikt. Mange av disse barna får ikke hjelp i rett tid. Fagfolk som jobber med barn har ofte for liten kunnskap om temaet, og det er grunn til å tro at det er for få som melder ifra til barnevernet og andre hjelpeinstanser. Man vet heller ikke nok om omfanget av problemet, og det er et problem i seg selv.

Tjenester som fødeavdelinger, helsestasjoner for barn og skolehelsetjenesten er viktig i arbeidet med å forebygge og avdekke vold, overgrep og omsorgssvikt, men disse tjenestene mangler kapasitet.

Barnevernet har fått styrket sin kapasitet de siste årene. Likevel varierer blant annet akuttberedskapen i barnevernet med hvor i landet man bor. Barn som lever under forhold som er skadelige for dem, kan måtte vente i mange uker på at det fattes vedtak i Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. Barnevernet er trolig heller ikke godt nok rustet til å møte utfordringene til barn med minoritetsbakgrunn. Lov om barneverntjenester er fortsatt ikke gjort til en rettighetslov, selv om dette har vært anbefalt av en rekke offentlige utvalg og fagpersoner.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At barnevernloven endres slik at den blir en rettighetslov for barn.
- At det fastsettes en bemanningsnorm for det kommunale barnevernet som sikrer at barn følges opp på en god og forsvarlig måte.
- At ressurser til helsestasjoner og skolehelsetjenesten økes, og at midler til disse formålene øremerkes.
- At det utvikles metodeverktøy for barnevernansatte og helsesøstre som skaper rutiner for å spørre om vold og seksuelle overgrep.

Barn som utsettes for menneskehandel

Barnekomiteen har i flere merknader vært opptatt av situasjonen for barn som utsettes for menneskehandel i Norge. Norge har gjort flere viktige grep for å sikre regelverket om beskyttelse og omsorg for barn som antas å være ofre for menneskehandel. Likevel er det store utfordringer som gjenstår i arbeidet med å sikre rettighetene for denne gruppen av barn.

Blant annet viser rapporter at fagmiljøer har problemer med å nå frem til og sikre beskyttelse for noen av de mindreårige som er mest sårbare for å bli utsatt for utnyttning til menneskehandel, særlig ungdom i rusmiljø. Det er også dokumentert mangel på kunnskap blant ansatte i barneverntjeneste om barn som er utsatt for menneskehandel. Over mange år har det vært et stort problem at det forsvinner barn fra asylmottak i Norge, som myndighetene ikke kan gjøre rede for. Det er all grunn til bekymring for at mange av disse barna kan ha blitt utnyttet i menneskehandel.

Det eksisterer ikke et godt og pålitelig system for innhenting og sammenstilling av omfanget av antatte ofre for menneskehandel, noe som gjør at det ikke finnes oppdaterte tall på hvor mange barn som antas å være ofre for menneskehandel i Norge hvert år.

REDD BARNA ANBEFALER:

- At det opprettes et nasjonalt kunnskaps- og kompetansesenter som skal ha det overordnede ansvaret for barn som antas å være ofre for menneskehandel.
- At det sikres at enslige mindreårige asylsøkere i mottak får bedre oppfølging slik at de ikke forsvinner fra mottak og utnyttes i menneskehandel.
- At arbeidet med å identifisere barn som utnyttes i menneskehandel også omfatter barn som utnyttes i forbindelse med tigging.
- At norske myndigheter til enhver tid har en effektiv handlingsplan for bekjempelse av menneskehandel. Handlingsplanen må ha et klart barneperspektiv.

DEL 3:

GJENNOMGANG AV DE ENKELTE MERKNADENE

INNLEDNING

FNs barnekomité har avgitt avsluttende merknader til Norge i fire omganger – i 1994, 2000, 2005 og 2010. Barnekomiteen har gruppert de ulike rettighetene i barnekonvensjonen, og laget en bestemt inndeling som anvendes både for statenes rapporter, andre aktørers rapporter og merknadene fra komiteen.⁷ Denne rapporten følger denne inndelingen. Under hver hovedkategori er merknadene, og kommentarene til disse, ordnet tematisk, og deretter kronologisk. Flere steder svarer teksten om oppfølging av merknader til merknader fra flere forskjellige rapporteringsrunder, for å unngå gjentakelse.

Enkelte av merknadene i denne rapporten er flyttet til et annet sted i den tematiske inndelingen enn de opprinnelig sto i merknadene fra komiteen. Dette skyldes at komiteen selv har variert plasseringen av enkelte tema, som kan kategoriseres under dette. Et eksempel er det tematiske området rus, som kan kategoriseres både under hovedtemaet *Helse og velferd* og under *Spesielle beskyttelsestiltak*. I denne rapporten er alle merknader som omhandler rusmisbruk hos barn og unge samlet i en egen overskrift under helse, hvor det også følger en sammenhengende fremstilling av oppfølgingen av merknadene som er gitt under denne overskriften. Videre er alle merknader som omhandler vold, overgrep og omsorgssvikt samlet under ett, i kapitlet *Spesielle beskyttelsestiltak*, selv om de opprinnelig er spredt i ulike deler av merknadene. Dette er gjort for å lette fremstillingen av dette temaet og unngå dobbeltbehandling.

Merknadene gjengis på norsk, selv om de originalt er avsaagt på engelsk. I denne rapporten brukes Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets oversettelse av merknadene. Hver merknad merkes med årstall i parentes som markerer hvilken tilbakemeldingsrunde den hører til.

Disposisjonen for den følgende gjennomgangen av de forskjellige merknadene er som følger:

- Generelle gjennomføringstiltak (artiklene 4, 42 og 44 nr. 6.)
- Generelle prinsipper (artiklene 2, 3, 6 og 12)
- Sivile rettigheter og friheter (artiklene 7, 8, 13-17, 19 og 37 (a))
- Familiemiljø og alternativ omsorg (artiklene 5, 9-11, 18 nr. 1 og 2, 19-21, 25, 27 nr. 4 og artikkel 39)
- Grunnleggende helse og velferd (artiklene 6, 18 nr. 3, 23, 24, 26, og 27 nr. 1-3)
- Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter (artiklene 28,29 og 31)
- Spesielle beskyttelsestiltak (artiklene 22, 32-26, 38, 39, 37 b-d og 40)
- Ratifikasjon av andre instrumenter
- Oppfølging og spredning

⁷) Se barnekomiteens retningslinjer for statens periodiske rapporter, CRC/C/58/REV.2, tilgjengelig på komiteens hjemmeside: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?key=92g0+9FnI5fX/ePqHxWObMde63qOji-uLKDV/BafkP+XV86EGNR9fgV9SFw/mAZV&Lang=en

3.1.0 GENERELLE GJENNOMFØRINGSTILTAK

Denne delen av rapporten omhandler det barnekomiteen kaller generelle gjennomføringstiltak, og knytter seg til barnekonvensjonens artikler 4, 42 og 44 nr. 6. Dette omhandler overordnede tiltak for å gjennomføre konvensjonen i statene. Merknadene til Norge under denne overskriften omfatter lovgivning og inkorporering, forbehold til barnekonvensjonen og andre konvensjoner, samsvar mellom konvensjonen og norsk rett, forskning og statistikk, opplæring og informasjon om konvensjonen, implementering på lokalt nivå, herunder samordning av tjenester lokalt, uavhengig overvåking av konvensjonen nasjonalt, og internasjonalt samarbeid.

Noen begrepsavklaringer kan være nyttige her for å forklare hva barnekomiteen mener med de ulike merknadene.

Inkorporering av en konvensjon betyr at konvensjonen formelt sett blir en del av nasjonal lov. Et forbehold innebærer at en stat som ratifiserer konvensjonen ikke vil forplikte seg til å følge en bestemt artikkel i konvensjonen. Barnekonvensjonen åpner for slike forbehold så lenge det ikke er i strid med konvensjonens formål og hensikt, men komiteen oppfordrer likevel statene til å trekke slike forbehold. Barnekomiteen oppfordrer også til å trekke forbehold til andre konvensjoner, når disse kan påvirke barns rettigheter. Med samsvar mellom konvensjonen og norsk rett menes at norsk lov må være i samsvar med de kravene som rettslig følger av barnekonvensjonen, og at norsk lov må ivareta barnekonvensjonens mål og verdier.

3.1.1 LOVGIVNING OG INKORPORERING

Komiteen merker seg at det i en rapport fra et regjeringsoppnevnt utvalg er foreslått en endring av Grunnloven med en egen bestemmelse som tar inn visse menneskerettighetstraktater, og dette forslaget ikke omfatter Konvensjonen om barnets rettigheter. Dersom Norges regjering går inn for en egen bestemmelse i grunnloven som tar inn visse menneskerettighetstraktater, vil komiteen gjerne oppfordre parten til å ta med henvisning til Konvensjonen om barnets rettigheter i en slik grunnlovsendring. (1994)

Komiteen er fortsatt betenkt over at konvensjonens alminnelige prinsipper og bestemmelser ennå ikke er helt og fullt inkorporert i det nasjonale lovverk som anbefalt.

Komiteen oppmuntrer parten i dens pågående drøftelser omkring dette spørsmålet, og anbefaler at man overveier å inkorporere konvensjonen i det nasjonale lovverk på tilsvarende måte som andre regionale og internasjonale menneskerettsdokumenter er inkorporert i menneskerettsloven av 21. mai 1999. (2000)

STATUS: FULGT OPP

Rapporten som nevnes i den første anbefalingen fra 1994 er NOU 1993:18 *Lovgivning om menneskerettigheter*. Denne rapporten er et forarbeid til menneskerettsloven av 1999.⁸ Loven inneholdt opprinnelig ikke barnekonvensjonen, men i 2003 ble også barnekonvensjonen inkorporert med forrang i denne loven.⁹

Grunnloven fikk fra 13. mai 2014 en ny § 104 om barns rettigheter, i forbindelse med en større revisjon av Grunnlovens menneskerettighetsvern. Stortinget valgte å ta inn en konkret bestemmelse i Grunnloven framfor en henvisning til barnekonvensjonen. Bestemmelsen er en treleddet bestemmelse om barns rett til respekt for sitt menneskeverd, retten til å si sin mening og bli hørt, barnets beste som et grunnleggende hensyn, rett til vern om sin personlige integritet og retten til utvikling. Vedtakelsen av Grunnloven § 104 medfører ingen endringer i det forhold at barnekonvensjonen er inkorporert med forrang gjennom menneskerettsloven av 1999. Grunnloven er likevel en såkalt trinnhøyere lov

⁸) Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett. ⁹) Se Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) Om lov om endring i menneskerettsloven (innarbeidning av barnekonvensjonen i norsk lov).

enn menneskerettsloven, og står derfor over barnekonvensjonen og de andre konvensjonene som er inkorporert med forrang.

Det er foreløpig et åpent spørsmål om domstoler og andre i fremtiden vil anvende Grunnlovens bestemmelse om barns rettigheter fremfor barnekonvensjonen, ved avgjørelse av konkrete saker. Retten til å si sin mening og bli hørt er formulert snevrere i Grunnloven enn i barnekonvensjonen. I en kjennelse fra Norges Høyesteretts ankeutvalg av mai 2014, vite ankeutvalget til både Grunnlovens § 104 og barnekonvensjonens artikkel 12 for å underbygge at barets syn sal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet.¹⁰

3.1.2 FORBEHOLD TIL KONVENSJONEN

Komiteen vil oppfordre parten til å ta de nødvendige skritt for med det aller første å trekke tilbake sitt forbehold til konvensjonen. Komiteen vil gjerne holdes underrettet om sakens utvikling. (1994)

STATUS: FULGT OPP

Ved ratifikasjonen av barnekonvensjonen i 1991, tok Norge forbehold til konvensjonens artikkel 40 nr. 2 b (v) angående begrensninger i adgangen til å anke i straffesaker. Denne reservasjonen ble trukket i 1995 i forbindelse med gjennomføringen av to-instansreformen, en større reform som sikret retten til behandling av straffesaker i to instanser som hovedregel.¹¹ Selv om reservasjonen til denne bestemmelsen er trukket, er det likevel begrensninger i adgangen til å prøve saken gjennom to instanser.¹²

3.1.3 FORBEHOLD TIL ANDRE KONVENSJONER

Komiteen er betenkt over partens forbehold til artikkel 10 nr. 2 bokstav b og artikkel 10 nr. 3 i Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter "angående plikten til å holde unge som er tiltalt eller dømt for straffbare forhold atskilt fra voksne", ettersom dette også har innvirkning på de rettigheter barn har i henhold til barnekonvensjonen.

Komiteen ber innstendig parten om å vurdere å trekke tilbake det ovenfor nevnte forbeholdet og henleder partens oppmerksomhet på punktene 59 og 60 i disse avsluttende merknader når det gjelder håndtering av mindreårige og kriminalitet. (2010)

STATUS: IKKE FULGT OPP

Norge har tatt forbehold til Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheters bestemmelser om plikten til å holde unge lovbyrtere atskilt fra voksne. En liknende bestemmelse finnes i barnekonvensjonens artikkel 37 c, men til denne ble det ikke tatt forbehold, da man i stedet valgte å anse en plassering av barn og voksne i fellesskap som en løsning til barnets beste.¹³

Forbeholdet til konvensjonen om sivile og politiske rettigheter er forsvart og opprettholdt gjennom flere runder med internasjonale rapporteringer. Sist, i Norges svar på gjennomgangen under overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review*, uttalte Norge at dette forbeholdet opprettholdes.¹⁴ I et notat om oppfølging av merknadene fra 2010 publisert i juni 2011 viste myndighetene til at det er svært få barn som blir fengslet i Norge, og at det derfor er en risiko for at denne gruppen blir helt isolert dersom de ikke soner i vanlige enheter sammen med andre innsatte.¹⁵

Barnekomiteens merknad er klart ikke fulgt opp på dette punktet.

¹⁰) Rt. 2014 s. 530. ¹¹) Norges andre rapport til FNs barnekomité, s. 116. ¹²) Se nærmere om dette i Mette Yvonne Larsen, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 148. ¹³) *Ibid.*, s. 151. ¹⁴) Norges svar til gjennomgangen under overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review*, punkt 131.16, tilgjengelig på FNs hjemmeside om landgjennomgangen av Norge: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NOsession19.aspx> ¹⁵) Oppfølging av avsluttende merknader fra FNs barnekomité, notat publisert i juni 2011 av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, s. 4.

3.1.4 SAMSVAR MELLOM BARNEKONVENSJONEN OG NORSK LOV

Komiteen gleder seg over de mange tiltakene som er truffet for å bringe den nasjonale lovgivningen i samsvar med konvensjonen. Komiteen merker seg imidlertid at den nasjonale lovgivningen på enkelte områder, som innvandring, barns deltakelse i styringsorganer og religionsfrihet, må bearbeides ytterligere for å sikre at den faktiske gjennomføringen er i fullt samsvar med prinsippene og bestemmelsene i konvensjonen.

Komiteen ber parten videreføre sin innsats for å sikre at den nasjonale lovgivningen er og blir i fullt samsvar med konvensjonen. Komiteen oppmuntrer parten til å lære opp dommere i konvensjonens direkte virkning i saker som gjelder barn, samt å lære opp tjenestemenn i sentraladministrasjon og kommunene i konvensjonen. (2005)

Komiteen merker seg det arbeidet regjeringen har satt i gang for å endre lover eller vedta nye lover, for å bringe den nasjonale lovgivningen i fullt samsvar med konvensjonen, og uttrykker tilfredshet med at regjeringen har tatt initiativ til en sakkyndig utredning om forholdet mellom konvensjonen og norsk rett (Søvig-rapporten).

Komiteen anbefaler at parten fortsetter arbeidet med å tilpasse norsk lov til konvensjonen, herunder gjennom lovendringer eller nye lover når det gjelder barnets rett til å bli hørt i helsespørsmål, vern om barnets rett til privatliv og regelverk for utnevning av verger for barn som er skilt fra sine foreldre. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet publiserte i 2009 utredningen *Barnets rettigheter på barnets premisser – utfordringer i møtet mellom barnekonvensjonen og norsk rett*, skrevet av professor Karl Harald Søvig på oppdrag på departementet.¹⁶ Utredningen inneholdt flere forslag til forbedringer av det norske lovverket for å bringe dette i samsvar med konvensjonen. Utredningen har ført til flere lovendringer, blant annet en endring i barnevernloven som pålegger barneverntjenesten å legge til rette for samvær med søsken etter en omsorgsovertakelse.¹⁷

Ikke alle forslag til forbedringer fra utredningen har blitt fulgt opp. Blant annet anbefalte utredningen at barnevernloven gjøres til en rettighetslov, som gir barn rettskrav på tjenestene etter loven.¹⁸ Dette er så langt ikke fulgt opp av myndighetene.

Utredningen var også begrenset til noen utvalgte problemstillinger, og det er derfor ikke gjort noen helt dekkende gjennomgang av forholdet mellom norsk rett og barnekonvensjonen. Det vil derfor være nødvendig med en ny utredning om dette for å sikre at komiteens merknad blir tatt på alvor.

Når det gjelder de konkrete områdene der komiteen har pekt på at det må gjøres mer for å bringe lovgivningen i samsvar med konvensjonen, er det gjort flere endringer. I 2008 ble det vedtatt en ny utlendingslov, som tar inn over seg forpliktelsene etter barnekonvensjonen i større grad enn tidligere. Når det gjelder regelverket for verger for barn som er skilt fra sine foreldre, ble det vedtatt en ny vergemålslov i 2010, som trådte i kraft i 2013.

Lovgivning om barnets rett til å bli hørt har vært et tema for komiteen i flere rapporteringsrunder. Lovgivningen på dette området er lite enhetlig. I lovverket opereres det med forskjellige aldersgrenser, og det varierer fra lov til lov hvorvidt aldersgrensen er absolutt eller også inneholder en skjønsmessig adgang til å høre barn under aldersgrensen. Innen helselovgivningen og i spørsmål om religiøse forhold er det antatt at aldersgrensene ikke er i samsvar med barnekonvensjonen.¹⁹ Se for øvrig kapittel 3.2.3 om respekt for barnets synspunkter.

Når det gjelder merknaden om opplæring i barnekonvensjonen for dommere og andre statsansatte, se kapittel 3.1.6 om opplæring og informasjon om konvensjonen.

¹⁶ Utredningen er tilgjengelig her: http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/bld_2006-2009/Nyheter-og-pressemeddelinger/pressemeddelinger/2009/forholdet-mellom-fns-barnekonvensjon-og-.html?id=578215

¹⁷ Se Lov om barneverntjenester, § 4-16 annet punktum, som bygger på Prop. 106 L (2012-2013). ¹⁸ Karl Harald Søvig: *Barnets rettigheter på barnets premisser*, s. 99. ¹⁹ Se mer om dette i Kirsten Sandberg, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 105.

3.1.5 FORSKNING OG DATAINNSAMLING FOR Å OVERVÅKE IMPLEMENTERINGEN AV KONVENSJONEN I NORSK RETT

Som en del av det arbeid som gjøres for å fremme barnets rettigheter og verne om de, vil komiteen gjerne foreslå at parten setter i gang eller oppmuntrer til forskning omkring flere spørsmål som kom opp under diskusjonen, blant annet årsakene til de relativt mange selvmord blant unge i Norge, samt utvikling og bruk av indikatorer på hvordan samtlige rettigheter som garanteres etter konvensjonen, blir gjennomført i praksis.

Komiteen foreslår at det kanskje også kunne foretas en nærmere undersøkelse av de spesielle vanskeligheter som f.eks barn av enslige forsørgere står overfor. (1994)

Komiteen er svært tilfreds med partens velutviklede system for datainnsamling, men beklager mangelen på statistiske opplysninger om situasjonen for barn som har vært utsatt for vold, og om dem som ikke begynner på eller avbryter videregående utdanning. Komiteen beklager også de begrensede opplysningene om innvandrerbarn og barn som bor på institusjon og i fosterhjem.

Komiteen anbefaler at parten viderefører innsatsen for å forbedre den systematiske innsamlingen av opplysninger om barns kår, blant annet om barn som har vært utsatt for vold og mishandling, barn som ikke begynner på eller avbryter videregående utdanning, barn i alternativ omsorg og innvandrerbarn. (2005)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Merknadene omhandler statens plikt til å sørge for at det finnes tilgjengelig forskning og statistikk om barn og unge i Norge. Gjennomgangen av merknadene er det mest hensiktsmessig å dele inn i forskjellige underpunkter.

Forskning om selvmord

Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging (NSSF) ble etablert 1. januar 1996 og er det nasjonale kompetansesenteret på det suicidologiske fagfeltet i Norge. Her foregår det blant annet forskning på ungdom, selvskading og suicidalitet. Regjeringen kom i april 2014 med en ny handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading.²⁰ Handlingsplanen, som går fra 2014-2017 inneholder flere tiltak om forskning og kartlegginger som skal gjennomføres i perioden.

Forskning på barn av aleneforeldre

Staten kommenterte denne merknaden i Norges andre rapport, s. 121, hvor det nevnes at det under programmet "Barn, ungdom og familie" vil bli sett nærmere på familier med en forelder. I 2004 ble det publisert en undersøkelse fra Norge i *The Scandinavian Journal of Psychology*, som studerte forskjeller i psykososiale problemer mellom barn som bodde med begge foreldrene og barn som bare bor med en av foreldrene.²¹ Aleneforeldres økonomi er kartlagt av Statistisk sentralbyrå gjennom flere publikasjoner.²²

Barn som er utsatt for vold og overgrep

Flere ulike forskningsmiljøer bidrar til forskning på vold og overgrep mot barn. I 2004 ble flere mindre forskningsmiljøer slått sammen til Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, som er finansiert av flere departementer. Videre ble det i 2007 etablert fem regionale kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

²⁰ *Handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading 2014-2017*. ²¹ Nævdal og Thuen, *Residence arrangements and well-being: A study on Norwegian adolescents*. Lenke til sammendrag av studien: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9450.2004.00418.x/abstract>. ²² Se blant annet Ranjit Kaur (red.) *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper*. SSB-rapport 32/2013.

I Meld.St.nr. 15 (2012-2013) *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner* og den påfølgende *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner* ble det satt fokus på behovet for dokumentasjon og bedre kunnskap om vold i nære relasjoner. Det ble blant annet lansert et nytt forskningsprogram om vold i nære relasjoner som ett av tiltakene i stortingsmeldingen og i handlingsplanen. Forskningsprogrammet skal gjennomføres av forskningsinstituttet NOVA.²³

Under behandlingen av Meld.St.15 (2012-2013) *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner* i Stortinget i mai 2013, var det bred politisk enighet om behovet for mer og bedre kunnskap om vold og overgrep som rammer barn og unge. Det ble under Stortingsbehandlingen oversendt en henstilling til regjeringen om å sørge for bedre og mer kontinuerlig statistikk om vold og overgrep mot barn, herunder barn som vitne til vold.²⁴

I statsbudsjettet for 2014 ble det satt av midler til en planlagt omfangsundersøkelse om vold mot barn, men disse ble omdisponert av den nye regjeringen, som heller ønsket å styrke behandlingstilbudet for unge voldsutøvere og foreldreveiledningsprogrammer.²⁵ I forslaget til statsbudsjett for 2015 ble det satt av 500.000 kroner til et forprosjekt for å utvikle en god metode for en ny, planlagt omfangsundersøkelse om vold og seksuelle overgrep blant barn og unge.²⁶

Frafall i videregående skole

Statistisk sentralbyrå har publisert statistikk om gjennomføring av videregående opplæring siden 2004. Statistikken viser hvor mange som har gjennomført videregående opplæring innen fem år etter påbegynt opplæring.²⁷

Barn og unge med innvandrerbakgrunn

I Norges fjerde rapport til FNs barnekomité nevnes prosjektene *Levekår blant ikke-vestlige innvandrere og etterkommere 2005/2006* og den longitudinelle studien *Ungdom, kultur og mestring*.²⁸ Utdanningsdirektoratet samler statistikk om innvandrere i grunnsopplæringen.²⁹

På oppdrag fra Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet (BLD) gjennomførte Statistisk sentralbyrå i 2009 en analyse der en sammenligning av bruken av barnevernstiltak i gruppene barn uten innvandrerbakgrunn, innvandrerbarn, og norskfødte barn med innvandrerforeldre står sentralt.³⁰

Statistisk sentralbyrå utgir også andre publikasjoner om innvandrerbarn og barn av innvandrere. I 2010 kom publikasjonen *Barn og unge med innvandrerforeldre – demografi, utdanning, inntekt og arbeidsmarked*.³¹

Statistikk om barn i alternativ omsorg

SSB publiserer omfattende statistikk om barnevernet, herunder vedtak om plassering av barn utenfor hjemmet. Statistikken inneholder tall for hele landet, og fordelt på landsdeler, barnevernregioner, fylker, kommuner og bydeler i Oslo. Barnevernsstatistikken i Statistisk sentralbyrå er en individstatistikk hvor det samles inn opplysninger fra alle landets kommuner gjennom KOSTRA om alle barn som det settes i gang undersøkelsessak i barnevernet for, og barn som mottar tiltak etter lov om barneverntjenester.³²

Øvrige områder

Det er fortsatt mangel på statistikk, forskning og kunnskap om implementering av barns rettigheter på flere områder. Alt kan ikke nevnes her, men sentrale områder som informanter til denne rapporten har tatt opp er blant annet hvor mange barn med funksjonsnedsettelse som går på skole, forsvinninger av enslige mindreårige asylsøkere, omfanget av barn utnyttet i menneskehandel, barn uten lovlig opphold, omfang av barn med nedsatt funksjonsevne i asylmottak, omfanget av barn som interneres i påvente av retur, omfanget av barn med nedsatt funksjonsevne som utsettes for seksuelle overgrep, manglende oppmøte ved helsestasjonene, og nasjonal statistikk om behovene for habiliteringstjenester i helsesektoren.³³

23) Se mer om dette på Justisdepartementets nettsider: http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/aktuelt/nyheter/2014/Forskningsloft-pa-vold-i-naere-relasjoner-.html?regj_oss=1&id=765254 **24)** Behandling av sak Meld.St.nr. 15 (2012-2013) *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*. **25)** Prop. 1 S Tillegg I (2013-2014) kap. 854. **26)** Prop. 1 S (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, boks I.2. **27)** Les mer om statistikken på SSBs hjemmesider: <http://ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/sju-av-ti-fullforer-videregaaende-opplaering> **28)** Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, s. 20. **29)** Les mer om denne statistikken på Utdanningsdirektoratets hjemmesider: http://www.udir.no/Upload/Statistikk/Statistikknoter/Innvandrere_i_grunnsopplaringen_2013.pdf?epslanguage=no **30)** Rapport 29/2011 SSB. **31)** Rapport 12/2010 SSB. **32)** Se mer på SSBs hjemmesider: <http://www.ssb.no/barnevern/> **33)** Informasjon gitt på e-post fra medarbeidere i Redd Barnas Norgesprogram.

3.1.6 OPPLÆRING OG INFORMASJON OM KONVENSJONEN

Komiteen merker seg at opplæringen av fagfolk som i sitt arbeid kan få med barn å gjøre, ikke er systematisk, og at mange fagfolk ikke får slik opplæring.

Komiteen anbefaler at parten utarbeider retningslinjer for opplæringen i barns rettigheter, også med henblikk på rollefordelingen mellom de ulike yrkesgrupper – blant annet lærere, jurister og polititjenestemenn – og at de betenkeligheter komiteen har gitt uttrykk for, vektlegges der et er relevant. Komiteen anbefaler særlig at folkevalgte og etater i kommunene gis opplæring i gjennomføringen av konvensjonen om barns rettigheter i sin helhet. (2000)

Komiteen er betenkt over at det fortsatt er lav bevissthet om konvensjonen blant barn og ungdom, og at ikke alle fagfolk som arbeider med og for barn, får tilstrekkelig opplæring i barnerettigheter, dette til tross for de ulike tiltakene som parten har truffet på dette området. Komiteen beklager i denne forbindelse at den videregående skolen tilbyr undervisning i menneskerettigheter bare som valgfag.

Komiteen oppmuntrer parten til å:

- a) Innlemme opplæring i barnerettigheter i lærerplanen for både grunnskolen og den videregående skolen,
- b) Sikre systematisk og kontinuerlige programmer for opplæring i menneskerettigheter, herunder barnerettigheter, for alle som arbeider for og med barn (f.eks. dommere, advokater, lovhåndhevere, statstjenestemenn, kommunale tjenestemenn, lærere, sosialarbeidere, helsepersonell og særlig barn selv)
- c) Sikre at komiteens generelle kommentarer blir oversatt og spredd. (2005)

Komiteen setter pris på partens innsats for å spre kunnskap om konvensjonen og lære opp fagfolk og andre som arbeider med barn, men det bekymrer komiteen at denne opplæringen ikke fullt ut dekker alle yrkesgrupper, at den ikke er obligatorisk og at den ikke blir systematisk fulgt opp. Komiteen er særlig betenkt over at lokale myndigheter med ansvar for barn ikke er godt nok informert om de rettigheter barn har i henhold til i konvensjonen.

Komiteen gjentar sin tidligere anbefaling til parten om å videreføre og styrke den systematiske opplæringen av alle yrkesgrupper som arbeider med og for barn, herunder barnehagepersonell, helsepersonell, sosialarbeidere og håndhevere av lov og rett, og styrke bevisstheten om barns rettigheter i de politiske organer og i forvaltningen i kommunene. Komiteen anbefaler også at fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolens læreplaner på alle nivåer. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Temaet opplæring og spredning av informasjon om barnekonvensjonen har vært nevnt i alle de fire rundene med merknader fra barnekomiteen. Her er det hensiktsmessig å dele inn informasjonen og vurderingen om oppfølging av merknadene etter ulike grupper av informasjonsmottakere.

Opplæring gjennom høyere utdanning

I gjennomgangen av merknadene fra 2010 i juni 2011, viste departementet til at utgangspunktet i akademia er akademisk frihet, og at departementet ikke har anledning til å definere eller regulere innholdet i utdanningen, pensum eller annet som begrenser denne friheten.³⁴

Derimot kan det fastsettes nasjonale rammeplaner for utdanningene. I rammeplanene for lærerutdanningen, førskolelærerutdanningen og barnevernspedagogutdanningen er det tatt inn eksplisitte henvisninger til barnekonvensjonen.

I 2009 ble det gjennomført en kartlegging om hvordan høyskoler og universiteter ivaretar opplæringen i barnekonvensjonen.³⁵ Hovedkonklusjonen i kartleggingen var at noen få utdanninger står for det meste av opplæringen, mens det innenfor blant annet sykepleierutdanning og allmennlærerutdanning kun er en kort omtale av barnekonvensjonen uten problematisering, og det for profesjonsutdanninger som psykologi og medisin ikke inngår henvisninger til barnekonvensjonen.

I 2010 ble det gjennomført en kartlegging av menneskerettighetsundervisning i høyere utdanning. Kartleggingen tok for seg noen sentrale studier ved sentrale utdanningsinstitusjoner. Rapporten pekte på utfordringer med synliggjøringen av det menneskerettslige innholdet i studiet. Det ble blant annet anbefalt en gjennomgang av rammeplaner og nasjonale styringsdokumenter for å sikre at begrepsbruken er dekkende og for at det menneskerettslige innholdet synliggjøres.³⁶

Det gjenstår klart fortsatt mye før barnekomiteens merknader er fulgt opp på dette punktet.

Opplæring av dommere

Når det gjelder opplæring av dommere, har Domstolsadministrasjonen utviklet flere viktige kompetansetiltak på dette feltet gjennom de siste årene, og merknadene fra barnekomiteen er derfor langt på vei tatt til følge.³⁷ I 2010-2011 ble det avholdt åtte regionale seminarer med temaet "Saksbehandling etter barneloven". I 2012-2013 ble det avholdt fire regionale seminarer med temaet "Til barnets beste – behandlingen av barnelovsaker med volds- og overgrepssproblematikk". I tillegg er det utarbeidet et konsept som tilbys enkeltdomstoler rundt omkring i landet. Tiltaket skal gi relevant psykologifaglig kunnskap og bidra til økt forståelse for et godt samarbeid mellom aktørene i retten, slik at saksbehandlingen alltid blir til barnets beste. Tiltaket er bygd opp rundt en film som er utarbeidet av Domstoladministrasjonen i 2012 og som brukes også utenfor domstolene.

I 2014 har Domstoladministrasjonen fått tildelt midler av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet til å utarbeide kompetansetiltak knyttet til foreldretvister og høring av barn. Det er nedsatt en arbeidsgruppe som planlegger å utarbeide en film som vil danne grunnlag for seminarer for dommere og advokater.

Videre er behandlingen av foreldretvister etter barneloven tema på startkurs for nye dommere. Juristenes utdanningssenter har også årlige Barnerettskurs og Barnerettsdager.

Spredning av informasjon om barnekonvensjonen generelt

I perioden 1991-1996 bevilget Barne- og familiedepartementet 4 millioner kroner til informasjons-tiltak for å øke bevisstheten om barnekonvensjonen.³⁸ Deler av dette ble gitt til frivillige organisasjoner som arbeider på feltet. Departementet har flere ganger trykket en kortversjon av konvensjonen som plakat på nynorsk, bokmål og samisk og de viktigste innvandrerspråkene.³⁹

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ga i 2005 ut et informasjonshefte til kommunene om barnekonvensjonen. Målet var å styrke kunnskapene om FNs barnekonvensjon blant fagpersonell og politikere i kommunene, og gjøre konvensjonen til et aktivt redskap i barne- og ungdomspolitikken.⁴⁰ Også satsningen *Sjumilssteget* er viktig i denne sammenhengen, se nærmere om dette i kapittel 3.1.7 om implementering på lokalt nivå.

³⁵) Simon Innvær m.fl. *En kartlegging av opplæringstilbud om barnekonvensjonen i aktuelle utdanninger*. HIO-rapport 2009 nr. 20.

³⁶) Njål Høstmælingen, *Kartlegging av menneskerettighetsundervisning i høyere utdanning i Norge*, tilgjengelig på <http://www.jus.uio.no/smr/om/nasjonal-institusjon/publikasjoner/rapporter/docs/mr-undervisning.pdf> ³⁷) Informasjonen i dette avsnittet er gitt på e-post av Ingjerd Thune, leder av Den norske Dommerforening og Kari Leira Bjørnsnes i Domstolsadministrasjonen. ³⁸) Norges andre rapport til FNs barnekomité, s. 22. ³⁹) Norges andre rapport til FNs barnekomité, s. 22, og Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, s. 24. ⁴⁰) *FNs Barnekonvensjon – fra visjon til kommunal virkelighet*. Utarbeidet av Norsk Senter for menneskerettigheter, på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har også bidratt til finansieringen av boken «Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge». Boken inneholder juridiske fremstillinger av sentrale barnerettslige problemstillinger og virkeliggjøring av rettighetene i Norge, skrevet av eksperter på sine fagområder. Boken er ment for et bredt publikum – studenter, jurister, saksbehandlere, helse- og sosialarbeidere, organisasjoner og andre som arbeider for og med barn.

Tiltakene på dette feltet er gode og viktige, men det savnes en systematisk satsning på spredning av informasjon om konvensjonen.

Informasjon om barnekonvensjonen til barn i skolen

Kunnskap om barnekonvensjonen er inntatt som kompetansemål i faget RLE, med kompetansemål etter fjerde årstrinn. Det følger her at elevene i fagområdet *Etikk og livssyn* skal kunne bruke FNs barnekonvensjon for å forstå barns rettigheter og likeverd og kunne finne eksempler i mediene og ved bruk av internett.⁴¹ I faget Samfunnskunnskap, skal elevene etter fjerde årstrinn kunne gi eksempler på hvilke rettigheter barn har, og etter tiende årstrinn skal de kunne gjøre rede for hovedprinsippene i sentrale FN-konvensjoner.⁴²

Informasjon om FNs barnekonvensjon inngår ikke i kompetansemålene på alle nivåer i grunnskole og videregående, slik barnekomiteen anbefaler.

På bakgrunn av kritikken mot menneskerettighetsundervisningen i Norge under gjennomgangen i overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review* i 2009 ble det iverksatt to kartlegginger: en rettet seg mot høyere utdanning⁴³ og en annen studerte menneskerettigheter som en del av grunnskole og videregående opplæring.⁴⁴ Det er ikke foretatt noen særskilt kartlegging av hvordan barnekonvensjonen blir gjort kjent gjennom skoleverket.

Det gjenstår mye før barnekonvensjonen er en så sentral del av undervisningen i norsk skole som det barnekomiteen legger opp til.

3.1.7 IMPLEMENTERING PÅ LOKALT NIVÅ

Komiteen erkjenner at partens beslutningsprosesser, forvaltningssystem og tjenestetilbud er sterkt desentralisert, og merker seg at den betydelige delegeringen av fullmakter fra riks- til lokalplan synes å være til ulempe for partens gjennomføring av konvensjonen ved at ikke alle kommuner fullt ut tar hensyn til konvensjonen.

Komiteen anbefaler at parten at parten evaluerer kommunenes gjennomføring av alle sider ved konvensjonen, og at alt gjøres for å sikre en effektiv gjennomføring av konvensjonen på kommunenivå.

Komiteen er betenkt over at bredden og kvaliteten i lokale myndigheters velferdstjenester overfor barn fra lavinntektsfamilier, og dermed barnas levestandard, varierer fra kommune til kommune, dels som en følge av betydelige økonomiske forskjeller kommunene imellom, prioriteringsforskjeller og varierende systemer for behovsprøving og støttetildeling. Disse skjevhetene fører til at støtten til barn, særlig barn med funksjonshemninger, gis etter ulike kriterier eller i ulikt omfang alt etter hvor i landet barna bor.

Komiteen ber parten innstendig om å vurdere hvordan alle barn kan sikres lik tilgang til et likeverdig tjenestetilbud, uansett hvor de bor, for eksempel ved at det i forbindelse med velferdstjenester fastsettes landsdekkende retningslinjer for og bevilges midler til gjennomføring av konvensjonens bestemmelser. (2000)

Komiteen merker seg med tilfredshet de tiltakene som er truffet i denne forbindelse, men er betenkt over at tjenestetilbudet til barn varierer etter hvor i landet barna bor både når det gjelder innhold og utførelse.

Komiteen anbefaler at parten gjennomfører en undersøkelse for å vurdere og analysere omfanget av og innholdet i de ressursene som stilles til rådighet for barn, og treffer tiltak etter behov for å sikre at alle barn har lik tilgang og tilgjengelighet til tjenester, uten hensyn til geografi eller kommunestørrelse. (2005)

Komiteen erkjenner at det kommunale selvstyret i Norge har stor verdi, men den er betenkt over at arbeidet for å få til en bedre samordning mellom staten og kommunene, mellom kommunene innbyrdes og internt i kommunene ikke har vist seg effektivt, og at tjenestetilbudet, tilgangen til tjenestene og samordningen av de ulike tjenestene, samt evnen til å tilpasse seg nye utfordringer, derfor ikke er garantert på sammenlignbart vis over hele landet. Komiteen merker seg med bekymring at det er stor variasjon i kommunenes implementering av barns rettigheter i tjenestene, både med hensyn til omfanget av slike tjenester og innenfor hvilke rammer de ytes. Komiteen er også bekymret for at mangelen på samordning skal føre til at utsatte grupper av barn, hvis rettigheter har en tendens til å bli neglisjert, blir offer for mangler i implementeringen av deres rettigheter.

Komiteen anbefaler som et særlig viktig tiltak at parten overvåker nøye hvordan barns rettigheter blir implementert i de forskjellige deler av landet, herunder gjennom regjeringens initiativ "Bedre overvåking", at den styrker bruken av sine tilsynsmekanismer for å påse at alle tjenesteleverandører retter seg etter de vedtatte forskrifter og rammer, og at den sørger for at systemet av samordnede tjenester på alle nivåer tar særlig hensyn til barn som har behov for spesiell bistand for å kunne nyte sine rettigheter fullt ut. (2010)

Komiteen er tilfreds med orienteringen om at det på statsbudsjettet for 2010 er bevilget 400 ekstra stillinger til kommunene, men påpeker at disse bevilgningene, med tanke på den utstrakte graden av selvstyre kommunene har, ikke nødvendigvis vil bli brukt til å forbedre tjenestene for barn. Komiteen merker seg også at det ifølge parten selv vil bli nødvendig med flere stillinger i årene som kommer. Komiteen er betenkt over informasjon den har mottatt, herunder informasjon fra barn, om at tjenestene for barn varierer, alt etter hvor i landet man bor, og at enkelte av disse tjenestene er sterkt underbemannet og mangler tilstrekkelig ressurser.

Komiteen ber innstendig parten om å videreføre og styrke innsatsen for å gi kommunene økt bemanning og de materielle ressurser de trenger, for å sikre at det er tjenester av god kvalitet tilgjengelig for å realisere barns grunnleggende rettigheter over hele landet, og treffe tiltak for å sikre at kommunene bruker de bevilgede ressursene til dette formål. Komiteen anbefaler at parten innfører budsjettsporing ut ifra et barnerettighetsperspektiv, med tanke på å overvåke budsjettmidler som er bevilget til barn, og at parten i den forbindelse tar i betraktning de anbefalinger komiteen kom med etter dagen med generell diskusjon om temaet "Ressurser til realisering av barns rettigheter - statenes ansvar", 21. september 2007. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Kommentarene, som har blitt gjentatt i de tre siste rapporteringsprosessene, dreier seg om hvordan kommunene forvalter det ansvaret de har blitt delegert fra staten for å realisere barns rettigheter. Kommentarene har også berøringspunkter mot kommentarene som omhandler samordning av tjenester lokalt. Disse kommentarene, og kommentarer om oppfølging av disse, er samlet i et eget punkt. I dette avsnittet fokuseres det på verktøy for implementering av barnekonvensjonen lokalt, kommunalt selvstyre og ulikheter i det kommunale tjenestetilbudet, og overvåkning av budsjettmidler som er bevilget til barn.

41) Læreplan i religion, livssyn og etikk, tilgjengelig på Utdanningsdirektoratets hjemmesider: <http://www.udir.no/kl06/RLE1-01/> 42) Læreplan i samfunnskunnskap, tilgjengelig på Utdanningsdirektoratets hjemmesider: <http://sok.udir.no/Sider/utdanningresults.aspx?k=samfunnskunnskap> 43) Kartleggingen i høyere utdanning er referert ovenfor under overskriften *Opplæring gjennom høyere utdanning*. 44) Kartleggingen av grunnskole og videregående opplæring er tilgjengelig på utdanningsdirektoratets hjemmesider: <http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/Utdanningsdirektoratet/Menneskerettigheter-og-demokrati-i-lareplanene/>

Verktøy for implementering av barnekonvensjonen lokalt

Det er blitt gjort flere viktige grep fra statlig hold som bidrar til å realisere barns rettigheter på lokalt nivå. Et eksempel er heftet *FNs Barnekonvensjon – fra visjon til kommunal virksomhet*, utarbeidet av Senter for menneskerettigheter på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i 2005.⁴⁵

En annen satsing er metoden *Sjumilssteget*, som ble utviklet av Fylkesmannen i Troms.⁴⁶ *Sjumilssteget* er et konsept og en metode som skal bidra til å gjøre barnekonvensjonen om til praktisk virkelighet i kommunene. Regjeringen har bevilget midler gjennom flere omganger, som skal føre til at metoden blir kjent i alle landets fylkesmannsembeter.⁴⁷

Kommunalt selvstyre og ulikheter i det kommunale tjenestetilbudet

En viktig bekymring fra komiteen har vært ulikheter i det kommunale tjenestetilbudet fra kommune til kommune. Ulikhetene henger sammen med kommunalt selvstyre, og mangel på statlige føringer i form av minstesatser eller lovhjemler som gir rettskrav på tjenester. Her kan det ikke sies at Norge har fulgt opp anbefalingene fra komiteen. Norge forsvarte det desentraliserte beslutningssystemet i brev til FNs barnekomité i 2005.⁴⁸ Her ble det gitt uttrykk for at Norge ikke fant det problematisk at tjenestetilbudet kan variere fra kommune til kommune, “forutsatt at tjenesten har en tilfredsstillende standard”. Dette er opprettholdt i Norges fjerde rapport til FNs barnekomité.⁴⁹ Dette har blitt kritisert av flere teoretikere. Mons Oppedal mener at beslutningssystemet når det gjelder sosialsatser har ført til at barn kan gå glipp av stønad de har rett til etter konvensjonen fordi de bor i feil kommune.⁵⁰ Han anbefaler faste, statlig administrerte minimumssatser på et langt høyere nivå enn det som følger av dagens statlig veiledende satser for sosialhjelp, for en mer effektiv oppfyllelse av konvensjonens krav.

Karl Harald Søvig drøftet de kommunale og regionale forskjellene over flere sider i sin utredning av forholdet mellom barnekonvensjonen og norsk rett.⁵¹ Han uttalte at innvendingene mot de regionale forskjellene har vært så entydige at Norge er forpliktet til å følge dem opp. Han uttrykte også at de involverte departementene underkommuniserte de problematiske sidene ved dagens system i Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, hvor det ble vist til at den enkelte har klageadgang dersom man opplever at ytelsene ikke er i samsvar med det lovpålagte tjenestenivået.⁵² Han konkluderte med at blant annet barns rett til barnevernstjenester og foreldres rett til omsorgslønn for funksjonshemmede barn burde lovfestes for å unngå regionale forskjeller. Han drøftet også øremerkning av midler og andre statlige virkemidler.

Regjeringen som tiltrådte etter stortingsvalget i 2013, har gjort det klart at de vil gjennomføre en kommunereform med sikte på å gi mer makt og myndighet til mer robuste kommuner.⁵³ På sikt skal dagens kommuner slås sammen til større kommuner, og ansvarsfordelingen mellom stat, kommune og fylkeskommune skal defineres på nytt. I tillegg skal Fylkesmannens kompetanse til å overprøve vedtak fattet av lokale folkevalgte forsamlinger begrenses.

Overvåkning av budsjettmidler som er bevilget til barn

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har hvert år siden 2002 utgitt publikasjonen *Satsing på barn og unge hvert år*.⁵⁴ Publikasjonen inneholder en oversikt over den samlede politikken til regjeringen innenfor barne- og ungdomspolitikken, herunder tiltak og budsjettposter i statsbudsjettet som berører barn.

⁴⁵ Heftet kan lastes ned her: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/kampanjer/temainnhold/fns-barnekonvensjon-fra-visjon-til-kommu.html?id=416485> ⁴⁶ Les mer på www.sjumilssteget.no ⁴⁷ Les mer om dette på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets hjemmesider: <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/bld/Nyheter-og-presse-meldinger/Nyheter/2013/sjumilssteget.html?id=723716> ⁴⁸ Vedlegg til brev av 1. juli 2005 til FNs barnekomité. Trykket i publikasjonen *Behandling av Norges tredje rapport til FN om oppfølging av barnekonvensjonen*, tilgjengelig for nedlasting på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets hjemmesider: http://www.regjeringen.no/pages/38239088/Tredje_rapport_FN_barnekonvensjon.pdf ⁴⁹ Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, side 22. ⁵⁰ Mons Oppedal, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 248. ⁵¹ Karl Harald Søvig, *Barnets rettigheter på barnets premisser*, s. 87 flg. ⁵² Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, pkt. 51 til 55. ⁵³ Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, side 6. ⁵⁴ Publikasjonene kan lastes ned fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets hjemmesider. Se her for 2014: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/satsing-pa-barn-og-ungdom-2014.html?id=751035>

Budsjettmidler som brukes på barn finansieres for øvrig i hovedsak gjennom rammetilskudd til kommuner, som selv prioriterer i henhold til sine lovpålagte oppgaver. Informasjon om kommunale tjenester og ressursbruk sammenstilles gjennom rapporteringssystemet KOSTRA. Systemet gjør det mulig å følge kommunale prioriteringer i form av budsjettmidler til kommunal virksomhet for barn som barnevern, kultur- og fritidstilbud, barnehager, grunnskoleopplæring, forebygging-, helsestasjon- og skolehelsetjeneste, barneboliger og annet.⁵⁵

3.1.8 SAMORDNING

Komiteen deler partens bekymring om at det er behov for å bedre samordningen av innsatsen for barn og ungdom på både sentralt og lokalt nivå, særlig med hensyn til lokale myndigheter.

Komiteen anbefaler at parten viderefører og styrker arbeidet med å bedre samordningen av innsatsen for barn og ungdom for å sikre tilstrekkelig samarbeid mellom sentrale og lokale myndigheter og samarbeide med barn, ungdom, foreldre og ikke-statlige organisasjoner. (2005)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Samordning av tjenester til utsatte grupper barn og unge var temaet for utredningen NOU 2009:22 *Det du gjør, gjør det helt*.⁵⁶ Utvalget la fram 15 forslag for å bedre samhandling mellom tjenestene. Forslagene fra utvalget er gjennomgått i Prop. 106 L (2012-2013) *Endringer i Barnevernloven*. Flere av forslagene anses av departementet ivare tatt gjennom iverksettelsen av den såkalte samhandlingsreformen i helsesektoren. Enkelte av forslagene er gjennomført som lovendringer, mens andre ikke er gjennomført. Blant forslagene som ikke er gjennomført, er forslaget om å rettighetsfeste tiltak og tjenester etter barnevernloven. Om dette uttalte departementet i proposisjonen at den plikten barneverntjenesten allerede har i dag til å yte tjenester og tiltak er tilstrekkelig for å gi barnet nødvendig vern og beskyttelse.⁵⁷ Det er for øvrig nedsatt et lovutvalg som blant annet skal vurdere om Barnevernloven bør bli en rettighetslov, se kapittel 3.4.3 om beskyttelse av barn som er fratatt sitt familiemiljø. Videre ble det høsten 2014 sendt på høring et forslag om å gi barnevernet myndighet til å pålegge hjelpetiltak, se mer om dette i kapittel 3.4.3 om beskyttelse av barn som er fratatt sitt familiemiljø.

Når det gjelder styrking av tilsyn og kontrollmekanismer, er det i dag ulike instanser som fører tilsyn med tjenester som bidrar til gjennomføring av rettigheter etter konvensjonen, herunder Riksrevisjonen, Sivilombudsmannen, Barneombudet og Statens Helsetilsyn, i tillegg til fylkesmennene. Fra 2010 overtok Statens Helsetilsyn det faglige ansvaret for tilsynet med barnevernet.

⁵⁵ Kostra-databasen er tilgjengelig på <http://www.ssb.no/offentlig-sektor/kostra> ⁵⁶ Dokumentet er tilgjengelig på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2009/nou-2009-22.html?id=587673> ⁵⁷ Prop. 106 L (2012-2013) kapittel 11.

3.1.9 UAVHENGIG OVERVÅKING

Komiteen erkjenner Barneombudets viktige bidrag, men merker seg at Barneombudet begrenses i sin virksomhet på grunn av sin tilsynelatende avhengighet av Barne- og familiedepartementet.

Komiteen anbefaler at parten gir Barneombudet ytterligere økt selvstendighet. (2005)

Komiteen merker seg den nylig vedtatte endring i Barneombudets åremålsperiode, men beklager at komiteens forslag om å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn, ikke ble tatt til følge, selv om et slikt mandat ville ha vært en måte å gi barn øyeblikkelig hjelp på, om nødvendig, og selv om det kunne ha vært et redskap for å kartlegge viktige problemområder der barns rettigheter blir krenket.

Komiteen anbefaler at parten vurderer å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn og ressurser til å følge opp klager på en rask og effektiv måte. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Barneombudsloven ble endret med virkning fra 1. juli 2009, slik at Barneombudet nå oppnevnes for en periode på seks år uten adgang til gjenoppnevning, i motsetning til perioder på fire år med mulighet for gjenoppnevning, slik loven var før. Bakgrunnen for endringen var blant annet et representantforslag i Stortinget, som foreslo å utrede en omgjøring av Likestillings- og diskrimineringsombudet, Forbrukerombudet og Barneombudet til organer under Stortinget.⁵⁸ Det ble samtidig foreslått å vurdere åremålets lengde og om det skal gis adgang til fornyet tillit for samme ombudsperson i flere perioder. Under behandlingen av representantforslaget ble det ikke vedtatt å endre i ombudenes tilknytning til departementet, men flertallet i familie- og kulturkomiteen ga uttrykk for at det ville styrke ombudenes uavhengighet dersom adgangen til gjenoppnevning ble fjernet. Etter dette ble loven endret slik at Barneombudet nå oppnevnes for en periode på seks år uten adgang til gjenoppnevning.

Barneombudet i Norge har pr. i dag ikke mulighet til å behandle individuelle klager fra barn. I en utredning om vurdering av fordeler og ulemper ved norsk tilslutning til FNs barnekonvensjons tredje tilleggsprotokoll om individuell klagemekanisme for barn, anbefalte Frode Elgesem at man ved norsk ratifikasjon av tilleggsprotokollen vurderer å gi Barneombudet mandat til å anbefale fri retts- hjelp i enkelte søksmål, og ellers gjennomgår nasjonale klageordninger som er viktige for barn.⁵⁹

Barnekomiteens merknader om Barneombudet er altså bare delvis tatt til følge.

⁵⁸ Dok nr. 8:55 (2007-2008). ⁵⁹ Frode Elgesem: *Vurdering av fordeler og ulemper ved norsk tilslutning til FNs barnekonvensjons tilleggsprotokoll om individuell klagerett – en juridisk analyse*. Avgitt til Utenriksdepartementet 3. juni 2013.

3.1.10 INTERNASJONALT SAMARBEID

Komiteen hilser velkommen partens betydelige innsats for og bidrag til internasjonalt samarbeid. Komiteen er også glad for partens utredning om "Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi" (Stortingsmelding nr. 10 2008-2009), som inneholder en rekke henvisninger til barns rettigheter, og komiteen merker seg med interesse partens støtte til FNs arbeid for å utvikle internasjonale standarder for næringsliv og menneskerettigheter, som skal referere til barn og deres rettigheter. Komiteen oppfordrer parten til også å ta i betraktning komiteens avsluttende merknader i sitt samarbeid med bilaterale utviklingspartnere, for å styrke barns mulighet til å nyte godt av sine rettigheter. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

På bakgrunn av anbefalingen ba Utenriksdepartementet Norad om å foreta en vurdering av hvordan denne merknaden best kunne følges opp. Vurderingen forelå høsten 2010. Våren 2011 ble det publisert en evaluering av norsk og svensk støtte til fremme av barns rettigheter, gjennomført av Christian Michelsens institutt.⁶⁰ Evalueringen fant at Sverige har større vekt på integreringen av barns rettigheter i bistand enn det Norge har. Rapporten kom med flere anbefalinger om å styrke den rettighetsbaserte tilnærmingen til arbeidet.

Rapporten ble fulgt opp gjennom et oppfølgingsnotat fra Norad i november 2011.⁶¹ I 2012 kom en oppfølgingsplan fra UD, hvor det blant annet heter at "landgjennomgangene i FNs Menneskerettighetsråd og i FNs barnekomité må brukes mer systematisk av geografiseksjonene og ambassadene i planlegging og dialog med lokale myndigheter og andre givere."⁶²

Regjeringen Stoltenberg II fikk kritikk for mangelfull oppfølging av både vurderingen fra Norad og den eksterne evalueringen av norsk og svensk innsats, blant annet av Plan Norge, som kritiserte regjeringen i media for å ikke følge opp evalueringene innen fristene for oppfølging som fastsettes i instruksene for evalueringsvirksomhet i norsk bistandsforvaltning.⁶³ I en interpellasjonsdebatt i Stortinget 14. mars 2013 kritiserte representanten Peter Skovholt Gitmark regjeringen både for lavt tempo i arbeidet med oppfølgingen av evalueringen, og for innholdet i oppfølgingsplanen, som han mente var lite ambisiøs.⁶⁴ Daværende utviklingsminister Heikki Eidsvoll Holmås var ikke enig i kritikken, og viste blant annet til tiltaket i oppfølgingsplanen om å inkludere landgjennomgangene fra FNs Menneskerettighetsråd og barnekomiteen i dialog med myndigheter og givere.

Regjeringen Solberg, som tiltrådte høsten 2013, har foreløpig ikke gitt noen signaler om hvordan arbeidet følges opp. Det er imidlertid ventet en stortingsmelding om menneskerettigheter i utenriks- politikken og utviklingspolitikken høsten 2014.

⁶⁰ *Supporting Child Rights. Synthesis of Lessons Learned in Four Countries*. Joint Evaluation 2011:1, Sida 2011. ⁶¹ Oppfølgingsnotat. Evaluering av norsk støtte til fremme av barns rettigheter. Norad, 18.11.2011. ⁶² Evaluering av fremme av barns rettigheter i norsk utviklingssamarbeid. Oppfølgingsplan. Notat av 18.12.2012. ⁶³ Innlegg av generalsekretær i Plan Norge Helen Bjørnøy, på Dagsavisens debattnettsted nyemening.no, 25. september 2012. ⁶⁴ Interpellasjonsdebatt under møte 14. mars 2013, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2012-2013/130314/2/>

3.2.1 IKKE-DISKRIMINERING

Komiteen merker seg at alle barn som har fått avslag på sin asylsøknad, men som fortsatt oppholder seg i landet, har hatt en faktisk men ikke rettslig adgang til helsetjenester og utdanning. Det er komiteens syn at slike tjenester i prinsippet bør ytes i tråd med ordlyd og ånd i artikkel 2 og 3 i konvensjonen. (1994)

Komiteen verdsetter partens anstrengelser for å sikre at barn innenfor norsk jurisdiksjon, selv om de ikke har lovlig opphold der, i praksis nyter godt av de rettigheter som er fastsatt i konvensjonen. Komiteen er likevel betenkt over at dette prinsippet ikke er nedfelt i all relevant nasjonal lovgivning, at mangelen på en rettslig garanti kan føre til at enkelte barn uten norsk statsborgerskap fratras rettigheter og at det kan bli lagt begrensninger på slike barns adgang til helsetjenester og skolegang.

Komiteen anbefaler at parten nøye vurderer hva som kan bli følgene av denne situasjonen, også på lang sikt, når det gjelder rettighetene til barn uten norsk statsborgerskap og uten rettslig status innenfor norsk jurisdiksjon. Komiteen vil videre oppmuntre parten til å vurdere endringer i sin nasjonale lovgivning som kan sikre at konvensjonens artikkel 2 fullt ut kommer til anvendelse. (2000)

Til tross for tiltakene som parten har truffet på dette området, er komiteen betenkt over at enkelte barn diskrimineres på skolen og i samfunnet på grunn av sin religiøse eller etniske bakgrunn.

I lys av konvensjonens artikkel 2 anbefaler komiteen at parten viderefører og intensiverer arbeidet med å hindre og eliminere alle former for faktisk diskriminering av barn. (2005)

Komiteen er tilfreds med at en ny lov om forbud mot diskriminering trådte i kraft i januar 2006, og at det i 2006 også ble opprettet et likestillings- og diskrimineringsombud og en likestillings- og diskrimineringsnemnd, og vedtatt en handlingsplan for å fremme likestilling og forebygge etnisk diskriminering. Komiteen merker seg den pågående debatten om hvorvidt aldersdiskriminering av barn skal tas inn i loven, og hvorvidt barn skal ha rett til å fremme klager dersom de blir diskriminert på grunn av sin alder. Komiteen er imidlertid betenkt over informasjon den har mottatt, herunder informasjon fra barn, om at minoritetsbarn og urbefolkningsbarn føler seg stigmatisert og dårlig behandlet, bl.a. av andre barn, og at barn med nedsatt funksjonsevne klager over at deres rettigheter ikke blir respektert.

Komiteen ber innstendig parten om å treffe alle nødvendige tiltak for å bekjempe diskriminering av barn fra minoritetsgrupper, urbefolkningsbarn og barn med nedsatt funksjonsevne, og fra tidlig alder gjøre barn kjent med retten ethvert barn har til å bli beskyttet mot diskriminering. Komiteen anbefaler også parten å nøye vurdere om det er mulig å utvide lowerket, for å beskytte barn mot diskriminering på grunnlag av alder.

Komiteen ber om at det i neste periodiske rapport blir gjort spesifikt rede for hvilke barnekonvensjons-relevante tiltak og programmer som er satt i gang av parten, for å følge opp erklæringen og handlingsplanen som ble vedtatt på Verdenskonferansen mot rasisme, rasediskriminering, fremmedfrykt og relatert intoleranse i Durban i 2001, og sluttokumentet fra oppfølgingskonferansen til Durban-konferansen i 2009, under hensyntagen til komiteens generelle kommentar nr. 1 (CRC/GC/2001/1), om utdanningens formål. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Komiteen har kommet med tilbakemeldinger vedrørende prinsippet om ikke-diskriminering i alle fire rapporteringsrundene. Tilbakemeldingene er av ulik art, og det er derfor mest hensiktsmessig å dele opp merknadene i ulike undertema.

3.2.0 GENERELLE PRINSIPPER

Barnekomiteen har i sine retningslinjer for rapportering identifisert fire generelle prinsipper. De generelle prinsippene vil få betydning ved tolkningen av de fleste andre artiklene. De fire generelle prinsippene er artikkel 2 om ikke-diskriminering, artikkel 3 om barnets beste, artikkel 6 om barnets rett til liv og utvikling, og artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt. Artikkel 6 om barnets rett til liv og utvikling har aldri blitt kommentert av komiteen i de avsluttende merknadene til Norge. Nedenfor presenteres barnekomiteens merknader og status for oppfølging av disse innenfor artikkel 2 om ikke-diskriminering, artikkel 3 om barnets beste og artikkel 12 om barnets rett til å si sin mening og bli hørt.

Diskrimineringsvernet i lovverket

Det har gjennom de siste årene vært en utvikling i diskrimineringsvernet i lovgivningen. I 2014 trådte fire nye diskrimineringslover i kraft: Likestillingsloven, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, og diskrimineringsloven om seksuell orientering. Likestillings- og diskrimineringsombudet håndhever lovene, og barn har anledning til å sende inn klager dersom de opplever diskriminering, men ombudet håndhever ikke barnekonvensjonen spesifikt. Barne-, likestillings og inkluderingsminister Solveig Horne har varslet at hun ønsker å samle diskrimineringslovene i en universell lov, og dette arbeidet er nå i gang i departementet.⁶⁵

Barn uten lovlig opphold

Komiteen har vært opptatt av at barn uten lovlig opphold ikke er sikret rettigheter etter konvensjonen i lovverket, særlig når det gjelder helse og utdanning. Når det gjelder helse, følger rettighetene til barn av pasientrettighetsloven og den såkalte prioriteringsforskriften.⁶⁶ Prioriteringsforskriften ble endret i 2011, og barn uten lovlig opphold får nå tilnærmet samme helsehjelp som norske barn, og har i denne sammenheng et langt bedre vern enn voksne uten lovlig opphold.⁶⁷ I vurderingen kan det likevel legges vekt på at barn uten lovlig opphold forutsettes å forlate landet innen kort tid, og at det derfor ikke settes i gang behandling som kan vente, og barn uten lovlig opphold har heller ikke rett til fastlege.⁶⁸ Dette ble kritisert av Nasjonal institusjon for menneskerettigheter, som anser dette i strid med barnekomiteens tolkning av konvensjonen.⁶⁹

Når det gjelder retten til utdanning, har barn uten lovlig opphold rett til grunnskoleopplæring når det er sannsynlig at de skal være i landet i mer enn tre måneder.⁷⁰ Dette kom inn som et tillegg fra Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen på Stortinget under behandlingen av en endringslov til daværende lov om grunnskolen i 1997, og ble videreført med vedtakelsen av opplæringslova i 1998.⁷¹ Når barn har vært i landet i mer enn tre måneder, inntreer en plikt til grunnskoleopplæring. Dette er uavhengig av om deres opphold er lovlig eller ikke. Det er i juridiske fremstillinger av barnekonvensjonen antatt at det nevnte vilkåret om varigheten av opphold i landet er i tråd med barnekonvensjonen.⁷²

Retten til videregående opplæring, samt grunnskoleopplæring for barn over opplæringspliktig alder, er imidlertid begrenset. I 2014 trådte en lovendring i kraft som gir barn rett til videregående opplæring og grunnskoleopplæring når de er over opplæringspliktig alder, men dette gjelder kun når barna søker om opphold i landet og det er sannsynlig at de skal være i landet i mer enn tre måneder.⁷³ Dette omfatter ikke barn som er i landet uten lovlig opphold, som var temaet for barnekomiteens kommentar. I høringsrunden til den nevnte endringen var flere høringsinstanser kritiske til at ikke barn uten lovlig opphold får rett til videregående opplæring, og flere mente at dette var i strid med barnekonvensjonen.⁷⁴

Avskjæring av retten til videregående opplæring samt grunnskoleopplæring over opplæringspliktig alder til barn uten lovlig opphold går på tvers av konklusjonene til flere grundige, nyere utredninger om dette temaet og forholdet til barnekonvensjonen. Søvig mener at ”det konvensjonsrettslige materialet er så klart at regelen i opplæringsloven med tilhørende forskrifter må settes til side i medhold av menneskerettsloven (...)”.⁷⁵ Justisdepartementets lovavdeling publiserte i 2010 en tolkningsuttalelse som konkluderer med at å avskjære retten til videregående opplæring for barn uten lovlig opphold trolig er i strid med diskrimineringsforbudet i barnekonvensjonen, når barna skal være i landet en stund.⁷⁶

⁶⁵ Se nettsak om lovene på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets hjemmesider: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2013/ny-diskrimineringslovgivning-trer-i-kraft.html?regi_oss=1&id=748269 ⁶⁶ Forskrift 1. desember 2000 nr. 1208 om prioritering av helsetjenester, rett til nødvendig helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten, rett til behandling i utlandet og om klagenemnd (prioriteringsforskriften). ⁶⁷ Dette følger av prioriteringsforskriften § 1 tredje ledd. ⁶⁸ Dette fremgår av høringsnotatet til endringen i prioriteringsforskriften, tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/pages/14622673/Hoeringsnotat.pdf> ⁶⁹ Se *Årbok om menneskerettigheter i Norge 2011*, s. 45, utgitt av Nasjonal Institusjon ved Norsk senter for menneskerettigheter. ⁷⁰ Jf. opplæringslova, § 2-1 annet ledd. ⁷¹ Se Lov 19. juni 1997 nr. 83 om endringer i lov om grunnskolen, samt Innst.O.nr.95 (1996-1997). ⁷² Kirsten Sandberg i *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 302. ⁷³ Jf. opplæringslova §§ 3-1 siste ledd og 4A-1 tredje ledd, endret med lov 20. juni 2014 nr. 54 om endringer i opplæringslova, privatskolelova og folkehøgskoleloven. ⁷⁴ Se høringsuttalelser gjengitt i Prop. 68 L (2013-2014), punkt 4.3. ⁷⁵ Karl Harald Søvig, *Barnets rettigheter på barnets premisser. Utredning av forholdet mellom Barnekonvensjonen og norsk rett*, s. 131. ⁷⁶ Se uttalelse av 24.11.2010, med saksnr. 201008029. Tilgjengelig på Justisdepartementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/agenda/tolkningsuttalelser/forvaltningsrett/opplaringsloven/-2-1---rett-til-opplaring-for-barn-med-u.html?id=629887>

Barnekomiteens merknad er klart ikke fulgt opp på dette punktet.

Diskriminering i praksis

Selv om lovverket mot diskriminering har blitt utviklet gjennom årene barnekonvensjonen har vært en del av norsk rett, er det fortsatt utfordringer i praksis. En utfordring er at det ser ut til å ha kommet få klager om diskriminering av barn for domstolene og håndhevingsorganene, noe som kan tyde på at disse håndhevingsorganene ikke oppleves tilgjengelige for barn.⁷⁷

Regjeringen har utviklet flere handlingsplaner som omhandler diskriminering. *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009-2012*⁷⁸ ble evaluert i 2013 på oppdrag fra departementet⁷⁹, men den har foreløpig ikke blitt erstattet av noen ny handlingsplan mot etnisk diskriminering.

Det er også utgitt en handlingsplan om universell utforming (2009-2013)⁸⁰ og en handlingsplan om bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (2008-2012),⁸¹ men heller ikke disse handlingsplanene er erstattet av nye. I forslaget til statsbudsjett for 2015 meldte Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet om at det er satt i gang arbeid med en ny handlingsplan for universell utforming, med fokus på IKT og velferdsteknologi.⁸²

På oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet utga NOVA i 2011 en rapport om kunnskapsstatus om etnisk diskriminering i Norge.⁸³ Rapporten viser at barn og unge opplever og utsettes for etnisk diskriminering. Blant annet utsettes barn for etnisk diskriminering av jevnaldrende på skolen, uten at lærerne griper inn mot dette. Gjennomgangen av forskningen fant også at flere statlige aktører, som skole, barnevern og politi, driver strukturell og indirekte etnisk diskriminering. Videre viste gjennomgangen til forskning som viste at hyppige erfaringer med selv ganske subtile former for etnisk diskriminering kan gjøre stor skade.

Når det gjelder diskriminering av barn med funksjonsnedsettelse, vises det til kapittel 3.5.3.

Alder som diskrimineringsgrunnlag

Alder som diskrimineringsgrunnlag er beskyttet gjennom arbeidsmiljøloven, og ikke gjennom de øvrige diskrimineringslovene. Det betyr at vernet mot aldersdiskriminering bare gjelder i arbeidsforhold. For barn og unge gjør aldersdiskriminering seg gjeldende stort sett på andre områder enn i arbeidslivet.⁸⁴ Vernet gjennom arbeidsmiljøloven er derfor neppe godt nok. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet viste i sin oppfølging av merknadene fra 2010 til at «barn og unge er beskyttet mot aldersdiskriminering i henhold til menneskerettighetskonvensjonene som er inkorporert i norsk lov.»⁸⁵ Dette diskrimineringsgrunnlaget savner likevel et eget klage- eller håndhevingsorgan.

⁷⁷ Se Frøydis Heyerdahl, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 47. ⁷⁸ Tilgjengelig for nedlasting på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets nettsider: http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Planer/2009/hpl_etnisk_diskriminering.pdf ⁷⁹ Tronstad m.fl. *Evaluering av handlingsplanen for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering*. NIBR-rapport 2013:11. ⁸⁰ Tilgjengelig for nedlasting på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets nettsider: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rapporter_planer/planer/2009/norge-universelt-utformet-2025-regjering.html?id=570031 ⁸¹ Tilgjengelig for nedlasting på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets nettsider: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rapporter_planer/planer/2010/handlingsplan-bedre-livskvalitet-for-les.html?id=672989 ⁸² Prop. 1 S (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, programkategori 11.10. ⁸³ Marie Louise Seeberg, *Kunnskapsstatus (1990-2010)*. Forskning om etnisk diskriminering av barn og unge. NOVA Rapport 8/11. ⁸⁴ Se Frøydis Heyerdahl, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 45. ⁸⁵ Oppfølging av avsluttende merknader fra FN's barnekomité, notat publisert i juni 2011 av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, s. 9.

3.2.2 BARNETS BESTE

Komiteen erkjenner at parten gjør en betydelig innsats for å etterleve prinsippet om at det skal tas hensyn til barnets beste, men merker seg at det fortsatt er rom for forbedringer. Særlig er komiteen betenkt over at det ikke alltid tas tilbørlig hensyn til barnets beste når det gjelder kommunale oppgaver, og at det ikke alltid legges overordnet vekt på barnets beste i tilfeller der en av foreldrene sitter fengslet eller når barn kommer til landet uten følge som asylsøkere eller flyktninger.

Komiteen anbefaler at parten i samråd med barneombudet og det sivile samfunn vurderer hva hensynet til barnets beste innebærer i situasjoner som nevnt ovenfor, og at man anstrenger seg ytterligere for å sikre at dette prinsippet er et overordnet hensyn i beslutninger som angår barn. (2000)

Komiteen setter pris på at barnets beste blir framhevet som et veiledende prinsipp i de nye saksbehandlingsreglene fra 2004 og i endringene i barneloven fra 2006, som begge refererer til beskyttelse av barn i barnefordelingssaker, samt i den nye utlendingsloven fra 2008, som regulerer behandlingen av søknader fra barn om asyl eller opphold på humanitært grunnlag. Komiteen er likevel betenkt over at prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn, fortsatt ikke gjelder på alle områder som angår barn, som f.eks. i barnefordelingssaker og utlendingsaker, og at de som er ansvarlig for å ta hensyn til barnets beste, ikke alltid har god nok opplæring til å kunne foreta en grundig vurdering av hva som er til det beste for barnet i hvert enkelt tilfelle.

Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet med å sikre at barnets beste som generelt prinsipp blir behørig innarbeidet i alle lov- bestemmelser og i rettslige og administrative beslutningsprosesser, herunder familierelaterte prosesser og prosesser som gjelder alternativ omsorg og innvandring, samt i alle prosjekter, programmer og tjenester som har innvirkning på barn. Komiteen anbefaler også parten å utarbeide retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis, og lære opp alle som er involvert i prosessen med å finne ut hva som er best for barnet eller barna. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Gjennom de årene barnekonvensjonen har vært inkorporert i norsk rett, har prinsippet om barnets beste blitt tatt inn som førende saksbehandlingsregel i flere viktige forvaltningslover for barn, se barnelova § 48, barnevernloven § 4-1 og utlendingsloven §§ 38, 49 og 70.⁸⁶ Prinsippet er likevel ikke innarbeidet i alle lover som gjelder barn, blant annet innen helselovgivningen.⁸⁷ Der lovgivningen ikke inneholder spesifikke henvisninger til prinsippet om barnets beste, skal prinsippet likevel få gjennomslag, ettersom barnekonvensjonen er gjort til norsk rett gjennom menneskerettsloven.

Prinsippet om barnets beste har imidlertid ikke nødvendigvis fått den vekten prinsippet forutsettes å ha etter barnekonvensjonen i domstols- og forvaltningspraksis. Særlig er dette tydelig i saker som omhandler asylsøkende barn. I saker etter utlendingsloven § 38, som omhandler opphold på humanitært grunnlag, legger forvaltningen regelmessig større vekt på innvandringsregulerende hensyn enn på prinsippet om barnets beste. Enkelte av disse sakene blir prøvd for domstolene. I 2012 avsa Høyesterett i plenum to dommer om asylsøkende barn.⁸⁸ Resultatet i begge sakene ble at Utlendingsnemndas vedtak om at barna ikke skulle få opphold på humanitært grunnlag ble opprettholdt. Høyesterett avgjorde i sakene at den konkrete interesseavveiningen mellom barnets beste og andre hensyn ikke skal kunne overprøves av domstolene. Videre kom Høyesterett til at man ikke kan få såkalt fastsettellesdom for brudd på barnekonvensjonens artikkel 3 om barnets beste. Et mindretall av dommerne var uenige med flertallet i vurderingen av kravene etter barnekonvensjonen. Dommene er blitt kritisert av både ledende jurister og barnerettsmiljøet i Norge, for å ikke være i tråd med kravene som stilles etter barnekonvensjonen.⁸⁹ For øvrig vises det til kapittel 3.7.2 om asylsøkende barns rettigheter.

⁸⁶) For en utførlig fremstilling av sentral norsk lovgivning som bygger på prinsippet om barnets beste, se Trude Haugli, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 60. ⁸⁷) Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester og lov om pasient- og brukerrettigheter inneholder ikke referanser til prinsippet. ⁸⁸) Rt. 2012 s. 1985 og Rt. 2012 s. 2039. ⁸⁹) Se blant andre Terje Einarsen i *Jussens Venner* 2013 s. 287-319.

Når det gjelder prinsippet om barnets beste i saker etter barneloven, er barneloven § 48 generell i den forstand at det gjelder både når foreldre skal avgjøre spørsmål om omsorg, samvær eller andre forhold ved sine barn, og når domstolene skal avgjøre spørsmål om barn knyttet til samlivsbrudd.⁹⁰ Det har vært diskutert om prinsippet bør defineres nærmere i loven, men det har foreløpig ikke blitt gjort noen endringer her, og hovedinnvendingen har vært at dette kan ta fokus bort fra å treffe individuelle avgjørelser til barnets beste.⁹¹ På den annen side har det vært diskutert om prinsippet er så generelt at det kan føre til uoversiktighet for partene, og i sin tur føre til at flere saker blir bragt inn for domstolene. Det er forsket en del på rettspraksis i saker etter barneloven, som blant annet viser at fortolkningen av prinsippet i domstolene har gjennomgått endringer.⁹²

I 2013 ble det vedtatt endringer i barneloven som hadde til formål å gi barn bedre rettssikkerhet, deltakelse og beskyttelse i foreldretvistsaker.⁹³ Regjeringen Solberg, som trådte på høsten 2013, uttalte i sin regjeringserklæring at de vil "likestille foreldre som omsorgspersoner, med samme rettigheter, men sikre at hensynet til barnets beste alltid veier tyngst i saker om barnefordeling og samvær."⁹⁴

Det er iverksatt flere opplæringstiltak for dommere som omhandler saksbehandling etter barneloven og prinsippet om barnets beste, se nærmere om dette i kapittel 3.16 om opplæring og informasjon om konvensjonen.

På barnevernområdet gjelder også barnets beste som overordnet prinsipp. I tillegg er det biologiske prinsipp og det mildeste inngreps prinsipp sentrale prinsipper. I 2012 kom en offentlig utredning om det biologiske prinsipp, som er fulgt opp gjennom enkelte lovendringer og politiske signaler fra myndighetene.⁹⁵ Se mer om dette i kapittel 3.4.3 om beskyttelse av barn som er fratatt sitt familiemiljø. Regjeringen Solberg, som tiltrådte høsten 2013, uttalte i sin regjeringserklæring at "[d]et er barnets beste som skal være utgangspunkt for barneverntiltakene."⁹⁶ Barne- og likestillingsminister Solveig Horne har varslet at hun vil nedsette et lovutvalg som skal forenkle barnevernloven, og som blant annet skal se på prinsippene i barnevernet.⁹⁷

Når det gjelder prinsippet om barnets beste overfor barn som har foreldre i fengsel, vises det til kapittel 3.4.1 om separasjon fra foreldre.

⁹⁰) NOU 2008:9 *Med barnet i fokus*, punkt 6.1. ⁹¹) Ibid. ⁹²) Kristin Skjørten, *Samlivsbrudd og barnefordeling*. Gyldendal Akademisk, 2005. ⁹³) Se lov 21. juni 2013 nr. 62 om endringer i barnelova (barneperspektivet i foreldretvister, med tilhørende Prop. 85 L (2012-2013)). ⁹⁴) Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, s. 13. ⁹⁵) NOU 2012:5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*, og Prop. 106 L (2012-2013), særlig kapittel 11. ⁹⁶) Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, s. 12. ⁹⁷) Pressemelding fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, tilgjengelig på departementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bl/aktuelt/nyheter/2014/Forbedrer-barnevernloven.html?id=767410>

3.2.3 RESPEKT FOR BARNETS SYNSPUNKTER

Komiteen vil også gjerne foreslå at parten oppmuntres til tiltak som kan gjøre det lettere for barn å være med og ta del i saker som angår dem særlig på lokalplanet. (1994)

Komiteen berømmer parten for de tiltak som er gjort for å oppfylle barns rett til å bli hørt, spesielt ved at det utnevnes barnerepresentanter på kommunalt nivå. Komiteen deler imidlertid partens uttrykte bekymring over at man i praksis ikke i tilstrekkelig grad hører på barna og tar deres synspunkter på alvor. Komiteen er betenkt over at mange barn ikke er kjent med de rettigheter konvensjonen og det nasjonale lovverk gir dem på dette området, eller med de muligheter de er gitt til å gi uttrykk for sine synspunkter.

Komiteen merker seg de forpliktelser parten nylig har påtatt seg, og anbefaler at parten fortsetter å informere barn og andre – herunder foreldre og jurister – om barns rett til å gi uttrykk for sine meninger og om de mekanismer og muligheter som er gitt på dette området. Komiteen anbefaler videre at parten regelmessig vurderer i hvilken grad barns synspunkter tas i betraktning og hva dette har å si for den politikk som føres, for gjennomføringen av tiltak og for barna selv. (2000)

Komiteen er glad for at det er gjort endringer i barneloven og barnevernloven som senker aldersgrensen for når barn har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter i saker som berører dem, fra 12 til 7 år, og at også yngre barn kan bli hørt. Komiteen er imidlertid betenkt over at barnets rett til å bli hørt ikke er fullt ut implementert i praksis eller effektivt praktisert i alle faser av prosesser der man treffer beslutninger eller kommer fram til ordninger for barns liv, særlig i saker om omsorg for barn og i utlendingssaker. Komiteen beklager at barn bare har rett til å bli hørt i helse spørsmål etter at de er fylt 12 år. Komiteen merker seg med interesse at et pilotprosjekt i 21 kommuner vil gi barn rett til å stemme ved lokalvalgene fra de er fylt 16 år.

Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet med å implementere fullt ut artikkel 12 i konvensjonen, og fremme behørig respekt for synspunktene til barn i alle aldre i administrative og rettslige prosesser, herunder i barnefordelingssaker og utlendingssaker, og i samfunnet som helhet. Komiteen anbefaler også at parten fremmer barns deltakelse, hjelper dem med å utøve denne retten i praksis og sørger for at det blir tatt behørig hensyn til deres synspunkter i alle forhold som angår dem i familien, på skolen, i andre institusjoner for barn, i lokalsamfunnet, i utformingen av den nasjonale politikken og i evalueringen av planer, programmer og politikk. I tråd med artikkel 29 i konvensjonen oppfordrer komiteen parten til å sørge for at pilotprosjektet vedrørende stemmerett fra 16 års alder blir behørig støttet, ved at det blir sørget for opplæring i borgerrettigheter og menneskerettigheter, og at prosjektets konsekvenser for unge menneskers rolle som borgere blir evaluert. Komiteen anbefaler at parten tar hensyn til komiteens generelle kommentar nr. 12 fra 2009, om barnets rett til å bli hørt (CRC/C/GC/12). (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Komiteen har flere ganger tatt opp barns rett til å si sin mening og å bli hørt, og tilbakemeldingene spenner over flere områder. Det er derfor mest hensiktsmessig å dele opp behandlingen av dette området.

Lovfesting av retten til å bli hørt, herunder om aldersgrenser i lovverket

Barns rett til å bli hørt i enkeltsaker er lovfestet i flere lover. Barneloven § 31 gjelder både foreldre og andre som treffer avgjørelser på vegne av barnet. Av bestemmelsens andre ledd følger det at barn som er fylt sju år, og yngre barn som er i stand til å danne seg meninger, skal få informasjon og anledning til å si sin mening før avgjørelse treffes. Aldersgrensen på sju år ble senket fra tolv år i 2003.⁹⁸ Den skjønnsmessige regelen om at også yngre barn skal få anledning til å uttale seg kom inn med en lovendring i 2013.⁹⁹

⁹⁸) Lov 20. juni 2003 nr. 40 om endringer i barnelova mv. ⁹⁹) Lov 21. juni 2013 nr. 62 om endringer i barnelova (barneperspektivet i foreldretvister).

I 2013 ble det vedtatt en overordnet bestemmelse om medvirkning i barnevernlovens § 4-1 annet ledd.¹⁰⁰ Formålet med bestemmelsen var å tydeliggjøre at alle instanser som har oppgaver etter lov om barneverntjenester omfattes av bestemmelsen, og at denne gjelder i alle forhold som vedrører barnet. I 2014 ble det også vedtatt en forskrift om barns medvirkning etter barnevernloven, som utdyper og detaljerer retningslinjene for barns medvirkning.¹⁰¹ I tillegg bestemmer barnevernloven § 6-3 at barn har rett til å bli hørt i sin egen barnevernssak fra det er syv år, eller tidligere dersom de er i stand til å danne seg egne synspunkter. Også denne veiledende aldersgrensen ble senket fra tolv til syv år i 2003.¹⁰²

Adopsjonsloven § 6 inneholder også en bestemmelse om rett til å bli hørt fra barnet er syv år, eller tidligere dersom det er i stand til å danne seg egne synspunkter. Bestemmelsen er foreslått videreført i ny adopsjonslov, som foreligger som lovutkast i NOU 2014:9.¹⁰³

I utlendingssaker fremgår retten til å bli hørt av utlendingsforskriften § 17-3. Retten gjelder her for barn som er syv år, eller yngre barn som er i stand til å danne seg en mening om saken.

Av vergemålsloven § 17 følger det at vergen har en plikt til å høre hva den mindreårige mener før det treffes avgjørelser, dersom den mindreårige er over 12 år. Bestemmelsen er ikke supplert med en skjønnsmessig adgang til å høre yngre barn, men det følger av bestemmelsen at i personlige forhold gjelder reglene i barnelova § 31.

Ved inkorporeringen av barnekonvensjonen i 2003 ble det tatt inn en bestemmelse i forvaltningsloven § 17 om at mindreårige parter skal få anledning til å gi uttrykk for sitt syn, dersom de er i stand til å danne seg egne synspunkter om det saken dreier seg om.

Av lov om trdomssamfunn og ymist anna § 6 fjerde ledd følger det at barn over tolv år skal høres i spørsmål om inn- og utmelding av trossamfunn, ”om det let seg gjera”. Bestemmelsen er ikke supplert med en skjønnsmessig regel om at også yngre barn skal høres, men bestemmelsen må suppleres med barnelova § 31. Særregelen i trossamfunnsloven er foreslått fjernet av et regjeringsoppnevnt offentlig utvalg.¹⁰⁴ Kirkeloven hadde tidligere en tilsvarende regel, men denne ble opphevet i 2011.¹⁰⁵ Departementets vurdering var at det ikke burde være særlige bestemmelser om dette i kirkeloven, som kan komme i motstrid med de alminnelige reglene i barnelova.¹⁰⁶

Etter pasientrettighetsloven § 4-4 siste ledd er uttaleretten for barn absolutt fra tolv år, men barn skal også høres etter hvert som det modnes, før samtykke gis til medisinsk behandling.

Lovgjennomgangen viser at barns rett til å bli hørt i enkeltsaker er godt ivaretatt i de fleste lover som er viktige for barn. Enkelte lover har imidlertid beholdt høye aldersgrenser. Særlig kritikkverdig er loven om trossamfunn, som har aldersgrense på tolv år uten skjønnsmessig regel for høring av yngre barn, og som i tillegg har en begrensning i retten etter formuleringen ”om det let seg gjera”.

Gjennomføring av retten til å bli hørt i rettslig og administrativ saksbehandling

Selv om det rettslige rammeverket på mange områder er klart i tråd med barnekonvensjonen, viser forskning og utredning at høring av barn i rettslig og administrativ saksbehandling ikke skjer i så utstrakt grad som loven forutsetter. På utlendingfeltet kom det i 2013 en kartlegging av høring av barn i Utlendingnemnda som konkluderte med at ikke alle barn får oppfylt sin rett til å bli hørt. Se nærmere om denne kartleggingen og oppfølgingen av den i kapittel 3.7.2 om asylsøkende barns rettigheter.

¹⁰⁰) Lov 21. juni 2013 nr. 63 om endringer i barnevernloven. ¹⁰¹) Forskrift om medvirkning og tillitsperson ¹⁰²) Lov 1. august 2003 nr. 86 om endringer i menneskerettsloven mv. ¹⁰³) Lovutkastets § 9. ¹⁰⁴) NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunn*, punkt 19.3.7. ¹⁰⁵) Lov 26. august 2011 nr. 40 om endringer i gravferdsloven og enkelte andre lover. ¹⁰⁶) Prop. 81 L (2010-2011) punkt 4.2.2.

I saker etter barneloven har undersøkelser vist at senkningen av aldersgrensene fra tolv til syv år har ført til at i saker om fast bosted og samvær inngår barns meninger i domsbegrunnelsene i dobbelt så mange saker som før.¹⁰⁷ I 2006 utga Barne- og likestillingsdepartementet en artikkelsamling om samtaler med små barn i saker etter barneloven.¹⁰⁸

I barnevernssaker er det flere utredninger som viser at barn ikke blir hørt i den grad loven forutsetter at de skal bli.¹⁰⁹ Som nevnt ovenfor, er det kommet en ny overordnet lovbestemmelse om medvirkning i barnevernlovens § 4-1 annet ledd, og det er vedtatt en ny forskrift om medbestemmelse. Det er for tidlig å si om disse endringene i det rettslige rammeverket vil innvirke på praksis i barneverntjenesten og fylkesnemndene når det gjelder å høre barn. Det er også grunn til å se dette i sammenheng med barnevernets kompetanse og ressurser, jf. kapittel 3.4.3 om beskyttelse av barn som er fratatt sitt familiemiljø, og kapittel 3.7.1 om frihet fra vold, overgrep og omsorgssvikt.

Deltakelse utenom enkeltsaker

Retten til å bli hørt gjelder også utenfor enkeltsaker. Denne retten er i liten grad synliggjort i lovverket.¹¹⁰

Etter plan- og bygningsloven § 3-3 tredje ledd skal kommunestyret sørge for å etablere en særskilt ordning for å ivareta barn og unges interesser i planarbeidet i kommunen.

I opplæringsloven er det tatt inn regler om at det skal oppnevnes elevråd fra og med femte årstrinn, jf. lovens §§ 11-2 og § 11-6. Videre skal elever delta i skolens samarbeidsutvalg og skoleutvalg, jf. §§ 11-1 og 11-5. Også elever i private skoler skal representeres gjennom elevråd, jf. privatskolelovens § 5-3.

Også barnehageloven § 1 annet ledd siste punktum og § 3 fastsetter at barn har rett til medvirkning.

Aldersgrensen for stemmerett ved stortingsvalg og lokalvalg er 18 år, jf. valglovens §§ 2-1 og § 2-2. Det har vært flere offentlige diskusjoner om senkning av stemmerettsalderen til 16 år.¹¹¹ Ved kommunevalget i 2011 ble det gjennomført prøveprosjekt med 16-årig stemmerett i 20 kommuner samt Longyearbyen lokalstyre. Forsøket viste relativt høy valgdeltakelse blant 16- og 17-åringene sammenliknet med andre førstegangsvelere (aldersgruppen 18-21 år).¹¹² Forsøksordningen er besluttet videreført med 20 kommuner i lokalvalget 2015.¹¹³ Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner har kritisert regjeringen for at ikke flere kommuner får delta i forsøksordningen.¹¹⁴

Barneombudet har i en henvendelse til Kommunal- og moderniseringsdepartementet bedt om at høringsinstituttet gjøres mer barnevennlig slik at barn kan benytte retten til å si sin mening om høringer om saker som angår dem.¹¹⁵ Kommunal- og moderniseringsdepartementet uttalte i sitt svarbrev at departementets utredningsinstitutt er under revidering, og at departementet vil ta med seg de temaene Barneombudet tok opp.¹¹⁶

I forbindelse med arbeidet med en ny kommunestruktur, har kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner lovet å ta hensyn til barn og unges medvirkning i arbeidet med kommunereformen.¹¹⁷

Når det gjelder deltakelse på kommunalt nivå, viser en kartlegging fra 2009 at om lag 80 prosent av landets kommuner har et kommunalt medvirkningsorgan. I 2013 ble det sendt på høring et forslag om lovfesting av kommunalt medvirkningsorgan, men saken er ikke ferdig behandlet i departementet.¹¹⁸

Det er også utviklet en metode, kalt barnetråkk, som kan benyttes i lokale planprosesser for å sikre at barns rett til å bli hørt blir ivaretatt. Så langt har 90 kommuner gjennomført barnetråkk.¹¹⁹

Selv om deltakelse i beslutningsprosesser på både lokalt, regionalt og statlig nivå har økt, viser flere kartlegginger at deltakelse i slike ordninger tidvis er av symbolsk karakter, og at barn og unge savner reell innflytelse.¹²⁰

En annen tendens er at det ofte er ressurssterk ungdom som deltar i konsultasjonsprosessene.¹²¹ Blant annet er det påvist lav deltakelse blant ungdommer i helsevesenet. I Barneombudets rapport *Helse på barns premisser* fremkommer det at ungdom på sykehus har få muligheter til å bli hørt og få innflytelse over sin egen hverdag på sykehuset.¹²² Barneombudet har spilt inn en anbefaling om å opprette ungdomsråd ved alle helseforetak.

Barneombudet har også opprettet ekspertgrupper av barn med spesielle livserfaringer, blant annet barn som har vært med i katastrofer og barn som er utsatt for vold og overgrep. Ombudet har utgitt en eksperthåndbok som oppfordres brukt av alle som jobber med barn.¹²³

I tillegg til de offentlig initierte organene og metodene for medvirkning, er barn og unges deltakelse i frivillige organisasjoner viktig for å ivareta deres rett til å komme sammen og bli hørt som gruppe.¹²⁴ Mange barn og ungdommer er medlemmer i ulike foreninger og interesseorganisasjoner, og rammevilkårene for organisasjonene er derfor en viktig faktor for barn og unges medvirkning. I Norge finnes det mange støtteordninger, blant annet grunnstøtte til drift og ordningen *Frifond*. Forslaget til statsbudsjett for 2015 er kritisert av blant annet LNU for å ikke satse nok på frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner.¹²⁵

107) Kristin Skjorten, *Barns meninger om samvær. I: Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* Universitetsforlaget, 2010.

108) Samtaler med små barn i saker etter barneloven, tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bld/bro/2006/0009/ddd/pdfv/284737-samtaler_med_sma_barn.pdf **109)** Se Elisabeth Gording Stang, *Barns rett til deltakelse i barnevernssaker*, Kritisk Juss 2007 s. 48 med videre henvisninger, og Marianne Gisholt, *Barns rett til å bli hørt ved omsorgsovertakelse* (masteroppgave, 2007). **110)** Kirsten Sandberg, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 97.

111) Se NOU 2001:3 *Velgere, valgordning, valgte*, St.meld. 33 (2007-2008) Eit sterkt lokaldemokrati, og NOU 2011:20 *Ungdom, makt og medvirkning*. **112)** For en evaluering av forsøket, se http://www.regjeringen.no/upload/KMD/KOMM/rapporter/Rapport_stemmerett_for_16-aaringer.pdf **113)** Se nettsak på Kommunal- og moderniseringsdepartementets hjemmesider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/kampanjer/valg/forsok-med-stemmerett-for-16-aringer-2.html?id=581646>

114) Pressemelding fra LNU, tilgjengelig på organisasjonens nettsider: <http://www.lnu.no/aktuelt/nyheter/skuffet-over-regjeringen/>

115) Barn og unges tilgang til høringsinstituttet, brev av 3. juni 2014, tilgjengelig på www.barneombudet.no. **116)** Barn og unges tilgang til høringsinstituttet, svarbrev fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet av 13. august 2014.

117) Nettsak fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, tilgjengelig på: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/aktuelt/nyheter/KMD/2014/Viktig-a-involvere-barn-og-unge-i-prosessen-med-ny-kommunestruktur.html?id=771808>

118) Høringsnotatet er tilgjengelig på Kommunal- og moderniseringsdepartementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2013/lovfesting-av-medvirkningsordning-for-un/hoeringsnotat.html?id=736360>

119) <http://barnetrakk.no> **120)** NOU 2011:20 *Ungdom, makt og medvirkning*, punkt 1.3. Se også Føyland, *Ungdom i lokalpolitikk*, som er vedlegg til utredningen, for flere perspektiver på hvordan ungdom selv opplever medvirkning i skole, lokalpolitikk og sivilsamfunn. **121)** Ibid. **122)** Barneombudets fagrapport 2013, *Helse på barns premisser*, s. 72. **123)** Barneombudets eksperthåndbok, tilgjengelig på www.barneombudet.no **124)** Kirsten Sandberg, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 98. **125)** Pressemelding fra LNU, tilgjengelig på organisasjonens nettsider: <http://www.lnu.no/aktuelt/nyheter/faerre-aktive-barn-og-unge-med-regjeringen/>

3.3.0 SIVILE RETTIGHETER OG FRIHETER

Under overskriften *Sivile rettigheter og friheter* har barnekomiteen gruppert en gruppe rettigheter som minner om rettigheter som gjenfinnes i internasjonale konvensjoner om sivile og politiske rettigheter. Artiklene som hører inn under denne overskriften er 7, 8, 13-17, og 37 (a). Under denne overskriften har barnekomiteen gitt merknader til Norge om temaene retten til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet, vern om privatlivet, retten til å kjenne sine foreldre og forbudet mot tortur.

Enkelte merknader om frihet fra vold er også originalt plassert under denne overskriften i barnekomiteens merknader, men de er samordnet med øvrige merknader om temaet vold, overgrep og omsorgssvikt i rapportens kapittel 3.7.1.

3.3.1 RETTEN TIL TANKE-, SAMVITTIGHETS- OG RELIGIONSFRIHET

Komiteen merker seg at de barn som ønsker det, kan velge ikke å delta i den obligatoriske religionsundervisningen, men dette krever at foreldrene legger fram en formell søknad som viser barnets tro. Dette kan oppleves som en krenkelse av privatlivets fred. (1994)

Komiteen foreslår at parten tar sin politikk for barns religionsundervisning opp til ny overveielse, i lys av det alminnelige prinsipp om lik behandling og retten til beskyttelse av privatlivets fred. (1994)

Komiteen er betenkt over at partens lov nr. 61 av 17. juli 1998 om grunnskolen, hvor det innføres en ny, felles læreplan for faget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering, kan virke diskriminerende. Komiteen er særlig betenkt over fritaksprosedyren for barn og foreldre som ikke ønsker å følge deler av undervisningen.

Komiteen anbefaler at parten vurderer gjennomføringen av den nye læreplanen og overveier en alternativ fritaksprosess. (2000)

Komiteen merker seg synpunktene til FNs menneskerettighetskomité av 3 november 2004 (CCPR/C/82/D/1155/2003) om undervisningen i faget «Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering». Komiteen verdsetter i denne forbindelse partens opplysninger om de planlagte endringene i opplæringslova for å bringe undervisningen i KRL-faget i fullt samsvar med retten til religionsfrihet som er nedfelt i konvensjonens artikkel 15. Komiteen oppmuntrer parten til å framskynde prosessen med å få vedtatt og lovfestet disse endringene. (2005)

Komiteen hilser velkommen endringen i opplæringsloven for skolefaget som nå heter "Religion, livssyn og etikk", for å indikere at barn bør gis en objektiv orientering om ulike tilnærminger til de grunnleggende spørsmål og utfordringer i menneskelivet, men komiteen stiller spørsmål ved hvordan dette blir gjennomført i praksis. Komiteen er videre bekymret for barn i en del isolerte religiøse trossamfunn, der det sjelden blir undersøkt om formålet med opplæringen er i samsvar med norsk lov.

Komiteen anbefaler parten å gjennomføre en undersøkelse for å klarlegge i hvilken grad målene med det reviderte skolefaget "Religion, livssyn og etikk" blir nådd, og hva slags støtte lærerne har behov for, for å realisere målsettingen med dette faget på en tilfredsstillende måte. Komiteen anbefaler videre at parten undersøker undervisningspraksisen og formålene med opplæringen i isolerte religiøse trossamfunn, for å finne ut om de er i samsvar med barnets rett til en helhetlig, menneskerettsorientert opplæring. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Religionsundervisningen har gjennomgått større endringer siden de første tilbakemeldingene fra FNs barnekomité kom i 1994. Faget har vært tema for barnekomiteen gjennom alle de fire rapporteringsrundene til Norge.

Fram til 1997 ble det undervist i faget kristendom i skolen.¹²⁶ Det fantes en fritaksrett og et alternativt opplegg for livssynsundervisning til elever som ikke deltok i kristendomsundervisningen. I 1997 ble det innført et nytt skolefag, kalt Kristendomskunnskap med religion- og livssynsorientering (KRL). Muligheten for fullt fritak fra faget ble opphevet, da ideen bak faget var at alle elever skulle samles og muligheten for dialog bedres. I 2004 fant FNs Menneskerettighetskomité at faget krenket menneskerettighetene.¹²⁷ I 2007 ble også Norge felt i Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol (EMD), med begrunnelsen at ordningen med begrenset fritak var i strid med konvensjonen.¹²⁸ I 2008 ble faget igjen endret, og skiftet navn til Religion, livssyn og etikk (RLE). Faget omtales i § 2-4 i opplæringsloven. Det følger av denne bestemmelsen at faget ikke skal være forkynnende, og at undervisningen skal presentere ulike verdensreligioner og livssyn på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte.

126) Fremstillingen bygger delvis på gjennomgangen i NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunn*, punkt 3.6.2 med videre henvisninger. **127)** Communication no. 1155/2003. **128)** Folgerø og andre mot Norge, søkenummer 15472/02.

Etter opplæringsloven § 2-3a skal skolen vise respekt for elevenes og foreldrenes religiøse og filosofiske overbevisning. Videre kan foreldre etter den samme paragrafen frita elevene fra å delta i aktiviteter som oppleves som utøving av en annen religion, eller som oppleves som støtende eller krenkende. Det er ikke nødvendig med begrunnelse for melding om slikt fritak.

Undervisningen i faget har klart endret seg mye for å ivareta kritikken fra både FNs barnekomité, FNs menneskerettighetskomité og Den europeiske menneskerettighetsdomstol. Det er imidlertid ikke sikkert at disse anbefalingene vil overholdes i fremtiden. På bakgrunn av samarbeidsavtalen mellom regjeringspartiene og støttepartiene på Stortinget som ble inngått etter Stortingsvalget i 2013, sendte Kunnskapsdepartementet høsten 2014 på høring et forslag til endring i opplæringsloven og læreplanen for faget.¹²⁹ Forslaget går ut på at faget skifter navn fra RLE til KRLE (kristendom, religion, livssyn og etikk). I forslag til nye læreplaner foreslås det at innholdet i faget skal fordeles med ”om lag halvparten av timetallet til hovedområdet kristendom.” I høringsnotatet uttalte Kunnskapsdepartementet at departementet ”finner få holdepunkter for at barnekonvensjonen og ØSK er til hinder for de endringene som foreslås”.¹³⁰

Det er ikke foretatt noen særskilt evaluering av RLE-faget, slik anbefalingen fra 2010 legger opp til. Evalueringen av dette faget inngår imidlertid i mandatet til et offentlig utvalg som ble nedsatt i juni 2013, som skal vurdere grunnopplæringens fag opp mot krav til kompetanse i et fremtidig samfunns- og arbeidsliv.¹³¹ Utvalget skal avgi sin hovedutredning innen juni 2015.

Når det gjelder undervisning og opplæring i isolerte religiøse trossamfunn, ble dette tatt opp av et offentlig nedsatt utvalg i utredningen NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunn*. Utvalget anbefalte blant annet at tilsynet med religiøse og livssynsbaserte skoler må styrkes for å sikre at disse skolene drives på en måte som ivaretar barns rettigheter og interesser.¹³² Utvalget anbefalte også å endre forskriften til privatskoleloven som gir privatskolene adgang til å øke timetallet i religions- og livssynsfag.

3.3.2 VERN OM PRIVATLIVET

Komiteen er betenkt over informasjon den har fått om at foreldre krenker sine barns rett til privatliv, ved å legge ut personlige opplysninger om dem på nettsider, noen ganger for å underbygge sitt syn i barnefordelingskonflikter.

Komiteen anbefaler parten å gi det norske datatilsynet mandat til å forhindre at foreldre eller andre legger ut opplysninger om barn som krenker barnas rett til privatliv, og som ikke er til barnas beste. (2010)

STATUS: FULGT OPP

Personopplysningsloven ble i 2012 endret ved at det ble tatt inn en bestemmelse om at personopplysninger som gjelder barn ikke skal behandles på en måte som er uforsvarlig av hensyn til barnets beste.¹³³ Forarbeidene til lovendringene drøftet forholdet mellom foreldrens ansvar og barnets rett til personvern, og viste til den økte oppmerksomheten barns personvern har fått etter at problemstillingen om foreldre som deler informasjon om barnet på internett har blitt mer aktuell.¹³⁴ Departementet forutsatte i forarbeidene at Datatilsynet etter de alminnelige sanksjonsreglene i loven også får myndighet til å gripe inn på bakgrunn av deling av personopplysninger som ikke er til barnets beste.

129) Høringsnotatet er tilgjengelig på Kunnskapsdepartementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2014/Horing---krav-om-relevant-kompetanse-i-undervisningsfag-mm.html?id=772597>

130) Høringsnotatet, s. 38. **131)** Ludvigsen-utvalget, nedsatt av regjeringen Stoltenberg II den 21. juni 2013. **132)** NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunn*, pkt. 19.4.1.7. **133)** Se personopplysningsloven § 11 tredje ledd, endret ved lov 20. april 2012 nr. 18. **134)** Se Prop. 47 L (2011-2012), kap. 4.

Datatilsynet har hittil kun avgjort en sak som omhandler foreldrenes eksponering av barn på nett.¹³⁵ Den konkrete saken omhandlet en film på YouTube som omhandlet et sykt barn, hvor foreldrene i filmen beskriver en konflikt med barnevern og sykehus. Saken var spilt inn til Datatilsynet av Barneombudet. Datatilsynet kom i den konkrete saken til at filmen var vernet av yttingsfriheten. Datatilsynet la til grunn at det i utgangspunktet er foreldrene som er nærmest til å vurdere hva som er til barnets beste, og at terskelen for overprøving av dette generelt bør være høy. De viste også til at lovgiver har forutsatt at tilsynet bare bør gripe inn i de mest alvorlige tilfellene, hvor foreldrene har opptrådt klanderverdig.

Fortsatt er det mange foreldre som legger ut informasjon på nett som kan krenke barns rett til privatliv. Det er imidlertid for tidlig å si noe om hvorvidt lovendringen innebærer et tilstrekkelig mandat for å forhindre krenkelser.

3.3.3 RETTEN TIL Å KJENNE SINE FORELDRE

Komiteen merker seg at den politikk parten fører i forbindelse med kunstig inseminasjon, nemlig hemmeligholdelse av sædgiverens identitet, muligens er i strid med konvensjonens bestemmelse om et barns rett til å få kjennskap til sine foreldre. (1994)

STATUS: FULGT OPP

I 2003 ble det vedtatt en ny bioteknologilov. Etter denne lovens § 2-7 første punktum har barn som er unnfanget ved kunstig befruktning ved hjelp av donorsæd rett til å få opplysninger om sædgivers identitet. Denne retten inntreffer når barnet fyller 18 år. Forarbeidene viser til barnekonvensjonens artikkel 7 som en del av begrunnelsen for denne lovbestemmelsen.¹³⁶ Forarbeidene berørte forøvrig ikke denne konkrete tilbakemeldingen fra komiteen.

3.3.4 FORBUDET MOT TORTUR

Komiteen vil gjerne foreslå at parten i sin lovgivning tar hensyn til artikkel 37 bokstav a) i Konvensjonen om barnets rettigheter, og at den i denne forbindelse er oppmerksom på definisjon av tortur i artikkel 1 i Konvensjonen mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller fornedrende behandling eller straff, der Norge også er part. (1994)

STATUS: FULGT OPP

Regjeringen erkjente i vedlegg til sin andre rapport til FNs barnekomité at Norges første rapport var utilstrekkelig når det gjaldt spørsmålet om tortur, og at merknaden fra barnekomiteen var relevant med tanke på den sparsomme informasjonen.¹³⁷ I vedlegget ble det gitt utfyllende informasjon om lovgivning som er relevant for forbudet mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller fornedrende behandling eller straff.

Det er alminnelig antatt at Norge oppfylder sine forpliktelser etter denne bestemmelsen.¹³⁸ Ved endringer i Grunnloven 13. mai 2014 ble det tatt inn et reformulert torturforbud i Grunnloven, som er i samsvar med begrepsbruken i internasjonale konvensjoner.¹³⁹

135) Datatilsynets klagesak av 13. februar 2014. **136)** Ot.prp. nr. 64 (2002-2003) s. 44 flg. og St.mld.nr.14 (2001-2002).

137) Norges andre rapport til FNs barnekomité, side 117. **138)** Mette Yvonne Larsen, i: *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 143. **139)** Se Grunnloven § 93 annet ledd.

3.4.0 FAMILIEMILJØ OG ALTERNATIV OMSORG

Under overskriften *Familiemiljø og alternativ omsorg* har barnekomiteen samlet en gruppe rettigheter som omhandler forhold vedrørende barn, familie og omsorg. Artikkene som hører inn under denne overskriften er artiklene 5, 9-11, 18 nr. 1 og 2, 19-21, 25, 27 nr. 4 og artikkel 39. Under denne overskriften har barnekomiteen kommet med merknader om barn som separeres fra foreldre ved soning av fengselsstraff eller utvisning fra Norge, rutiner for familiegjenforening, beskyttelse av barn som er fratatt sitt familiemiljø, tilsyn med barn som er fratatt sitt familiemiljø, samt styrking av foreldreansvaret og tiltak for familier. Enkelte merknader som omhandler vold, overgrep og omsorgssvikt er i barnekomiteens merknader opprinnelig gruppert under denne overskriften, men er flyttet til kapittelet om spesielle beskyttelsesmekanismer i denne rapporten for å samordne fremstillingen bedre.

3.4.1 SEPARASJON FRA FORELDRE

Komiteen er betenkt over at barnets beste, særlig barnets rettigheter i forbindelse med atskillelse fra foreldre, ikke fullt ut ivaretas når det gjelder å opprettholde kontakt med foreldre som soner fengselsstraff. Komiteen er videre betenkt over at man i forbindelse med vedtak om utvisning av utlendinger som er dømt for straffbare forhold, til tross for positive anstrengelser fra partens side ikke systematisk henviser til og vektlegger sakkyndige vurderinger av de virkninger slike vedtak kan ha på barn av den utviste.

Komiteen anbefaler parten å være mer fleksibel i sin omgang med reglene om familiekontakt for innsatte personer, for å derved sikre at barn beholder et personlig forhold og direkte kontakt med en innsatt forelder når dette er til barnets beste. Komiteen anbefaler også at parten ser nærmere på beslutningsprosessen i utvisningssaker for å sikre at barnets beste ivaretas når utvisning vil medføre at et barn blir atskilt fra en av sine foreldre. (2000)

Komiteen er betenkt over at det ikke tas tilbørlig hensyn til barnets beste i tilfeller der utlendinger som har barn i Norge, utvises varig som følge av en alvorlig forbrytelse.

Komiteen ber parten innstendig om å sikre at barnets beste er et hovedanliggende når det skal fattes vedtak om utvisning av barnets foreldre. (2005)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Merknadene på dette punktet kan deles inn i separasjon som følge av soning av fengselsstraff, og separasjon som følge av utvisning av foreldre. Når det gjelder separasjon som følge av soning av fengselsstraff, kan merknaden anses delvis fulgt opp, mens separasjon som følge av utvisning av foreldre må anses ikke fulgt opp.

Separasjon fra foreldre som følge av soning av fengselsstraff

I straffegjennomføringsloven av 2001 ble det tatt inn en bestemmelse i § 3 annet ledd om at kriminalomsorgen pålegges å ta ansvar for barns rett til samvær med sine foreldre under gjennomføringen av soningen. Lovbestemmelsen bygger ifølge forarbeidene på FNs barnekonvensjons bestemmelser om barns rett til samvær med sine foreldre.¹⁴⁰

Barneombudet utga i 2010 et hefte med erfaringer fra en ekspertgruppe av barn som har en forelder eller et familiemedlem i fengsel.¹⁴¹ Grappa pekte blant annet på vanskeligheter med å holde kontakt på grunn av telefonrestriksjoner og uforutsigbarhet rundt permisjoner. Barna ønsket også mer barnevennlige besøksrom, med et større utvalg leker og muligheter til å drive med aktiviteter. De foreslo at hvert fengsel burde ha en egen ansatt som har ansvar for å gjøre besøksrommene koselige.

Organisasjonen For Fangers Pårørende (FFP) mener at det har vært en positiv utvikling for barn av innsatte, og at barnekonvensjonen har fått et større fokus i kriminalomsorgen de siste årene.¹⁴² FFP opplever at det har skjedd forbedringer både med tanke på besøksforhold, aktiviteter og informasjon til barn. Et viktig grep er at det er utnevnt barneansvarlige i de fleste fengsler i landet.

Ordningen med barneansvarlige i fengslene er ikke lovfestet. I 2012 sendte Justis- og beredskapsdepartementet på høring et forslag til endring i straffegjennomføringsloven om kriminalomsorgens ansvar for å ivareta barn av innsatte.¹⁴³ I høringsnotatet var det foreslått å ta inn en egen paragraf om kriminalomsorgens ansvar for å ivareta barn som pårørende av innsatte, herunder lovfesting av barneansvarlige ved alle enheter i kriminalomsorgen. Forslaget fikk bred støtte fra et flertall av de som leverte høringsuttalelse, men forslaget har ikke blitt fulgt opp med lovendringer.

I en interpellasjonsdebatt i Stortinget i januar 2014 uttalte justisminister Anders Anundsen at forslaget om lovfesting av barneansvarlige vurderes av regjeringen.¹⁴⁴ I mai samme år fremmet representanter på Stortinget et representantforslag om endringer i straffegjennomføringsloven, som bygget på høringsforslaget som ikke er fulgt opp.¹⁴⁵ Forslaget er til behandling i Justiskomiteen.

FFP mener at det er positivt at fengslene har utnevnt barneansvarlige selv om dette ikke er behandlet politisk ennå. De ønsker likevel en regulering av dette, med statlige retningslinjer for innholdet i ansvaret. De mener også at det er vesentlig at det må følge ressurser med ansvaret, noe det ikke gjør pr. i dag, der ansvaret blir bakt inn i en allerede eksisterende stilling. Videre ønsker FFP at barneansvarlig skal rekrutteres gjennom en ordentlig prosedyre, slik at folk som ønsker seg dette ansvaret og er kompetente, får ansvaret. Foreningen ønsker en lovendring for å sikre ordningens eksistens i fremtiden. De viser også til at lovforslaget som foreløpig ikke er politisk behandlet, også inneholdt flere positive reguleringer for barn, som bør vedtas.

I 2014 ble det kjent at regjeringen jobber med å kjøpe soningsplasser for langtidssdømte i Nederland, for å få ned soningskøene i norske fengsler.¹⁴⁶ Ordningen skal etter planen iverksettes fra første halvår 2015. FFP er kritiske til forslaget, som vil ha implikasjoner for kontakten mellom innsatte og deres barn, dersom innsatte med barn rammes av forslaget.

Separasjon som følge av utvisning av foreldre

I utlendingsloven § 70 er barnets beste tatt inn som et vurderingstema i forholdsmessighetsvurderingen som skal gjøres ved utvisningsvedtak som berører barn. Ifølge forarbeidene innebar ikke dette noen endring fra gjeldende rett, men ble tatt inn i lovgivningen for å sikre særlig bevissthet rundt vurderingen.¹⁴⁷

I 2011 ble det avsagt to dommer som hadde stor betydning for forståelsen av barnets beste-vurderingen i utvisningssaker. Den ene dommen ble avsagt i Høyesterett, og her gjaldt saken at utlendingen hadde fortsatt å arbeide etter at arbeidstillatelsen var utløpt, og hadde oppholdt seg ulovlig i riket i kortere perioder.¹⁴⁸ Etter tidligere rettspraksis hadde Høyesterett lagt seg på en linje hvor det kun var aktuelt å gi hensynet til barna forrang dersom de var utsatt for «uvanlig stor belastning». I dommen gikk Høyesterett bort fra dette, og sa at det ville være særlig aktuelt å gi hensynet til barna forrang uten at de var utsatt for «uvanlig stor belastning» dersom overtredelsene av utlendingsloven var av mindre alvorlig karakter. Høyesterett opphevet utvisningsvedtaket i denne saken.

¹⁴² Jf. samtale med Hanne Hamsund, daglig leder i FFP. ¹⁴³ Høringsnotatet er tilgjengelig på justisdepartementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2011/horing--forslag-om-endringer-i-straffegi/horingsnotat.html?id=669949> ¹⁴⁴ 20. januar 2014, sak nr. 5. Interpellasjonsdebatten er tilgjengelig på Stortingets hjemmesider: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2013-2014/140130/5/> ¹⁴⁵ Dokument 8:78 (2013-2014). ¹⁴⁶ Pressemelding fra Justis- og beredskapsdepartementet, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/pressemeldinger/2014/Samtaler-om-leie-av-fengselsplasser-i-Nederland.html?id=767049> ¹⁴⁷ Ot.prp.nr.75 (2006-2007). ¹⁴⁸ Rt. 2011 s. 948.

Den andre dommen ble avsagt av Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD) mot Norge.¹⁴⁹ Her var utlendingen tatt for overtredelser av utlendingsloven og straffet for grovt tyveri. Saken hadde vært oppe i Høyesterett, som ved dissens 3-2 stadfestet at utvisningsvedtaket var gyldig. I EMD kom domstolen til at utvisningsvedtaket var i strid med retten til familieliv etter EMK art. 8, og henviste også til barnekonvensjonen artikkel 3 om barnets beste.

Etter dommene i EMD og Høyesterett utarbeidet Justisdepartementet en instruks om utøvelse av skjønn i saker etter utlendingsloven § 70, om vurdering av forholdsmessighet i utvisningssaker som rammer barn.¹⁵⁰ Departementet la her til grunn at instruksene ikke ville innebære en vesentlig endring av gjeldende utvisningspraksis, men instruksene skal først og fremst bidra til å presisere og utdype hvordan en skal anvende de ulike momentene i en forholdsmessighetsvurdering etter utlendingsloven § 70.

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) skriver i *Årbok om menneskerettigheter i Norge 2011* at Justisdepartementets instruks i større grad burde lagt vekt på den rettsutviklingen som følger av de nevnte dommene.¹⁵¹ SMR mener at dommene gir anvisning på at barnets beste kan være et avgjørende moment i utvisningssaken, og at barnets sårbarhet burde gjøres til en viktig del av vurderingen. SMR peker også på at behovet for en oppmykning av praksis støttes av FN's barnekomités generelle kommentar nr. 7 om gjennomføring av barnets rettigheter i tidlig barndom. SMR påpeker også at det har vært en forskjell i rettsutviklingen i retning av å legge større vekt på barnets beste i saker hvor utlendingen blir utvist som følge av overtredelser av utlendingsloven, men ikke tilsvarende rettsutvikling i saker der utlendingen utvises på grunn av overtredelser av straffeloven. De peker her på at barnet påvirkes på samme måte uavhengig av grunnlaget for foreldrenes utvisning.

I 2014 ble Norge igjen dømt for brudd på EMK artikkel 8 i en sak om utvisning av en forelder.¹⁵² EMD kom her til at det ikke var en tilstrekkelig begrunnelse som legitimerte inngrepet i klagerens rett til familieliv, og domstolen var ikke overbevist om at hensynet til barnets beste var tilstrekkelig vektlagt.

Barneombudet utga i 2012 en rapport som samlet erfaringer fra barn som har en forelder som er utvist fra Norge.¹⁵³ Barnas klare anbefaling var at man ikke bør utvise foreldre i det hele tatt der barna skal bli boende i Norge. Barneombudet anbefalte norske myndigheter å ta større hensyn til barn i saker som i dag innebærer utvisning. Barneombudet foreslo at regjeringen bør utrede og foreslå alternative reaksjonsformer, også i saker der foreldre utvises på grunn av ilagt straff.

Saksbehandlingen i utvisningssaker er også kritisert. Blant annet blir ikke barn rutinemessig hørt i utvisningssaker.¹⁵⁴ En annen utfordring er at saker i Utlendingsnemnda kan avgjøres av nemndleder alene uten personlig fremmøte, noe som har vært kritisert av flere organisasjoner.¹⁵⁵

Konklusjonen er at anbefalingen ikke er fulgt opp. Med utlendingsloven av 2008 har man fått større fokus på barnets beste i forholdsmessighetsvurderingen, og to dommer fra EMD og en fra Høyesterett har gitt eksempler på at domstolen mener at barnets beste har blitt tillagt for liten vekt. Samtidig har ikke praksis endret seg mye etter dette.

149) Nunez mot Norge, søkenummer 55597/09. **150)** Instruks 2011-014-GI, tilgjengelig på <http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/departementets-rundskriv-og-instrukser/2011-014-GI/> **151)** *Årbok om menneskerettigheter i Norge 2011*, s. 36. **152)** Kaplan og andre mot Norge, søkenummer 32504/11. **153)** *Barn med utviste foreldre*, 2012, tilgjengelig på www.barneombudet.no **154)** Hilde Lidén m.fl. *Å høre barn i utlendingsaker*. Rapport 2008:002, ISF, s. 188. **155)** Se Humlen og Myhre, *Advokatforeningens aksjons- og prosedyregruppe i utlendingsrett 2007-2014 - Rapport fra virksomheten og forslag om regelendringer*, s. 19.

3.4.2 FAMILIEGJENFORENING

Komiteen støtter partens meget positive holdning til familiegjenforening for ikke-norske barn, men er betenkt over at de omfattende nasjonale ordningene for familiegjenforening ikke utnyttes til fulle. I særdeleshet er komiteen betenkt over at barn ikke alltid får nytte godt av disse bestemmelsene, enten fordi de ikke er gjort kjent med mulighetene for familiegjenforening, fordi saksbehandlingen trekker ut eller fordi prosedyrene ikke er tilstrekkelig systematisert.

Komiteen anbefaler sterkt at parten etablerer en standardprosedyre for informasjon til barn og andre berørte personer – for eksempel foreldre eller verger – om muligheter og prosedyrer for familiegjenforening, og at disse prosedyrene praktiseres etter systematiske retningslinjer. (2000)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Utlendingsloven kapittel 6 inneholder regler om vilkår for familiegjenforening mellom barn, foreldre og søsken. Som hovedregel får barn rett til opphold dersom en eller begge av foreldrene får det, jf. utlendingsloven § 42. Dersom det er barnet som får opphold først, er familiegjenforening i Norge med foreldrene som hovedregel betinget av at barnet får vedtak om beskyttelse (asyl) og ikke opphold på humanitært grunnlag, jf. utlendingsloven § 43. Dersom barnet ikke får asyl i Norge, og har foreldre i hjemlandet, skal det som hovedregel gjenforenes med foreldrene i hjemlandet, og har da ikke rett på opphold på humanitært grunnlag med etterfølgende familiegjenforening.

Informasjon om retten til familiegjenforening fremgår av vedtaket der søkeren blir innvilget asyl eller opphold.¹⁵⁶ De aller fleste grupper må levere søknad om familiegjenforening fra utlandet til en norsk ambassade.¹⁵⁷ Det er et gebyr for å søke om familiegjenforening, men barn er unntatt fra å betale gebyr.

En utfordring når det gjelder prosedyrene for familiegjenforening, er den lange saksbehandlingstiden. I 2014 har saksbehandlingstiden økt, og UDI opplyser i 2014 på sine nettsider om at forventet saksbehandlingstid er på ni måneder.¹⁵⁸ I Justis- og beredskapsdepartementets tildelingsbrev for 2014 var det stilt krav om at 80 prosent av familiegjenforeningssakene skal behandles innen seks måneder.

De lange saksbehandlingstidene for familiegjenforeningssaker har blitt tatt opp som skriftlig spørsmål i Stortinget to ganger i 2014.¹⁵⁹ Justis- og beredskapsminister Anders Anundsen har svart at økningen er midlertidig, og skyldes intern omorganisering i UDI.

156) Jf. telefonsamtale med Børre Karlsen, Oppholdsavdelingen i UDI. Jf. også Norges tredje rapport til FN's barnekomite, s. 68. **157)** Rutinene for søknader om familiegjenforening fremgår både på norsk og engelsk på Utlendingsdirektoratets hjemmesider: www.udi.no **158)** Informasjon fra UDIs nettsider; <http://www.udi.no/ord-og-begreper/saksbehandlingstider/#link5> **159)** Skriftlig spørsmål fra representant Helga Pedersen, datert 21.03.2014, og skriftlig spørsmål fra representant Trine Skei Grande, datert 27.05.2014.

3.4.3 BESKYTTELSE AV BARN SOM ER FRATATT SITT FAMILIEMILJØ

Komiteen er betenkt over økningen i antall barn som plasseres utenfor foreldrehjemmet, særlig gjennom den uformelle og frivillige plasseringsordningen, som ikke alltid kan garantere at barnets interesser ivaretas.

Komiteen anbefaler at parten nøye analyserer faktorene som fører til at barn plasseres utenfor foreldrehjemmet og selve praksisen med uformelle plasseringer, og at den treffer effektive tiltak for å garantere at barns rett til familieliv og barnets beste ivaretas. (2000)

Komiteen er betenkt over antallet barn som er fjernet fra familien og bor i fosterhjem eller andre institusjoner. Komiteen merker seg i denne forbindelse at parten er villig til å vurdere rutinene i forhold til fjerning av barn fra familiemiljøet.

Komiteen anbefaler at parten treffer tiltak for å bekjempe årsakene til at stadig flere barn fjernes fra familien, blant annet ved å gi tilstrekkelig støtte til de biologiske foreldrene. Komiteen oppmuntre parten til å prioritere vern av det naturlige familiemiljøet og sikre at fjerning fra familien og plassering i fosterhjem eller institusjoner brukes bare som en siste utvei når det er til barnets beste. (2005)

Komiteen merker seg at parten har arbeidet for å redusere antallet barn som blir plassert i institusjon, og heller plassere barn som ikke kan være hos foreldrene, i fosterhjem, når dette er mulig. Men det bekymrer komiteen at antallet barn som blir fjernet fra familien, har økt, på tross av omfattende bruk av forebyggende tiltak i hjemmet. Komiteen merker seg med beklagelse at ikke alle barn som er plassert i fosterhjem, har fått oppnevnt tilsynsfører, og at ikke alle tilsynsførere er godt nok kvalifisert for oppgaven. Det bekymrer også komiteen at det ikke foreligger tilfredsstillende alternativer alle steder, og at plasseringen av et barn derfor noen ganger kan være et resultat av tilfeldigheter. Komiteen er også betenkt over at barnevernet, som er ansvarlig for å gi barn og familier hjelp i hjemmet, og for plassering av barn i alternativ omsorg, er betydelig underfinansiert og har begrenset kapasitet til å drive forebyggende arbeid og oppfølging av barn som er plassert i fosterfamilier eller fosterhjem.

Komiteen anbefaler parten å tilføre barnevernet de nødvendige ressurser, slik at det kan utvide og intensivere det forebyggende arbeidet i familier der det er fare for at barna ikke får den nødvendige omsorg og støtte, og sørge for at det foreligger alternative ordninger som kan gi barna den form for omsorg som er best for dem, dersom man ikke lykkes med forebyggende tiltak. Komiteen anbefaler videre at parten sørger for tett oppfølging av barn som er plassert i alternativ omsorg, at den regelmessig foretar en vurdering av om det er mulig å la barna flytte tilbake til sin familie, og at parten, dersom et barn blir værende i alternativ omsorg til det har nådd myndighetsalderen, tilrettelegger for barnets overgang til det voksne liv. Komiteen anbefaler også at parten tar i betraktning Retningslinjer for alternativ omsorg for barn i FN-resolusjon A/RES/64/142, som ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 2009. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Kommentarene omfatter flere forskjellige forhold ved organiseringen av barnevernet i Norge. Kommentarene deles opp tematisk.

Generelt om barnevernets prinsipper

Barnevernet har tradisjonelt hatt tre overordnede prinsipper som styrer arbeidet: barnets beste, det biologiske prinsipp og det mildeste inngreps prinsipp. I tillegg har barns rett til å uttale seg blitt innarbeidet som et viktig prinsipp. Loven er bygget opp rundt disse prinsippene, noe som innebærer at det ikke kan fattes vedtak om omsorgsovertakelse dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-12. Etter lovens § 4-21 skal vedtak om omsorgsovertakelse oppheves dersom det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi varig omsorg.

I 2011 ble det nedsatt et ekspertutvalg som vurderte anvendelsen av det biologiske prinsipp i barnevernet. Utvalget avga sin utredning i 2012.¹⁶⁰ Utvalget støttet seg til at det generelt sett er til barns beste å vokse opp i sin familie, og at dette bør være normalordningen. Samtidig understreket utvalget at denne normalordningen må fravikes når dette er til barnets beste. Utvalget foreslo et nytt prinsipp definert som prinsippet for utviklingsstøttende tilknytning.

Utvalgets anbefalinger ble delvis fulgt opp i Prop. 106 L (2012-2013), som medførte visse lovendringer. I proposisjonen la departementet til grunn at det overordnede prinsippet for barnevernet fortsatt skal være prinsippet om barnets beste.

Flere fagmiljøer og eksperter har anbefalt at barnevernloven gjøres til en rettighetslov. Dette vurderes for tiden av et lovutvalg, se nedenfor.

I plattformen for regjeringen som tiltrådte etter valget i 2013, uttalte Regjeringen at barnets beste skal være utgangspunktet for barneverntiltakene.¹⁶¹ I 2014 ble det nedsatt et lovutvalg som skal se på hvordan barnevernloven kan forenkles og gjøres mer tilgjengelig.¹⁶² Lovutvalget skal også se på barnevernets ansvarsområde, forebyggende arbeid, prinsippene i loven, partsrettigheter og samvær, samt vurdere spørsmålet om barnevernloven bør bli en rettighetslov.

Fordelingen mellom hjelpetiltak og omsorgstiltak

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at i 2012 mottok 83 prosent av barna med tiltak fra barnevernet hjelpetiltak, mens 17 prosent mottok omsorgstiltak. SSB viser til at denne fordelingen har vært nærmest uendret de siste årene.¹⁶³ Den klare tendensen over tid har likevel vært at andelen barn som mottar hjelpetiltak fra barnevernet, har økt mer enn andelen barn som mottar omsorgstiltak.¹⁶⁴

I 2013 ble det tatt inn en formålsbestemmelse i bestemmelsen om hjelpetiltak i § 4-4 i lov om barneverntjenester.¹⁶⁵ Bestemmelsen sier at hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

Barnevernet benytter i dag flere ulike typer hjelpetiltak. Flere av tiltakene omhandler foreldre- og familiestøttende tiltak, særlig når det gjelder innsats for barn med atferdsproblemer. Regjeringen uttalte i Prop. 106 L (2012-2013) at de har som mål å styrke kvaliteten på hjelpetiltakene, gjennom systematisering, forskning og evaluering av tiltakene. I 2012 startet et nytt treårig forskningsprosjekt om hjelpetiltak i barnevernet, igangsatt av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet på vegne av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Høsten 2014 ble det sendt på høring et forslag om endringer i barnevernloven, som skal gjøre det mulig for barnevernet å pålegge flere hjelpetiltak.¹⁶⁶ Formålet med lovendringen er å forbedre situasjonen til barnet og forebygge inngripende tiltak som omsorgsovertakelse. Se for øvrig punkt 3.4.5 om styrking av foreldreansvaret og familiemiljøet som blant annet omtaler familievernet i Norge.

160) NOU 2012:5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. **161)** Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Framskrittspartiet, s. 12. **162)** Nyhetssak fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, tilgjengelig på departementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Forbedrer-barnevernloven.html?id=767410> **163)** Se SSBs statistikk om barnevern på: <http://www.ssb.no/barnevern> **164)** Se Norges tredje rapport til FNs barnekomité, s. 71, Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, s. 61 og Oppfølging av avsluttende merknader fra FNs barnekomité, notat publisert i juni 2011 av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet s. 22. **165)** Lov 21. juni 2013 nr. 63 om endringer i barnevernloven. **166)** <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Styrker-barns-rett-til-hjelp-.html?id=772498>

Barnekomiteens merknad fra 2000 viste særlig bekymring for økningen i plassering av barn utenfor hjemmet som frivillig hjelpetiltak etter § 4-4 fjerde ledd (tidligere femte ledd) og at dette ikke alltid ivaretar barnets beste. Når det gjelder økningen som komiteen var bekymret for i 2000, viste myndighetene i sin tredje rapport til at en del av økningen måtte tilskrives at ungdommer mellom 18 og 23 år også har rett til tiltak, og at disse tiltakene alltid vil være frivillige.¹⁶⁷ For øvrig kan det vises til den nye formålsbestemmelsen i bestemmelsen om hjelpetiltak, beskrevet ovenfor.

Det har vært en stor økning i antall akutt plasseringer de siste årene.¹⁶⁸ Omfanget har særlig økt for de minste barna. I aldersgruppen 3-5 år er antall akutt plasseringer nesten doblet fra 2008 til 2013.

Fordelingen mellom fosterhjem og institusjon som omsorgstiltak

Fosterhjem er i dag det mest brukte omsorgstiltaket. Omtrent syv av ti barn som er plassert utenfor hjemmet, bor i fosterhjem.¹⁶⁹ Regjeringen har jobbet med å vri tiltaksbruken over fra institusjon fra fosterhjem, og oppnådd reduksjon i bruken av institusjon som tiltak.¹⁷⁰

Regjeringen fastholder samtidig at institusjoner er både et nødvendig og et ønskelig tiltak under barnevernet.¹⁷¹

Barne- og likestillingsminister Solveig Horne varslet i 2014 at det skal legges fram en stortingsmelding om fosterhjem innen utgangen av 2015.¹⁷²

Det har gjentatte ganger fremkommet alvorlig kritikk mot institusjoner under barnevernet. Våren 2014 sendte NRK Brennpunkt-dokumentaren «Med tvang skal vondt fordrives». Dokumentaren satte søkelys på omfattende bruk av tvang på en bestemt institusjon (Motivasjonskollektivet). Programmet vakte sterke reaksjoner. Barneombudet har bedt Fylkesmannen om innsyn i klagesaker og tilsynsrapporter for Motivasjonskollektivet.¹⁷³ Fylkesmannen i Oslo og Akershus fattet høsten 2014 vedtak om pålegg om å nedlegge driften ved korttidsavdelingen ved Motivasjonskollektivet.¹⁷⁴

Ressurser til barnevernet

Barneverntjenesten i kommunene er styrket med 890 nye stillinger fra 2010 til 2014.¹⁷⁵ I forslaget til statsbudsjett for 2015 foreslås det å opprettholde øremerkingen av disse stillingene i det kommunale barnevernet.¹⁷⁶ Det statlige barnevernet ble foreslått styrket med 150 millioner kroner i statsbudsjettet for 2015, av hensyn til veksten i tallet på barn som har tiltak som er finansiert av det statlige barnevernet.¹⁷⁷

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet fikk kritikk av Riksrevisjonen i Riksrevisjonens rapport om den årlige revisjon og kontroll for budsjettåret 2013, som ser alvorlig på at ikke departementet har fulgt godt nok opp om barnevernsinstitusjonene har tilstrekkelig kompetanse og bemanning i henhold til fastsatte krav.¹⁷⁸ Statsråd Solveig Horne viste til at departementet har gitt Barne- ungdoms- og familiedirektoratet i oppdrag å revidere forskriften om kvalitet i institusjonene.¹⁷⁹

I september 2014 varslet barneminister Solveig Horne at ansvarsdelingen mellom stat og kommune i barnevernet skal gjennomgås, med det formål at flere barn skal få hjelp til rett tid.¹⁸⁰

167 Norges tredje rapport til FNs barnekomité, s. 70. **168** Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Rapport 2014 – akuttarbeid i kommunalt barnevern. Tilgjengelig på http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Nett_Bufdir_Akuttrapport_2014_TRYKK.pdf **169** Se SSBs statistikk om barnevern: <http://www.ssb.no/barnevern/> **170** Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, s. 61. **171** Prop. 106 L (2012-2013), kapittel 10. **172** Nyhetssak fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, tilgjengelig på departementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Forste-stortingsmelding-om-fosterhjem.html?id=767433> **173** Henvendelse av 11. mars 2014, tilgjengelig på Barneombudets nettsider: <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2014/03/Begjæring-om-innsyn-1.pdf> **174** Vedtaket er tilgjengelig på Fylkesmannen i Oslo og Akershus sine nettsider: <http://www.fylkesmannen.no/Oslo-og-Akershus/Barn-og-foreldre/Barnevern/Palegg-om-a-nedlegge-driften-ved-Stiftelsen-Motivasjonskollektivet-korttidsavdelingen/> **175** Prop. 1 s (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, punkt 1.6. **176** Ibid. **177** Ibid. **178** Riksrevisjonens rapport om den årlige revisjon og kontroll for budsjettåret 2013, Dokument 1 (2014-2015), s. 37. **179** Ibid, side 38. **180** Nyhetssak fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, tilgjengelig på departementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Flere-barn-skal-fa-rett-hjelp-til-rett-tid-.html?id=766774>

Fylkesnemndene for sosiale saker og barnevern fatter vedtak i saker om omsorgsovertakelse. Sakene skal opp til behandling i fylkesnemnda snarest og hvis mulig innen fire uker etter at fylkesnemnda mottok saken, jf. barnevernloven § 7-14. I 2013 ble bare 7,5 prosent av sakene behandlet innen fire uker.¹⁸¹ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har igangsatt en evaluering av fylkesnemndene, som skal være ferdig i 2015. Formålet er å få mer kunnskap om hvorvidt fylkesnemndene fungerer etter intensjonen og med særlig fokus på ressursbruk, organisering og rettssikkerhet.¹⁸²

En rapport fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet viser at akuttberedskapen i det kommunale barnevernet varierer med hvor i landet man bor.¹⁸³ I 2013 var 135 av landets 428 kommuner dekket av en barnevernvakt. De øvrige kommunene er pålagt å ha en annen akuttberedskap, men rapporten konkluderte med at det var behov for retningslinjer for struktur, oppfølging og kontroll med akuttberedskapen i barnevernet etter kontortid.

Ettervern

Ettervern kan innvilges til ungdom over 18 år som har behov for støtte fra barnevernet gjennom den første fasen som voksen. Ettervern er ikke en rettighet, selv om det har vært fremmet gjentatte forslag om dette fra blant annet Landsforeningen for barnevernsbarn.¹⁸⁴ I 2009 kom det imidlertid en lovendring som krever at ved opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år, skal vedtaket begrunnes ut fra hensynet til barnets beste og regnes som enkeltvedtak som kan påklages.¹⁸⁵ Hensikten med endringen var å understreke hovedregelen om at tiltak skal kunne videreføres etter at ungdom blir myndige, og at det gjøres en grundig vurdering av om ungdom skal ha ettervern eller ikke, jf. barnevernloven § 1-3 annet ledd.

3.4.4 TILSYN MED BARN SOM ER FRATATT SITT FAMILIEMILJØ

Komiteen er tilfreds med Barne- og familiedepartementets innsats, men er betenkt over den utilstrekkelige regelmessige vurderingen av barn som er plassert i fosterhjem, som følge av mangel på tilsynsførere og mangel på opplæring av tilsynsførere.

Komiteen anbefaler at parten viderefører arbeidet med å sikre tilstrekkelig tilsyn med situasjonen for barn som er plassert i fosterhjem eller institusjoner. (2005)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Statens helsetilsyn har det overordnede faglige ansvaret for tilsynet med barnevernet, jf. barnevernloven § 2-3 b. Kommentarene til merknaden fra komiteen kan deles opp i tilsyn med barn i fosterhjem og tilsyn med barn i institusjon.

Tilsyn med barn i fosterhjem

Det har kommet jevnlig rapporter om store mangler ved tilsynet med barn i fosterhjem. Ved utgangen av 2011 var det 800 barn i fosterhjem som manglet tilsynsfører, av totalt litt over 10 000 barn i fosterhjem.¹⁸⁶ En gjennomgang foretatt av Helsetilsynet i 2013 viste at 50 av 66 kommuner bryter loven på ett eller flere punkt som omhandler rettssikkerhet for barn i fosterhjem.¹⁸⁷

I 2013 ble det vedtatt lovendringer i barnevernloven om tilsyn for barn i fosterhjem.¹⁸⁸ Ansvaret for å føre tilsyn med barn i fosterhjem ble flyttet fra det kommunale barnevernet til den kommunen der

181 Sak gjort kjent gjennom media, http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Barn-i-krise-venter-i-manedsvis-3192696.html?x-tor=RSS-2&utm_medium=twitter&utm_source=twitterfeed **182** Prop. 1 S (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, punkt 1.6. **183** Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Rapport 2014 – akuttarbeid i kommunalt barnevern. Tilgjengelig på http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Nett_Bufdir_Akuttrapport_2014_TRYKK.pdf **184** Politisk plattform for Landsforening for Barnevernsbarn, tilgjengelig på www.barnevernsbarna.no **185** Lov 19. juni 2009 nr. 45 om endringer i barnevernloven. **186** Referert i Prop. 106 L (2012-2013), punkt 25.2.1. **187** Helsetilsynet, land-somfattende gjennomgang av tilsynsordningen for barn i fosterhjem. En gjennomgang av Helsetilsynets rapporter er referert i Fagbladet 2/2014, tilgjengelig på <http://fbdesken.com/fagbladet/PDF/2014/Fagbladet-2014-02-KIR.pdf> **188** Lov 21. juni 2013 nr. 63 om endringer i barnevernloven. Endringene bygger på Prop. 106 L (2012-2013).

fosterhjemmet ligger. Bakgrunnen for endringene var et ønske om et mer profesjonalisert tilsyn. Det overlates til kommunene å velge hvem som skal føre tilsyn på kommunens vegne, og det stilles ikke lenger krav om at hvert barn skal ha en bestemt oppnevnt tilsynsfører. I høringsrunden om endringene i barnevernloven var det bred enighet om at det var behov for en styrking av tilsynsordningen, men det var uenighet om den nye modellen for organisering av tilsyn. Flere høringsinstanser var kritiske til at lovendringene innebærer at kommunene kan velge å sette ut tilsynet til en tjeneste, i stedet for en person. Barneombudet og Landsforeningen for barnevernsbarn var blant de som uttalte seg kritiske til den nye ordningen i media.¹⁸⁹ Barneombudet mente at ordningen ville svekke barns rettsikkerhet.

Tilsyn med barn i institusjon

Fylkesmannen har ansvaret for tilsynet med institusjoner, sentre for foreldre og barn og omsorgs-sentre for mindreårige, jf. barnevernloven § 2-3 b tredje ledd. Ved en lovendring i 2013 ble Fylkesmannens tilsynsmyndighet utvidet til å omfatte hele tiltakskjeden i barnevernet, for å sikre et mer helhetlig tilsyn.¹⁹⁰ Det ble presisert at tilsynshjemlene også gjelder for private som utfører oppgaver på vegne av det offentlige. Det ble også tatt inn en presisering i hjemmelen for Fylkesmannens adgang til å pålegge retting av forholdene eller nedlegging av driften, ved en tydeliggjøring av at slikt pålegg kan rettes både mot institusjonens eier og institusjonens leder.

3.4.5 STYRKING AV FORELDREANSVARET OG FAMILIEMILJØET

Komiteen hilser velkommen utvidelsen av fars del av foreldrepermisjonen til ti uker. Komiteen merker seg også at samboende foreldre automatisk får felles foreldreansvar for sine barn etter barneloven, og at familierådgivningstjenestene er utvidet og styrket, for å hjelpe foreldre med deres oppgaver og ansvar. Komiteen er imidlertid betenkt over opplysninger den har fått om at dommere og eksperter ikke alltid er godt nok kvalifisert i saker som gjelder separasjon og konflikt, at barn i slike tilfeller ikke får hjelp til å holde kontakten med begge foreldrene, når dette er til beste for dem, og at barns rett til å med sine foreldre ikke blir tatt tilstrekkelig hensyn til når en forelder trues av utvisning. Komiteen er videre bekymret for at det ikke gjøres nok for å sikre at barn får opprettholde kontakten med foreldre som er i fengsel. Det bekymrer også komiteen at barnevernet må ha samtykke fra foreldrene før de kan hjelpe et barn, unntatt i tilfeller der det er snakk om alvorlig omsorgssvikt eller alvorlige overgrep, og komiteen frykter at dette kan føre til at barn som har behov for hjelp, ikke får den hjelpen de trenger.

Komiteen anbefaler parten å styrke innsatsen for å bistå foreldre med å utøve sitt foreldreansvar på en kompetent måte, styrke kompetansen til alle fagfolk og andre som er involvert i veiledning, konfliktløsning eller saker som gjelder familieoppløsning, for å hindre at familier blir oppløst eller finne best mulig løsninger når det gjelder barnefordeling, og hjelpe barn til å opprettholde kontakten med begge foreldre ved skilsmisse eller separasjon, samtidig som de hele tiden tar hensyn til hva som er best for barnet. Komiteen anbefaler også at det blir tatt behørig hensyn til barns rett til å leve med sine foreldre når det blir vurdert å utvise en forelder, og at fengselsmyndighetene tilrettelegger besøksordninger for barn som har far eller mor i fengsel. Komiteen anbefaler videre at barn gis rett til å henvende seg til barnevernet uavhengig av samtykke fra foreldrene, dersom det å informere foreldrene kan være til hinder for å gi barnet hjelp. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Merknaden spenner over flere ulike temaer, og må derfor deles opp.

Bistand til foreldre med å utøve sitt foreldreansvar

Familievernet er en offentlig tjeneste som gir gratis hjelp blant annet til oppfølging av foreldre med tanke på samarbeid og styrking av foreldreskap. I forslag til statsbudsjett for 2015 ble det foreslått å styrke familievernet med 27 millioner kroner.¹⁹¹ Arbeidet skal rettes mot forebyggende arbeid og tilbudet til voldsutsatte familier og familier med høyt konfliktnivå. I revidert nasjonalbudsjett for

2014 ble det satt av midler til å styrke familievernets kapasitet og kompetanse til å følge opp biologiske foreldre etter omsorgsovertakelse av barnevernet.¹⁹²

Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne har varslet at det i løpet av våren 2016 skal legges frem en stortingsmelding om familiepolitikken.¹⁹³ Her skal blant annet godt og likestilt foreldreskap og gode oppvekstvilkår drøftes.

Styrke kompetanse til fagfolk og andre som er involvert i veiledning eller konfliktløsning

I 2006 utga Barne- og likestillingsdepartementet en artikkelsamling om samtaler med små barn i saker etter barnelova, som retter seg mot aktørene som deltar i disse sakene.¹⁹⁴

Barneombudet har vært opptatt av behovet for å øke kompetansen hos både meklerne ved familievernkantorene og de sakkyndige i saker etter barnelova. I rapporten *Barnas stemme stilner i stormen* kommer ombudet med en rekke forslag om forbedring om prosesser ved samlivsbrudd og konflikt, herunder økning av kompetanse og kapasitet blant de som arbeider med sakene.¹⁹⁵

I en lovendring fra 2013 ble det gjort visse endringer i barnelova. Formålet med endringene var å styrke barneperspektivet i foreldretvistene.¹⁹⁶ Se for øvrig punktet ovenfor om styrking av familievernkantorene, samt punkt 3.1.6 om opplæring og informasjon om konvensjonen, for en nærmere omtale av opplæring av dommere.

Hjelp til å holde kontakt med begge foreldre etter skilsmisse og separasjon

Etter barneloven § 42 har barn rett til samvær med begge foreldre, selv om de lever hver for seg. Etter § 43 første ledd annet punktum, skal retten ikke fastsette samvær dersom samvær ikke er til det beste for barnet. Bestemmelsen har vært lite brukt, og i forbindelse med en lovendring om styrking av barneperspektivet i foreldretvist, ga Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet signaler om at terskelen for å nekte samvær skulle senkes.¹⁹⁷ I den samme lovendringen ble det gjort en presisering i lovens adgang til å stille vilkår for gjennomføring av samværet.¹⁹⁸ Departementet klargjorde i proposisjonen at det også er adgang til å stille vilkår til styrking av foreldrefunksjoner og foreldresamarbeid, slik at det sikres at samværet er til barnets beste.

Utvisning av foreldre og kontakt med foreldre i fengsel

Se punkt 3.4.1 om separasjon fra foreldre.

Henvendelser til barnevernet uten samtykke fra foreldre

Det stilles i dag ikke noe krav om at foreldre må ha samtykket for at barna skal kunne henvende seg til barnevernet. Se for øvrig punkt 3.7.1 som omtaler alarmtelefonen for barn.

¹⁹²⁾ Ibid. ¹⁹³⁾ Pressemelding fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 23.05.2014. ¹⁹⁴⁾ *Samtaler med små barn i saker etter barneloven*, tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bld/bro/2006/0009/ddd/pd-fv/284737-samtaler_med_sma_barn.pdf ¹⁹⁵⁾ *Barnas stemme stilner i stormen – en bedre prosess for barn som opplever samlivsbrudd*. Rapport 2012, tilgjengelig på www.barneombudet.no ¹⁹⁶⁾ Se lov 21. juni 2013 nr. 62 om endringer i barnelova (barneperspektivet i foreldretvist, med tilhørende Prop. 85 L (2012-2013)). ¹⁹⁷⁾ Prop. 85 L (2012-2013) punkt 7.2. ¹⁹⁸⁾ Ibid, punkt 7.3.

3.5.0 GRUNNLEGGENDE HELSE OG VELFERD

Under overskriften *Grunnleggende helse og velferd* har komiteen gruppert rettigheter som handler om barns rett til helsetjenester, barn med funksjonsnedsettelse og retten til å ha en tilfredsstillende levestandard. Under overskriften grupperes artiklene 6, 18 nr. 3, 23, 24, 26, og 27 nr. 1-3. Under denne overskriften har barnekomiteen gitt merknader om diverse barne- og ungdomsspesifikke helseutfordringer, som er samlet i et avsnitt, retten til et godt psykisk helsevern, som vi har samlet i et eget avsnitt, barn med funksjonsnedsettelse, skadelig tradisjonsbestemt praksis, barneomsorgstjenester og retten til en akseptabel levestandard.

3.5.1 BARNE- OG UNGDOMSPESIFIKKE HELSEUTFORDRINGER

Komiteen er betenkt over den hyppige forekomsten av anorexia nervosa og bulimi og over den utbredte alkoholbruken blant ungdom i pubertetsalderen. Komiteen er også betenkt over den fortsatte forekomsten av selvmord blant barn, særlig gutter.

Komiteen oppmuntrer partene til å fortsette innsatsen mot spiseforstyrrelser, et problem som både er av medisinsk og psykologisk art. I tillegg merker komiteen seg partens innsats for å redusere alkoholbruken blant tenåringer, og anbefaler at den fortsetter å arbeide for en sunn livsstil blant unge. Videre anbefaler komiteen, idet den erkjenner at det kan være vanskelig å kartlegge alle tilfeller av selvmord blant barn, og i tråd med sine avsluttende merknader fra 1994, at partene fortsetter sitt forskningsarbeid angående forekomst og årsaker til selvmord blant barn, også barn under 10 år, og at resultatene fra denne forskningen legges til grunn for en videreutvikling av partens selvmordsforebyggende program fra 1994. (2000)

Komiteen er fortsatt betenkt over den høye forekomsten av spiseforstyrrelser (bulimi og anorexia nervosa). Komiteen er videre betenkt over de økende overvektsporene blant barn som skyldes lav fysisk aktivitet i tillegg til et uheldig kosthold.

Komiteen anbefaler at partene følger nøye med på barn og ungdoms helse, samtidig som den tar hensyn til komiteens generelle kommentar nr. 4 om helse og utvikling blant ungdom i for å redusere forekomsten av spiseforstyrrelser og for å fremme en sunn livsstil blant ungdom. (2005)

Komiteen er fortsatt dypt bekymret over den høye forekomsten av selvmord blant ungdom, som står for om lag ett av fire dødsfall blant unge kvinner og menn.

Komiteen ber partene innstendig om å styrke helsetjenesten tilbud til mennesker som er i selvmordskrise, og å treffe tiltak for å forebygge selvmord blant utsatte grupper. (2005)

Komiteen merker seg med bekymring det høye antallet barn som bruker rusmidler og alkohol i landet. Komiteen er også betenkt over det store antallet barn som lider som følge av foreldrenes rusmiddelbruk. Komiteen merker seg i denne forbindelse prøveprosjektet for å forebygge rusmiddelproblemer blant barn og ungdom, som er i gang i en rekke kommuner.

Komiteen anbefaler at partene:

- Styrker innsatsen for å gi barn og foreldre nøyaktig og objektiv informasjon om de skadelige følgene av stoffmisbruk,
- Sikrer at barn som bruker rusmidler og narkotika, behandles som ofre (ikke som forbrytere) og får den hjelpen til rehabilitering og tilbakeføring som de trenger,
- Utvider prosjektet for forebygging av rusmiddelproblemer blant barn og ungdom til å omfatte flere kommuner. (2005)

Komiteen merker seg med tilfredshet handlingsplanene for bedre kosthold (til 2007) og for fysisk aktivitet (2005-2009). Komiteen anerkjenner partens innsats for å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Men det bekymrer komiteen at disse tjenestene og kvaliteten på dem ifølge informasjon komiteen har mottatt, bl. a. fra barn, fremdeles varierer fra kommune til kommune.

Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn har tilgang til helsetjenester av god kvalitet overalt i landet, herunder på skolene. (2010)

Komiteen hilser velkommen veilederen for tidlig intervensjon for å forebygge narkotika- og alkoholproblemer som ble lansert i 2009, og Opptrappingsplanen for rusfeltet, som starter i 2010. Komiteen merker seg at rusmisbruket blant barn og unge har vært stabilt eller gått litt ned de siste årene, men det bekymrer komiteen at nivået fortsatt er høyt. Komiteen er også alvorlig bekymret over det store antallet unge mennesker som dør av overdoser.

Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet for å redusere misbruket av rusmidler, og ta i betraktning komiteens generelle kommentar nr. 4 (CRC/GC/2003/4), om unge menneskers helse og utvikling, i dette arbeidet. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Under overskriften barne- og ungdomsspesifikke helseutfordringer er det her samlet ulike merknader som omhandler helse for barn og unge. Enkelte av temaene er gjentatt av barnekomiteen flere ganger. Analysen av oppfølgingen av disse merknadene deles videre opp i ulike tema. Kommentarer om psykisk helse er samlet i et eget punkt.

Innsats mot spiseforstyrrelser

I følge folkehelseinstituttet er det om lag 50 000 norske kvinner i alderen 15-44 år som har en spiseforstyrrelse. Beregninger tyder på at forekomsten av anoreksi har vært relativt stabil de siste 25 årene, mens forekomsten av bulimi muligens har økt noe.¹⁹⁹

Det gis behandling for spiseforstyrrelser ved alle landets poliklinikker.²⁰⁰ Det er også etablert enheter for behandling av alvorlige spiseforstyrrelser i alle helseregioner. En artikkel fra 2004 viser at kun om lag 30 prosent av alle som har anorexia nervosa og under 6 prosent av dem som har bulimia nervosa, noen gang kommer til behandling i helsevesenet.²⁰¹ En annen studie viser at de som blir syke går med alvorlige problemer i 4-5 år før man får hjelp.²⁰²

Det er ikke laget noen strategi eller handlingsplan mot spiseforstyrrelser på nasjonalt nivå siden 2000. Bufetat har i 2006 utgitt en foreldreveileder om spiseforstyrrelser og overvekt,²⁰³ og Barne- og familiedepartementet har i samarbeid med Utdanningsdirektoratet finansiert et internettbasert undervisningsopplegg som kan bidra til å bevisstgjøre barn og unge på media og reklames virkemidler.²⁰⁴

199) Folkehelseinstituttets faktaark om spiseforstyrrelser, tilgjengelig på: http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trg=List_6212&Main_6157=6263:0:25,6639&MainContent_6263=6464:0:25,6640&List_6212=6218:0:25,6645:1:0:0::0:0 **200)** Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, s. 76 **201)** Gjengitt av Skårderud, Rosenvinge og Gøtestam, i Tidsskrift for den norske legeförening nr. 15, 2004. **202)** Ibid. **203)** Veilederen er tilgjengelig for nedlasting på: <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Program%20for%20foreldrerettledning/Temahefte/Spiseforstyrrelser%20og%20overvekt%20hos%20barn%20og%20unge.pdf> **204)** Informasjon om prosjektet TENK i Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, s. 76.

Selv mord

Statistikken over selvmord i Norge viser at forekomsten er relativt stabil. Flere gutter/menn enn jenter/kvinner tar sitt eget liv.²⁰⁵ Statistikk viser at antall årlige selvmord blant barn siden 2004 har ligget på mellom 10 og 19 selvmord hvert år.²⁰⁶

I 2014 lanserte helseministeren en ny handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading.²⁰⁷ Et eget fokusområde i handlingsplanen er redusert forekomst av selvmord og selvskading i risikogrupper, herunder barn og unge. Flere tiltak retter seg direkte mot forebygging av selvmord blant barn og unge, herunder et pilotprosjekt rettet mot risikoutsatte barn og unge og implementering av traumefokusert kognitiv atferdsterapi i barne- og ungdomspoliklinikker.

I 2008 kom nasjonale retningslinjer for forebygging av selvmord i psykisk helsevern. Det har imidlertid over lengre tid vært mangel på en helhetlig kartlegging av hvor mange pasienter i psykiatrien som tar livet sitt hvert år. I den nevnte Handlingsplanen for forebygging av selvskading ble det lovet igangsetting av «prøvedrift av kartleggingssystem for selvmord i psykiatrien». Etter kritikk fra eksperter og berørte, uttalte helseminister Bent Høie at han ville prøve å få på plass et kartleggingssystem allerede i 2015.²⁰⁸

En del av tilbakemeldingen fra komiteen på dette feltet omhandlet behovet for mer forskning. I Norges fjerde rapport til FNs barnekomité beskrives to forskningsprosjekter om barn og selvmordsrisiko.²⁰⁹ Nasjonalt senter for selvmordsforskning og forebygging har gjennomført flere forskningsprosjekter knyttet til barn og unge og selvmordsforebygging.²¹⁰

En doktorgradsavhandling fra 2013, som omhandler selvmord blant barn under 16 år, viser at å fange opp faresignalene og forebygge selvmord blant barn kan være svært vanskelig.²¹¹

Alkohol- og rusmiddelbruk

Helsedirektoratets kampanje «Sette grenser» har pågått siden 2004/2005. Ungdoms alkoholkonsum har gått tydelig nedover fra 2006. En oppsummering av Helsedirektoratets ungdomsundersøkelser fra 2006 og 2012 viser at ungdom i alderen 15–17 år drikker sjeldnere alkohol i dag enn i 2006. Av de unge som har drukket alkohol, var det i 2006 mest vanlig å drikke alkohol 2–3 ganger i måneden. I 2012 er det mest vanlig at ungdommene drikker alkohol 1 gang i måneden. I 2006 svarte 76 prosent av de som har drukket alkohol, at de noen gang hadde drukket så mye alkohol at de ble fulle, mot 58 prosent i 2012. I 2006 kjente omtrent én av tre unge noen som hadde alkoholproblemer, mot 16 prosent i 2012.²¹²

Rusmiddelbruk går også nedover blant ungdommer. Siden år 2000 har det vært en markert nedgang i bruken av hasj blant ungdommer, og andre stoffer har bare en marginal utbredelse.²¹³

Når det gjelder barn og unge som lider på grunn av foreldrenes rusmisbruk, vises det til kapittel 3.7.1 om frihet fra vold, overgrep og omsorgssvikt.

205) Folkehelseinstituttets faktaark om selvmord, tilgjengelig på http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trg=List_6212&Main_6157=6261:0:25,8148&MainContent_6261=6464:0:25,6341&List_6212=6218:0:25,6354:1:0:0::0:0
206) Statistisk sentralbyrå, tabeller over dødsårsaker ved dødsfall blant barn og unge: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/Define.asp?subjectcode=01&ProductId=01&MainTable=DodsfallBarn2&SubTable=1&PLanguage=0&nv-1=True&Qid=0&gruppe1=Hele&gruppe2=Hele&gruppe3=Hele&gruppe4=Hele&VSI=Kjonn4a&VS2=AlleAldre10b&VS3=-DodsAarsakGrp21&VS4=&mt=0&KortNavnWeb=dodsarsak&CMSSubjectArea=&StatVariant=&checked=true>
207) Handlingsplanen er tilgjengelig for nedlasting på Helse- og omsorgsdepartementets nettsider: http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/rapporter_planer/planer/2014/Handlingsplan-for-forebygging-av-selv-mord-og-selvskading-2014-2017.html?id=758063 **208)** Se nyhetssak fra media: <http://www.nrk.no/hordaland/vil-kartlegge-selv-mord-fra-2015-1.11755693>
209) Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, s. 80. **210)** Se <http://www.med.uio.no/klinmed/forskning/sentre/nssf/publikasjoner> **211)** Anne Freuchen: The lost years: suicide among children and young adolescents. A psychological autopsy study of suicide victims 15 years and younger 1993-2004 in Norway. Sammendrag av avhandlingen er tilgjengelig på: <http://www.med.uio.no/klinmed/forskning/aktuelt/arrangementer/disputaser/2013/freuchen-anne.html> **212)** Oppsummeringen er tilgjengelig på: <http://www.settegrenser.no/2011/04/26/ungdom-drikker-mindre-nar-foreldrene-setter-grenser/>
213) Ungdata, *Nasjonale resultater 2013*, NOVA-rapport 10/14, side 80.

Overvekt

En faktasammenstilling hos Folkehelseinstituttet viser at blant barn og unge har det vært en jevn økning i andelen med overvekt de siste 30 årene.²¹⁴ Tall fra Folkehelse rapporten 2014 viser at ett av seks barn har overvekt eller fedme, men økningen har flatet noe ut de siste årene.²¹⁵

Regjeringen lanserte i 2007 en handlingsplan for bedre kosthold fra 2007-2011.²¹⁶ Handlingsplanen inneholdt flere tiltak som rettet seg mot barn og unge. En oppsummering av gjennomføringen av tiltakene viste at mest innsats hadde vært rettet mot barnehagene i perioden, og at det var behov for mer arbeid rettet mot skole og SFO fremover.²¹⁷

Et av tiltakene i handlingsplanen var innføring av gratis frukt og grønt i skolen. Dette tiltaket ble gjennomført for ungdomstrinnet, men ble fjernet av ny regjering som tiltrådte ved valget i 2013.²¹⁸ Per i dag er det ikke noe tilbud om gratis skolemåltid for elever i den norske skolen.

Helsestasjoner og skolehelsetjenester

Helsedirektoratet har på oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet utviklet en strategi for helsestasjon- og skolehelsetjenesten.²¹⁹ Strategien inneholder blant annet normtall for hvor mange helsesøstre som trengs i skolen. I rapporten *Helse på barns premisser* fra Barneombudet kommer det frem at det mangler om lag 1500 helsesøstre i skolen for å virkeliggjøre den anbefalte normen.²²⁰

Regjeringen bevilget 180 millioner kroner til styrkingen av helsestasjoner og skolehelsetjenester i statsbudsjettet for 2014. En undersøkelse foretatt av tidsskriftet Sykepleien viste imidlertid at i en av to kommuner gikk pengene til annet enn helsesøstre.²²¹

I forslag til statsbudsjett for 2015 ble det foreslått 200 millioner kroner til styrking av helsestasjoner og skolehelsetjeneste under overføringen til kommunene.²²² Midlene ble imidlertid ikke foreslått øremerket. Et representantforslag fra høsten 2014 foreslo blant annet øremerking av midler til skolehelsetjenesten, samt forslag om en kvalitetsbasert minstenorm for helsestasjonene og skolehelsetjenestene.²²³

214) Folkehelseinstituttets faktaark om overvekt og fedme hos barn og unge, tilgjengelig på: <http://www.fhi.no/tema/overvekt-og-fedme/overvekt-hos-barn-og-unge> **215)** Folkehelse rapporten 2014. Rapporten er tilgjengelig på nett, se kapittelet om helse hos barn og unge: <http://www.fhi.no/publikasjoner-og-haandboker/folkehelse-rapporten> **216)** *Handlingsplan for bedre kosthold i befolkningen 2007-2011*. **217)** Sluttrapport for handlingsplan for bedre kosthold 2017-2011, s. 19. **218)** Lov 20. juni 2014 nr. 54 om endringer i opplæringslova. **219)** Utviklingsstrategi for helsestasjons- og skolehelsetjenesten, tilgjengelig på <http://www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/utviklingsstrategi-for-helsestasjons-og-skolehelsetjenesten/Sider/default.aspx> **220)** *Helse på barns premisser*, Barneombudets fagrapport 2013. Tilgjengelig for nedlastning hos www.barneombudet.no **221)** Kartleggingen er tilgjengelig på <http://sykepleien.no/2014/01/halvparten-gikk-til-helsesostre> **222)** Prop. I S (2014-2015) fra Helse- og omsorgsdepartementet, s. 10. **223)** Dok 8:11 S (2014-2015)

3.5.2 PSYKISK HELSE

Komiteen deler partens uttrykte bekymring over lange ventelister innen psykisk helsevern for barn, med sen tilgang til tjenester og fagpersonell som følge av for få psykologer og psykiatere.

Komiteen oppfordrer parten til å undersøke hvordan barn kan få raskere tilgang til psykiske helsetjenester, og i særdeleshet å sørge for bedre dekning av psykiatere og psykologer. (2000)

Komiteen gleder seg over tiltakene som er truffet for å styrke det psykiske helsevernet for barn og ungdom, men er betenkt over de utfordringene som gjenstår, blant annet ventetiden for å få hjelp og omsorg. Komiteen er også betenkt over mangelen på barne- og ungdomspsykiatere og psykologer.

Komiteen oppmuntrer parten til å framskynde utbyggingen av det psykiske helsevernet, slik at alle barn og unge som trenger det, sikres tilstrekkelig behandling og omsorg uten unødige forsinkelse. (2005)

Komiteen merker seg at det arbeides for å forbedre de psykiske helsetjenestene for barn og unge gjennom Opptappingsplanen for psykisk helse, men komiteen er betenkt over at ventetiden i psykisk helsevern for barn og unge har økt. Komiteen er også alvorlig bekymret over undersøkelser som viser at det i løpet av kort tid har vært en sterk økning i utskrivning av sentralstimulerende midler som Ritalin og Concerta til barn som har fått diagnosen ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder).

Komiteen anbefaler parten å fortsette å utvikle alle områder av det psykiske helsevernet for barn og unge, herunder forebygging, behandling av vanlige psykiske helseproblemer i primærhelsetjenesten og spesialistbehandling for alvorlige lidelser gjennom et økende antall spesialutdannede fagpersoner som arbeider med barn innenfor det psykiske helsevernet, og redusere ventetiden for psykiske helsetjenester. Komiteen anbefaler også at parten nøye gjennomgår problemet med den altfor omfattende bruken av sentralstimulerende midler i behandlingen av psykiske problemer hos barn, og at den treffer tiltak for å gi barn som har fått diagnosen ADHD, og deres foreldre og lærere, tilgang til et bredt spekter av psykologiske, pedagogiske og sosiale tiltak og behandlingsmuligheter. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Merknadene deles opp i forebygging og behandling av psykiske lidelser, og bruken av sentralstimulerende midler i ADHD-behandling.

Forebygging og behandling av psykiske lidelser

Det er antatt at om lag 15-20 prosent av alle barn i Norge mellom tre og 18 år har nedsatt funksjon på grunn av symptomer på psykiske lidelser som angst, depresjon og atferdsforstyrrelser.²²⁴ Om lag halvparten av disse, som igjen utgjør ca. 70 000 barn i Norge, har så alvorlige symptomer at de tilfredsstillende kravene til en psykiatrisk diagnose.²²⁵

Det er gjennomført mange viktige tiltak for å styrke helsetilbudet innen psykisk helse gjennom de siste tiårene, særlig innen behandling og oppfølging.

I 1998 ble det iverksatt en omfattende opptappingsplan for psykisk helse, hvor flere tiltak omhandlet styrking av kapasiteten for barn og unge.²²⁶ Opptappingsplanen gikk over ti år, og innebar både statlige, øremerkede midler og krav om kommunale og fylkeskommunale prioriteringer. Oppfølgingen av planen er evaluert gjennom en rekke devalueringer, og hovedkonklusjonen var at de kvantitative målene om økt kapasitet i all hovedsak var nådd.²²⁷

224) Tabeller og referanser finnes i Folkehelseinstituttets faktaark om psykiske lidelser hos barn og unge, tilgjengelig på <http://www.fhi.no/artikler/?id=84062> **225)** Ibid **226)** St.prp.nr. 63 (1997-1998). **227)** En samleside om evalueringen av opptappingsplanen finnes på http://www.forskingsradet.no/no/Artikkel/Evaluering_av_Opptappingsplanen_for_psykisk_helse/1219128517836

I 2008 ble det innført en ny ventetidsgaranti for barn og unge med psykiske eller rusrelaterte lidelser.²²⁸ Garantien gjelder barn og unge under 23 år, og gir rett til vurdering innen 10 dager og rett til behandling innen 65 dager. Tall fra Helsedirektoratet fra 2013 viser at det fortsatt skjer fristbrudd både når det gjelder vurderingsgarantien og behandlingsgarantien, men antall fristbrudd har gått jevnt nedover siden garantien ble innført i 2008.²²⁹

I en rapport fra 2014 om psykisk helse i skolen rapporterer 80 prosent av lærere at de har hatt elever med psykiske vansker som trenger hjelp.²³⁰ Nesten halvparten av lærerne mener at de ikke har tilstrekkelig kompetanse til å følge opp disse elevene, og en av tre opplever mangel på tid og ressurser for å følge opp elevene.

Det er utfordrende å vurdere tiltakene innen forebygging av psykiske lidelser blant barn og unge, da forebygging av slike lidelser avhenger av mange ulike fag- og innsatsområder, blant annet skolemiljø, barnehagetilbud og oppvekstvilkår i hjemmet.²³¹ Samhandlingsreformen i helsesektoren, som innføres gradvis fra 2012, skal fokusere på forebygging og tidlig innsats, også i det psykiske helsearbeidet. En rapport fra SINTEF i 2013 viste imidlertid at kommunene opplevde det som vanskelig å få til vridningen over på forebygging, fordi det er mange brukere med alvorlige lidelser som har store hjelpebehov.²³²

Bruken av sentralstimulerende midler i behandlingen av ADHD

Tall fra Reseptregisteret viser at bruken av medisiner i behandlingen av ADHD for barn og unge har fortsatt å øke, men økningen har flatet ut de siste årene i aldersgruppen 0-19 år.²³³ I 2013 var det registrert 17825 brukere av ADHD-medisiner i aldersgruppen 0-19 år.

Det er stor uenighet i fagmiljøet og blant brukerorganisasjoner både når det gjelder diagnostisering, effekten av medisiner og bivirkninger av bruk av medisin. Flere advarer mot overdiagnostisering og mener at effekten av medisinene er overvurdert,²³⁴ mens andre mener at det er for få barn som får diagnosen og behandling.²³⁵

En ny veileder for diagnostisering og behandling av ADHD er under utarbeidelse i Helsedirektoratet, og skal etter planen komme i 2014.²³⁶

228) Forskrift om prioritering av helsetjenester, rett til nødvendig helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten, rett til behandling i utlandet og om klagenemnd (prioriteringsforskriften) § 4a. **229)** Ventetider og pasientrettigheter 2013, tilgjengelig på: <http://www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/ventetider-og-pasientrettigheter-2013/Publikasjoner/ventelisterappor-2013.pdf> **230)** Holen og Waagene, *Psykisk helse i skolen: Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant lærere, skoleledere og skoleeiere*. NIFU-rapport 9/2014, s. 53-54. **231)** Major m.fl. *Bedre føre var... Psykisk helse: Helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger*. Rapport 2011:1, Nasjonalt folkehelseinstitutt. **232)** Slettebakk m.fl. *Kommunale tiltak i psykisk helsearbeid 2011*. Årsverkstatistikk og analyser av kommunal variasjon. Rapportnr. SINTEF A23879. **233)** Uttrekk fra Reseptregisteret, www.reseptregisteret.no. I Reseptregisteret inngår alle legemidler som benyttes i behandlingen av ADHD, og ikke alle er sentralstimulerende. **234)** Se Idås og Våpenstad, *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 2009 s. 878-881 og Roksund i *Dagens Medisin*, 19/2013. **235)** Foredrag ved barnelege Henning Aabech, referert i media: http://www.nrk.no/ho/_myte-at-flere-behandles-for-adhd-1.11759954 **236)** Les mer på Helsedirektoratets hjemmesider: <http://www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/veileder-for-diagnostisering-og-behandling-av-adhd/Sider/default.aspx>

3.5.3 BARN MED FUNKSJONSNEDESETTELSE

Komiteen er betenkt over at funksjonshemmede barn ikke integreres best mulig med sine jevnaldrende. Komiteen anerkjenner partens innsats for å ivareta funksjonshemmede barns rettigheter, og anbefaler, i lys av standardreglene for likestilling av funksjonshemmede (Generalforsamlingens resolusjon 48/96) og komiteens anbefalinger vedtatt under temadagen om "Funksjonshemmede barns rettigheter" (CRC/C/69), at parten fortsetter sin innsats for å sikre at funksjonshemmede barn får anledning til å være sammen med andre barn, noe som er vektlagt i partens andre handlingsplan. (2000)

Komiteen merker seg med bekymring at funksjonshemmede barn har begrensede muligheter til å delta i kultur- og fritidsaktiviteter.

Komiteen anbefaler at parten treffer alle tiltak som er nødvendig for å sikre at funksjonshemmede barn får lik tilgang til tjenester, blant annet kultur. Og fritidsaktiviteter, samtidig som det tas hensyn til standardreglene for likestilling av funksjonshemmede (generalforsamlingsresolusjon 48/96) og komiteens anbefalinger vedtatt på temadagen funksjonshemmede barns rettigheter (CRC/C/69 nr. 310-339) (2005)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Det finnes etter hvert mye forskning om inkludering av barn og unge med fysiske og psykiske funksjonsnedsettelser i skole, samfunn og fritid. Denne rapporten har ikke rom for å omtale alle.

En kartlegging gjennomført av Norges Handikapforbund i samarbeid med forskningsinstituttet IRIS i 2013, viste at hele åtte av ti skoler har fysiske barrierer som stenger elever med funksjonsnedsettelse ute.²³⁷

Et doktorgradsarbeid fra 2010 viser at barn med funksjonsnedsettelser nå blir skilt ut fra klassene sine mer i det skjulte sammenliknet med tidligere, da disse barna ble plassert på store institusjoner.²³⁸ Avhandlingen viste også at disse barna deltok mindre i sosiale aktiviteter med jevnaldrende enn andre barn.

En rapport fra NOVA viser at barn med fysiske funksjonsnedsettelse hadde lavere grad av sosial deltakelse enn andre barn.²³⁹ Barna hadde sjeldnere venner, og deltok i mindre grad enn andre barn i uformelle sosiale sammenhenger som hjemmebesøk. Rapporten viste også stor grad av segregering i undervisningen, og mindre enn halvparten av barna i utvalget deltok i klasseromsundervisning på lik linje med andre barn. Rapporten fant også en klar sammenheng mellom segregering i utdanningen og lav sosial deltakelse, både i uformelle sammenhenger og i organisert aktivitet.

Når det gjelder tiltak fra myndighetene, kom det en handlingsplan for universell utforming i 2009 med varighet til 2013. I handlingsplanen omtales også tilskuddsordningen *Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn*, som blant annet har til formål å fremme deltakelse og likeverdige muligheter for barn med nedsatt funksjonsevne. I tillegg finnes flere tilskuddsordninger for funksjonshemmedes organisasjoner og for aktiviteter som inkluderer barn og unge med funksjonsnedsettelser i ferieaktiviteter, sommerleire og annet.

I 2013 la regjeringen fram en rapport som beskriver regjeringens mål og tiltak for barn med funksjonsnedsettelser.²⁴⁰ Et eget punkt omhandler helsefremmende aktivitet og deltakelse, og beskriver blant annet tilskuddsordninger for velferds-, fritids og ferietiltak, satsninger i idretten og tilbud om støttekontakt for barn. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har også lagt fram heftet "Grenselaus fritid", som er en eksempelsamling om inkludering av barn med funksjonsnedsettelser i fritidsaktiviteter.²⁴¹

237) Tilgjengelig på: <http://www.nhf.no/index.asp?id=80124> **238)** Christian Wendelborg, *Å vokse opp med funksjonshemming i skole og blant jevnaldrende – en studie av opplæringsstilbud og deltakelse blant barn med nedsatt funksjonsevne*. **239)** Jon Erik Finnvoll, *Langt igjen? Levekår og sosial inkludering hos menneske med fysiske funksjonsnedsettelser*. NOVA-rapport 12/13 **240)** *Like muligheter for alle barn*. Regjeringens mål og tiltak for barn og unge med nedsatt funksjonsevne. Tilgjengelig på: <http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Rapportfunk.pdf> **241)** *Grenselaus fritid*, tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barn%20og%20Ungdom/Grenselaus_fritid/BLD_Grenselaus_fritid.pdf

I statsbudsjettet for 2015 ble det varslet at det skal lages en ny handlingsplan for universell utforming, som skal ha fokus på IKT og velferdsteknologi.²⁴² Norges Handikapforbund var kritiske til at satsningen fokuseres på IKT og velferdsteknologi, og ba om at også boliger, skolebygg og offentlig kommunikasjon måtte bli en del av planen.²⁴³

I statsbudsjettet ble det også varslet opprettelse av et offentlig utvalg som skal foreslå tiltak for å styrke de grunnleggende rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse.²⁴⁴

Når det gjelder barn og unge med funksjonsnedsettelse utsatt for vold og seksuell overgrep, vises det til kapittel 3.7.1 om frihet fra vold, overgrep og omsorgssvikt.

3.5.4 SKADELIG TRADISJONSBESTEMT PRAKSIS

Komiteen merker seg og setter pris på at det i 2008 ble satt i verk handlingsplaner mot kjønnslemlesting av jenter og mot tvangsekteskap, og tiltak for å bekjempe disse problemene, men komiteen er betenkt over rapporter som viser at antallet tvangsekteskap og ekteskap mellom nære slektninger har økt. Komiteen er også betenkt over rapporter om at tilfeller av kjønnslemlesting ikke blir systematisk registrert og rettsfulgt, og at selv anmeldte forhold ikke er blitt etterforsket av politiet på grunn av begrensede ressurser og manglende samarbeid mellom relevante institusjoner.

Komiteen oppfordrer parten til å videreføre og styrke de forebyggende og beskyttende tiltakene, særlig når det gjelder barn, for å bekjempe problemene med kjønnslemlesting, tvangsekteskap og ekteskap mellom slektninger, herunder straffefølgelse av de som står bak disse handlingene. Komiteen oppfordrer parten til å samarbeide med lokale ledere og frivillige organisasjoner, for å spre kunnskap om de negative virkningene av slik praksis, analysere informasjon som er samlet inn om tvangsekteskap, for å finne den reelle årsaken til den rapporterte økningen i slike ekteskap i Norge, og inkludere kampen mot kjønnslemlesting og tvangsekteskap i landets internasjonale samarbeid. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Det finnes ingen sikre opplysninger om hvor mange som utsettes for verken tvangsekteskap eller kjønnslemlestelse i Norge. Muligheten for å lage nasjonal statistikk om omfanget er i følge Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) begrenset av både personvern hensyn og fare for store mørketall.²⁴⁵ Imidlertid fører Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og IMDi statistikk med sitt arbeid, herunder hvor mange henvendelser de får.

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse rapporterer i 2014 om rekordhøyt antall meldinger om tvangsekteskap i første halvår 2014,²⁴⁶ men teamet selv tilskriver økningen en sterkere bevissthet og god markedsføring av teamet.²⁴⁷

Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlig begrensning av unges frihet ble lansert av regjeringen Stoltenberg II i 2013.²⁴⁸ Handlingsplanen følger opp tidligere handlingsplaner på feltet. Flere av tiltakene retter seg mot barn og unge, herunder fokus på forebygging gjennom styrking av kunnskap i barnehage, skole, pedagogisk-psykologisk tjeneste, barnevern, politi og asylmottak. I tillegg fokuserer planen på barn og unges medvirkning og erfaringer, samt frivillige organisasjoners rolle i forebygging og holdningsskapende arbeid. Handlingsplanen viderefører også satsningen med minoritetsrådgivere på utvalgte videregående skoler og ungdomsskoler, som arbeider med forebygging, kompetanseheving og samarbeid mellom ulike sektorer, både når det gjelder tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlig begrensning av unges frihet.

²⁴³) Universell utforming er mer enn teknologi, nettsak fra <http://www.nhf.no/index.asp?mal=3&id=83824> ²⁴⁴) Prop. I S (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, boks 1.3. ²⁴⁵) Fra nettsidene til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, www.imdi.no. ²⁴⁶) IMDis statistikk for arbeid mot tvangsekteskap første halvår 2014: http://www.imdi.no/Documents/Tall_og_fakta/TVE_1_halvar_2014.pdf ²⁴⁷) Referert i media, <http://www.nrk.no/norge/okning-i-tvangsekteskapsmeldinger-1.11937174>

Norges internasjonale arbeid mot kjønnslemlestelse er også omtalt i handlingsplanen, og omfatter blant annet støtte til FN's arbeid mot kjønnslemlestelse og arbeid for å holde temaet tvangsekteskap høyt på agendaen i multilaterale fora.

Regjeringen Solberg som trådte på i 2013, har varslet flere nye tiltak mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Blant annet har regjeringen foreslått heving av underholdskravet i familieetableringsaker, samt innføring av aldersgrense på 24 år i slike saker, for å forebygge tvangsekteskap.²⁴⁹ Det har også blitt lansert en ny app mot tvangsekteskap, kalt #meg.²⁵⁰ Videre har Barne- og likestillingsminister Solveig Horne tatt til orde for å innføre obligatorisk underlivsundersøkelse av jenter.²⁵¹

I 2014 lanserte forskningsstiftelsen Fafo en rapport som gjennomgår forskningen på tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger i unges frihet, samt de politiske tiltakene knyttet til dette.²⁵² Rapporten konkluderer med at tiltakene som omhandler tvangsekteskap i stor grad har vært forskningsbasert, men at politikken mot kjønnslemlestelse ikke har vært det. Rapporten viser videre at omfanget av kjønnslemlestelse kan være langt mindre enn man har trodd.

Det er igangsatt et forskningsprosjekt som skal evaluere tiltak mot tvangsekteskap i utlendingsregelverket.²⁵³ Prosjektet skal undersøke hvordan tiltakene virker, og gi et oppdatert kunnskapsgrunnlag og anbefalinger som bidrar til at formålet bak bestemmelsene knyttet til tvangsekteskap i utlendingsloven blir ivaretatt på en god måte. Prosjektet forventes ferdigstilt i november 2014, og gjennomføres av Institutt for samfunnsforskning på vegne av UDI.

²⁴⁸) Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016). ²⁴⁹) Høringsforslagene er tilgjengelig på www.jd.dep.no. ²⁵⁰) <http://www.imdi.no/no/Nyheter/2014/App-mot-tvangsekteskap/> ²⁵¹) Gjengitt i media, <http://www.nrk.no/norge/20.000-kvinner-kjønnslemlestet-1.11486331> ²⁵²) Beret Bråten og Olav Elgvin, *Forskningbasert politikk? Fafo-rapport 2014:16*. ²⁵³) Informasjon på UDIs nettsider: <http://www.udi.no/en/statistics-and-analysis/informasjon-til-forskere-og-studenter-1/pagaende-forskning--og-utviklingsprosjekter/#link4>

3.5.5 BARNEOMSORGSTJENESTER

Komiteen deler partens uttrykte bekymring over det udekkede behovet for barnehageplasser, og at kontantstøtteordningen ikke kompenserer for dette problemet.

Komiteen slutter seg til partens anbefaling om å evaluere kontantstøtten, og anbefaler videre at parten opprettholder målsettingen om å gi alle barn tilbud om barnehageplass. (2000)

STATUS: **DELVIS FULGT OPP**

Fra 2009 ble det innført en lovfestet rett til barnehageplass for alle barn i den kommunen de er bosatt, jf. barnehageloven § 12 a. Det har blitt bygd ut mange barnehager over de siste årene. Retten til barnehageplass er imidlertid begrenset i form av at kommunene bare er pålagt å ha ett opptak i året, og retten gjelder for de som har barn født før 1. september i søknadsåret. Myndighetene har mottatt kritikk for at det ikke er innført løpende opptak eller opptak flere ganger i året. Se for øvrig kapittel 3.6.3 om merknader vedrørende utdanning og opplæring som omtaler visse begrensninger i retten til barnehageplass.

Kontantstøtte til småbarnsforeldre som ikke benytter barnehage tilbud, er beholdt, selv om barnehagedekningen er langt større enn den var da kontantstøtten ble innført. Regjeringen Stoltenberg 2 vedtok å fjerne kontantstøtten for toåringer i 2012, og reduserte gradvis ytelsens størrelse i løpet av regjeringperioden. Regjeringen Solberg varslet i regjeringplattformen at de ville gjeninnføre kontantstøtte for toåringer, men dette har foreløpig ikke blitt gjennomført, og trolig er det heller ikke politisk flertall for dette på Stortinget.²⁵⁴

Det har vært en stor nedgang i antall mottakere av kontantstøtte fra 2004, med over 69 500, til 2013, med litt over 16 000. Tallet på mottakere ble omtrent halvert mellom 2011 og 2012, noe som må tilskrives fjerningen av kontantstøtte for toåringer.²⁵⁵

Det har blitt gjennomført flere evalueringer om kontantstøttens virkninger. I 2001 presenterte Regjeringen Stoltenberg I en stortingsmelding om evaluering av kontantstøtten.²⁵⁶ Evalueringen viste blant annet at kontantstøtten ikke gir foreldre og barn mer tid sammen. Regjeringen foretok ingen endringer i kontantstøtteordningen på bakgrunn av Stortingsmeldingen, da det var politisk flertall for ordningen på Stortinget og eventuelle forslag om bortfall av ordningen ikke ville kunne få flertall. Regjeringen kommenterte likevel at de mente at midlene kunne vært brukt på en mer hensiktsmessig måte for barnefamiliene.²⁵⁷

For tiden er det heller ikke politisk flertall for fjerning av kontantstøtten – kun to av partiene på Stortinget har programfestet en fjerning av ordningen. Av Regjeringplattformen følger det at regjeringen vil bevare kontantstøtten og utvide kontantstøtten til å også omfatte toåringer, og at det skal utredes om ytelsen skal gjøres om til en lovpålagt kommunal oppgave.²⁵⁸

²⁵⁴) Se sak fra media, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/KrF-lederen-dropper-a-gjeninnfore-stotten-til-toaringene-7689919.html> ²⁵⁵) Tall fra Nav, tilgjengelig på: <https://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/Familie+og+omsorg/Kontantstotte/Kontantstotte/Kontantstotte.+Mottakere.+Kjonn+og+alder.+Desember+2004-2013.+Antall.367659.cms> ²⁵⁶) St.mld.nr. 43 (2000-2001) Om evaluering av kontantstøtten. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2000-2001/stmeld-nr-43-2000-2001-.html?id=470851> ²⁵⁷) Pressemelding, tilgjengelig på: http://www.regjeringen.no/en/dokumentarkiv/Regjeringen-Stoltenberg-I/bfd/Nyheter-og-pressemeldinger/2001/evaluering_av_kontantstotten.html?id=244312 ²⁵⁸) Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, side 12.

3.5.6 RETTEN TIL EN AKSEPTABEL LEVESTANDARD

Komiteen merker seg med bekymring den høye andelen av innvandrerbarn som lever i husholdninger med vedvarende lav inntekt.

Komiteen anbefaler parten å sikre at alle barn får behovene sine oppfylt, og å treffe alle tiltak som er nødvendige for å sikre at ingen grupper av barn lever under fattigdomsgrensen. (2005)

Komiteen merker seg den økte fokuseringen på barn som lever under fattigdomsgrensen, særlig i familier med arbeidsledige foreldre eller lavt utdanningsnivå, familier med eneforsørger, familier med mange barn og innvandrerfamilier. Komiteen hilser velkommen tiltak som er rettet mot familier og barn, men det bekymrer komiteen at tiltakene ikke spesifikt beskytter barn mot den negative effekten som fattigdom har på utvikling, helse og utdanning. Komiteen er også betenkt over at andelen fattige varierer rundt om i landet, bl.a. som følge av ulikt og usystematisk fordelt tilskudd til familienes inntekt, og at kommunale boliger, der mange familier med lav inntekt bor, ikke er omgjort til mer barnevennlige miljøer.

Komiteen anbefaler parten å treffe tiltak for å beskytte barn som lever i fattigdom mot skadelige følger av denne situasjonen, særlig gjennom spesifikk omsorg og opplæring i tidlig alder, målrettede programmer i skolen for å kompensere for manglende utvikling og læring, tiltak for bedre kosthold og helse for barn fra ressursvake grupper og tiltak for å gjøre kommunale boliger mer barnevennlige. Komiteen ber videre innstendig parten om å sørge for at fattige familier får den nødvendige bistand uavhengig av hvor i landet de bor. (2010)

STATUS: **IKKE FULGT OPP**

Tall fra SSB viser at antallet fattige barn i Norge øker.²⁵⁹ I 2012 ble det beregnet at 78 200 barn i Norge er fattige – en økning fra 67 300 i 2006. Av barn under 18 år, lever 8 prosent i fattige familier. SSB baserer tallene på de som lever for 60 prosent eller mindre av medianinntekten.

Barn med innvandringsbakgrunn utgjør halvparten av de fattige barna i Norge, selv om de bare utgjør 11 prosent av det totale antallet barn. Det er også innvandrerbarn som står for nesten hele økningen av antallet fattige barn. Barn med landbakgrunn fra henholdsvis Somalia, Irak, Afghanistan og Pakistan har en andel fattige på henholdsvis 70, 54,3, 49,3 og 40,5 prosent.

En rapport fra Riksrevisjonen publisert i 2014 undersøkte i hvilken grad statlige virkemidler og kommunale tiltak medvirker til å redusere konsekvensene av barnefattigdom i kommunene.²⁶⁰ Undersøkelsen viste at mange kommuner gjør lite for at fattige barn skal kunne delta sosialt. Rapporten viste også at den statlige innsatsen for å redusere konsekvensene av fattigdom blant barn og unge ikke er godt nok koordinert, og at behovet til barna ikke blir godt nok kartlagt når foreldrene søker om sosialhjelp.

Merknadene på dette området kan også sees i sammenheng med de gjentatte merknadene komiteen har kommet med angående hvordan det utstrakte kommunale selvstyret innvirker på barns velferd, se mer om dette i kapittel 3.1.7 om implementering på lokalt nivå. Blant annet er det rettet kritikk mot at de statlige satsene for sosialhjelp er veiledende, og ikke faste, noe som kan føre til at barn går glipp av stønad de har rett på etter konvensjonen fordi de bor i feil kommune.²⁶¹

I 2012 gjennomførte Statens Helsetilsyn et landsomfattende tilsyn med økonomisk stønad til personer med forsørgeransvar for barn.²⁶² Funnene fra tilsynet var svært alvorlig når det kommer til å kartlegge barnas situasjon i vurderingene. I 88 prosent av tilsynene fant fylkesmennene alvorlig svikt i kommunenes styring av kartleggingen av barnas behov og situasjon i behandlingen av søknader om økonomisk stønad.

²⁵⁹) Statistikk fra SSB, <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-innvandrerbarnefamilier-med-lavinntekt> ²⁶⁰) Dokument 3:11 (2013-2014), overlevert til Stortinget 25.06.14 ²⁶¹) Mons Oppedal, i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave s. 249. ²⁶²) Rapport fra Statens Helsetilsyn 2/2013.

I statsbudsjettet for 2015 meldte regjeringen om at den vil styrke arbeidet mot barnefattigdom, blant annet gjennom styrking av tilskuddsordningen *Barne- og ungdomsarbeid i større bysamfunn* og ved videreføring av den nasjonale tilskuddsordningen mot barnefattigdom.²⁶³ Det blir også satt i gang et arbeid for en nasjonal strategi mot barnefattigdom. Videre ble det foreslått en reduksjon i foreldrebetaling i barnehager for foreldre med lav inntekt, som finansieres gjennom økt makspris på øvrige foreldrebetaling.²⁶⁴

Budsjettforslaget for 2015 inneholder imidlertid flere forslag som har blitt negativt mottatt i miljøer som arbeider med barnefattigdom. Blant annet foreslås et kutt i barnetillegget for uføre som innebærer at uføre vil kunne få inntil 28 300 kroner mindre i barnetillegg per barn per år.²⁶⁵ Tall fra Nav viser at ordningen rammer over 35 000 barn.²⁶⁶ Muligheten for overgangsstonad for enslige foreldre reduseres fra tre år til ett år.²⁶⁷

²⁶³) Prop. I S (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, delmål 5.2. ²⁶⁴) Prop. I S (2014-2015) fra Kunnskapsdepartementet, programkategori 07.30 Barnehagar. ²⁶⁵) Prop. I S (2014-2015) fra Arbeids- og sosialdepartementet, punkt 2.2.10. ²⁶⁶) Referert i media: <http://www.klassekampen.no/article/20141014/ARTICLE/141019977> ²⁶⁷) Prop. I S (2014-2015) fra Arbeids- og sosialdepartementet, s. 73.

3.6.0 UTDANNING, FRITID OG KULTURELLE AKTIVITETER

Under overskriften *Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter* har barnekomiteen gruppert rettighetene som handler om skole, barnehage, utdanning og lek, fritid og kulturelle aktiviteter. Overskriften omfatter barnekonvensjonens artikler 28, 29 og 31. Komiteen har under denne overskriften gitt staten merknader om begrensninger i adgangen til utdanning for enkelte barn, mobbing i skolen, og en rekke andre merknader som er samlet under overskriften Andre merknader vedrørende opplæring.

3.6.1 BEGRENSNINGER I ADGANGEN TIL UTDANNING

Komiteen er bekymret over at mange barn av Rom/sigøynere og barn av andre omreisende grupper ikke fullfører obligatorisk skolegang.

Komiteen anbefaler at parten undersøker hvordan formell utdanning kan gjøres mer tilgjengelig for barn som er omreisende i deler av året, for eksempel ved bruk av mobile kommunikasjonsmidler og fjernundervisning. (2000)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Tall fra Utdanningsetaten i Oslo kommune i 2013 viste at barn registrert med rombakgrunn i snitt hadde fravær fra skolen hver tredje dag.²⁶⁸

Regjeringen publiserte i 2009 en handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo.²⁶⁹ Handlingsplanen gjennomgikk utfordringene knyttet til høyt fravær og frafall blant rom-barn i norske skoler. Regjeringen ga i handlingsplanen blant annet uttrykk for at den ville utrede behovet for assistenter med rom-bakgrunn i skole og barnehage. Handlingsplanen evalueres for tiden av forskningsstiftelsen Fafo på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet.²⁷⁰ Det er uklart hvorvidt tiltakene fra handlingsplanen er fulgt opp i praksis.

Barneombudet sendte i 2013 brev til Utdanningsetaten i Oslo kommune og viste til de høye fraværs-tallene.²⁷¹ Ombudet var spesielt bekymret for at rombarn ble holdt borte fra skolen i en periode fordi det angivelig var konflikter i miljøet som gjorde foreldre og barn utrygge. Oslo kommune viste i sitt svarbrev til at det var iverksatt flere tiltak for å redusere fravær, øke læringsutbytte og sikre kontinuitet i skolegangen for rombarn.²⁷²

3.6.2 MOBBING I SKOLEN

Komiteen gleder seg over de mange tiltakene som er truffet mot mobbing i skolen, særlig initiativene fra Barneombudet, men er fortsatt betenkt over at dette fenomenet vedvarer på mange skoler.

Komiteen anbefaler at parten styrker de tiltakene som er truffet mot mobbing, og sikrer at barn får delta i initiativene mot mobbing. (2005)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Andelen barn som rapporterer om å ha blitt mobbet i skolen har vært relativt stabilt, med en nedgang i 2013 sammenliknet med foregående år, ifølge Elevundersøkelsen 2013.²⁷³ Elevundersøken har

²⁶⁸) Tallene er referert i media: <http://www.nrk.no/programmer/radio/radiodokumentaren/1.10864811> ²⁶⁹) Handlingsplanen er tilgjengelig på: http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/SAMI/Handlingsplan_2009_rom_oslo.pdf ²⁷⁰) Informasjon om evalueringen er tilgjengelig på: <http://www.faf.no/pro/aik-rom-evaluering.html> ²⁷¹) Brev fra Barneombudet til Oslo kommune, Utdanningsetaten, 28.10.2013. Tilgjengelig på www.barneombudet.no ²⁷²) Oslo kommune, Utdanningsetaten, svarbrev av 04.12.2013. ²⁷³) Alle dokumenter knyttet til Elevundersøkelsen 2013 er tilgjengelig på: <http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/NTNU/Elevundersokelsen-2013---analyse-av-mobbing-krenkelser-og-arbeidsro-i-skolen/>

imidlertid gjennomgått endringer, som gjør det vanskelig å si om nedgangen er reell. Elevundersøkelsen for 2013 viser at 4,2 prosent av elevene i grunnskolen har opplevd å bli mobbet to eller tre ganger i måneden, og 10 prosent har opplevd at de har blitt gjort narr av eller ertet slik at de ble lei seg to eller tre ganger i måneden. Over 50 prosent av elevene som har opplevd krenkelser svarer at skolene ikke visste eller gjorde noe for å hjelpe. En kartlegging fra medietilsynet viste at 4 prosent av barn mellom 9 og 16 år har opplevd nettmobbing i 2014.²⁷⁴

Det har skjedd positive endringer i lovverket når det gjelder mobbesaker. I 2002 ble det innført et eget kapittel i opplæringsloven om elevenes rett til et godt skolemiljø.²⁷⁵ I 2013 ble det gjennomført endringer som innfører delt bevisbyrde i erstatningssaker på bakgrunn av mobbing. Etter lovendringene må også skolene bevise at de har satt i verk nødvendige tiltak for å stanse mobbing og krenkelser av elever.²⁷⁶

I 2012 avsa Høyesterett en dom hvor de opprettholdt dommen fra lagmannsretten som tilkjente en tidligere elev ved en skole over 900 000 kroner i erstatning for mobbing.²⁷⁷ Dette var første gang en kommune ble kjent erstatningspliktig for mobbing ved en skole. En av dommerne i Høyesterett pekte på barnekonvensjonens artikkel 29 nr. 1 og kravet til læringsmiljø uten mobbing for å begrunne resultatet i dommen.²⁷⁸

På tross av positiv utvikling i regelverket, viser flere kartlegginger at det er alvorlige mangler i etterlevelsen av regelverket.

I perioden 2010-2013 ble det gjennomført felles nasjonalt tilsyn med skolenes arbeid med elevenes psykososiale miljø. Tilsynet viste positive utviklingstrekk både når det gjaldt forebygging og håndtering av enkeltsaker, men fortsatt fikk så mange som 82 prosent av kommunene pålegg for manglende etterlevelse av regelverket i 2013.²⁷⁹

Barneombudet lanserte i 2012 en rapport om krenkelser i skolen og brudd på elevens rett til et godt skolemiljø.²⁸⁰ Rapporten viste flere mangler i systemet for klage og tilsyn med elevenes psykososiale oppvekstmiljø. Barneombudet dokumenterte at elever mangler kunnskap om sine rettigheter, og at brudd på opplæringsloven ikke får noen konsekvenser for skolene.

Når det gjelder forebygging av mobbing, er det initiert flere tiltak og kampanjer fra myndighetene, i samarbeid med næringsliv og frivillige organisasjoner. Kampanjene *Du bestemmer* og *Bruk Hue* er tatt i bruk for å forebygge mobbing på nett.²⁸¹ Prosjektet *Rosa Kompetanse*, finansiert av Helsedirektoratet, Justisdepartementet og Kunnskapsdepartementet, er et undervisningstilbud utviklet av Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LLH), som blant annet har til formål å minske forekomsten av kjønnsrelatert mobbing.²⁸²

Manifest mot mobbing er et forpliktende samarbeid for et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø.²⁸³ Partene i *Manifest mot mobbing* er regjeringen, Kommunenes Sentralforbund (KS), Utdanningsforbundet, Fagforbundet, Norsk Skolelederforbund, Skolenes landsforbund, Foreldreutvalget for grunnopplæringen og Foreldreutvalget for barnehager og Sametinget. Prosjektet gjelder fra 2011-2015.

Flere skoler har også tatt i bruk ulike antimobbeprogram. En rapport fra NIFU viste imidlertid at bruken av såkalte mobbeprogram hadde liten eller ingen effekt på omfanget av mobbing i skolen.²⁸⁴

274) Medietilsynets faktaark om nettmobbing 2014, tilgjengelig på: http://www.medietilsynet.no/Documents/Barn%20og%20medier-undersøkelsene/Faktaark_nettmobbing_2014.pdf **275)** Lov 20. desember 2002 nr. 112 om endringer i opplæringslova. **276)** Lov 21. juni 2013 nr. 98 om endringer i opplæringslova. **277)** Rt. 2012 s. 146. **278)** Dommens premiss 77. **279)** Felles nasjonalt tilsyn med grunnopplæringen 2010-2013, rapporter er tilgjengelig på <http://www.udir.no/Regelverk/Tilsyn/Felles-nasjonalt-tilsyn-2010-og-2011/Felles-nasjonalt-tilsyn-med-grunnopplæringen-2010-2013/> **280)** *Bekymringsmelding. Krenkelser i skolen – brudd på elevenes rett til et godt skolemiljø*. Rapport, tilgjengelig på www.barneombudet.no **281)** Les mer på <http://www.dubestemmer.no/13-17-ar/digital-mobbing> og <http://brukhue.com> **282)** Les mer på http://www.llh.no/nor/prosjekter/rosa_kompetanse/ **283)** Les mer på http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Manifest_mot_mobbing2011_2014_hefte_web.pdf **284)** Lødding og Vibe, "Hvis noen forteller om mobbing", NIFU-rapport 48/2010.

Barneombudet har dokumentert mangel på kompetanse i skolene og hos Fylkesmannen som klageinstans og tilsynsmyndighet.²⁸⁵ Kunnskapsmangelen gjelder både elevenes rettigheter, kunnskap om hva som er krenkelser, skadepotensialet ved mobbing og kunnskap om det formelle regelverket.

I 2014 ble det utlyst midler til prøveprosjekter med mobbeombud i fylkeskommuner.²⁸⁶ Prøveprosjektet skal gå over to år.

I 2013 nedsatte regjeringen Stoltenberg II et utvalg som skal vurdere virkemidlene i kampen mot mobbing.²⁸⁷ Utvalget skal levere sin utredning innen 1. juni 2015. Utvalget har ikke fått noen plikt i sitt mandat til å la barn og unge medvirke til utredningen.²⁸⁸ Dette strider mot merknadene fra barnekomiteen, som er tydelig på at barn skal inkluderes i initiativer som er tatt eller som skal tas for å redusere mobbing.

3.6.3 ANDRE MERKNADER VEDRØRENDE RETTEN TIL UTDANNING

Komiteen deler partens uttrykte bekymring over begrensninger og manglende spesialisering i noen læreres utdanningsbakgrunn, og merker seg at slike begrensninger har en negativ innvirkning på skole og elever og skyldes en rekke forhold, blant annet lave lærerlønninger.

Komiteen anbefaler at parten ser nærmere på hvilke følger lave lærerlønninger og andre forhold har for dens utdanningssystem, og at det iverksettes tiltak for å ta hånd om de forskjellige problemer som avdekkes. (2000)

Komiteen merker seg at parten har som mål å sikre barnehageplass av høy kvalitet til alle småbarn, men det bekymrer komiteen at barn med innvandrerbakgrunn er underrepresentert, på tross av en ekstrabevilling som er øremerket for å inkludere nyankomne flyktningbarn. Komiteen er også betenkt over at en del kommuner ikke følger de nye læreplanene i grunnleggende norsk og morsmål, noe som får negative følger for hele skolegangen til barna. Frafallsprosenten blant barna, herunder de som tilhører majoritetsbefolkningen, og både fra studieforberedende og yrkesforberedende videregående skole, bekymrer også komiteen. Komiteen hilser velkommen de mange tiltakene for å bekjempe mobbing i barnehager og skoler, men er alvorlig bekymret over at det rapporteres om så mange tilfeller av mobbing fra slike institusjoner.

Komiteen oppfordrer parten til å intensivere arbeidet med å opplyse alle foreldre om verdien av at barna får opplæring i tidlig alder, og skaffe plass i barnehager av god kvalitet til alle barn, særlig innvandrerbarn og andre barn som har behov for støtte til tidlig opplæring. Komiteen anbefaler også at parten innstendig anmoder kommunene om å innføre de nye språklæreplanene i sine skoler, slik at barna blir bedre i stand til å følge undervisningen, og at parten treffer tiltak for å sikre at barna fullfører skolegangen, med særlig fokus på grupper som tradisjonelt har høy frafallsprosent. Komiteen anbefaler videre at parten viderefører og styrker innsatsen for å bekjempe mobbing i skolen, og at den inviterer barna til å delta i arbeidet med å redusere og eliminere slik skadelig atferd. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Merknadene omhandler forskjellige områder innen feltet opplæring, og deles derfor opp i underpunkter. For merknaden om å bekjempe mobbing vises det til punkt 3.6.2 *Mobbing i skolen*.

285) Barneombudets innspill til Djupedalutvalget, november 2013. Tilgjengelig på www.barneombudet.no **286)** Les mer på: <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Arbeid-mot-mobbing/Utlysning-proveprosjekter-med-mobbeombud/> **287)** Djupedal-utvalget, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dep/styret-rad-og-utvalg/utvalg-mot-mobbing.html?id=733510> **288)** Mandat for utvalget, tilgjengelig her: <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Utvalg.%20styret%20og%20rad/Mandat-utvalg-mot-mobbing.pdf>

Lærernes kompetanse

Lærere tjener i gjennomsnitt 24 prosent mindre enn gjennomsnittet for sammenliknbare yrkesgrupper med høyere utdanning.²⁸⁹ Forskjellene mellom lærernes lønn og sammenliknbare gruppers lønn er større i Norge enn i resten av Norden, og lønnen er også lavere enn gjennomsnittet for OECD-landene. Bare tre OECD-land har lærerlønn som er relativt sett lavere enn Norge.

Lærere har også hatt et fall i den relative lønnen sammenliknet med gjennomsnittslønnen for et normalårsverk i økonomien over flere tiår.²⁹⁰ Fallet har vært størst for lektorer.

Det har skjedd en del endringer i lærernes kompetanse gjennom årene. Det har blitt lagt fram to stortingsmeldinger som har behandlet analyser av læringsutbyttet og lærernes rolle.²⁹¹ Meldingene har ført til flere konkrete endringer. I 2010 ble lærerutdanningen endret, slik at lærerne nå studerer til å få undervisningskompetanse fra 1.-7. trinn eller fra 5. til 10. trinn.

I 2012 ble det vedtatt endringer i opplæringsloven og privatskoleloven, som gikk ut på at lærere som skal undervise i bestemte fag, må ha relevant kompetanse innenfor det aktuelle faget.²⁹²

Myndighetene har også satset på videreutdanning av lærere.²⁹³ Ved regjeringsskiftet i 2013 ble innsatsen for etter- og videreutdanning av lærere intensivert.²⁹⁴ Regjeringen legger videre opp til at lærerutdanningen skal gjøres om til en femårig masterutdanning fra 2017, skjerpede opptakskrav til undervisningen, samt krav om fordypning for å undervise i de mest sentrale fagene.²⁹⁵

Barnehage til alle

Fra 2009 er det innført lovfestet rett til barnehageplass for alle i den kommunen man bor i. Se nærmere under kapittel 3.5.5 om barneomsorgstjenester. Når det gjelder innvandrerbarns rett til barnehageplass, ligger begrensningene i at barna må være bosatt i en kommune for at retten skal inntre. Barn og familier som bor på asylmottak i Norge regnes ikke som bosatt, verken når de venter på svar på søknad om opphold, eller når de venter på bosetting eller retur etter endelig svar på søknaden om opphold. Barneombudet har i en generell uttalelse kommet med skarp kritikk av denne begrensningen.²⁹⁶ De uttaler at ”dagens regelverk og det faktum at mange familier blir boende i mottak i mange år, medfører at barn i mottak ikke får lagt det samme grunnlaget som andre barn for videre læring.”

Barn i asylmottak i alderen fire til fem år har hatt mulighet til barnehageopphold gjennom en finansieringsordning under vertskommunetilskudd for kommuner med asylmottak. Denne finansieringsordningen er foreslått fjernet i statsbudsjettet for 2015.²⁹⁷ Samtidig ble det foreslått å styrke tilbudet om gratis kjernetid i barnehage for barn med minoritetsbakgrunn.²⁹⁸

Læreplaner i grunnleggende norsk for minoriteter og morsmål

En evaluering fra 2011 viste at læreplanene i grunnleggende norsk og morsmål ikke var fullt implementert i skolene.²⁹⁹ Det var imidlertid en positiv tendens angående implementeringen av læreplanen i grunnleggende norsk, men fortsatt var det mange som ikke hadde implementert læreplanen i morsmål.

²⁸⁹ OECD-rapporten *Education at a Glance 2014*, tilgjengelig på <http://www.oecd.org/edu/eag.htm> ²⁹⁰ Møen m.fl. *Har kvaliteten på lærere falt over tid?* Publisert i *Magma*, nr. 6/2012, se figur 10. Tilgjengelig på: <http://www.magma.no/har-kvaliteten-pa-larere-falt-over-tid> ²⁹¹ St.mld.nr.31 (2007-2008) *Kvalitet i skolen* og St.mld.nr.11 (2008-2009) *Læreren – rollen og utdanningen*. ²⁹² Lov 22. juni 2012 nr. 53 om endringer i opplæringslova. ²⁹³ Se strategien *Kompetanse for kvalitet – strategi for etter- og videreutdanning 2012-2015* lagt fram av regjeringen Stoltenberg II. ²⁹⁴ Nettsak fra Kunnskapsdepartementet: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/grunnopplaring/satsingsomrader/videreutdanning-for-larere.html?id=279654> og pressemelding vedrørende satsningen i statsbudsjettet: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/pressemeldinger/2014/En-milliard-til-videreutdanning-av-larere.html?id=770876> ²⁹⁵ Se strategien *Lærerløftet – på lag for kunnskapsskolen*, lansert høsten 2014, tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Planer/KD_StrategiSkole_web.pdf ²⁹⁶ Se Generell uttalelse nr. 1/2013 Rett til barnehageplass uavhengig av oppholdsstatus. ²⁹⁷ Prop. I S (2014-2015) fra Justis- og beredskapsdepartementet, post 60. ²⁹⁸ Prop. I S (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet boks I.1. ²⁹⁹ Evaluering av implementering av nye læreplaner for språklige minoriteter, tilgjengelig på http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2011/4/lareplaner_minoritetspraktiske.pdf?epslanguage=no

Det er satt i gang et femårig kompetanseløft, kalt *Kompetanse for mangfold 2013-2017*.³⁰⁰ Kompetanseløftet skal øke kompetansen på utfordringer som minoritetsspråklige møter i skole, utdanning og voksenopplæring. Kompetanseløftet har sitt utspring i stortingsmeldingen *Meld.St.6 (2012-2013) En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap*.

Frafall i videregående skole

I rapporten *Education at a Glance 2014* fra OECD kommer det frem at Norge er blant OECD-landene med lavest gjennomføring av videregående skole.³⁰¹ 72 prosent av elevene gjennomfører videregående i Norge på normert tid eller opptil to ekstra år, mens gjennomsnittet i OECD-landene er på 87 prosent. Frafallet er særlig stort på yrkesfag, hvor bare omlag 60 prosent av elevene fullfører.

I 2010 satte regjeringen Stoltenberg II i gang prosjektet *Ny GIV*, som hadde som mål å få flere ungdommer til å fullføre og bestå videregående opplæring. Prosjektet gikk ut 2013, og hadde flere forskjellige tiltak. Prosjektets ulike deler har blitt evaluert, og evalueringen viser både styrker og svakheter i tiltakene. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen uttalte i forbindelse med evalueringen at samarbeidet om arbeids-, opplærings- og helsetiltak for ungdom utenfor opplæring og arbeid må styrkes.³⁰² I forbindelse med lanseringen av rapporten *Education at a Glance 2014* uttalte han at regjeringen vil satse på etter- og videreutdanning av lærere, samt innføring av femårig mastergrad som obligatorisk lærerutdanning.³⁰³ Lærerorganisasjonen Utdanningsforbundet var på sin side opptatt av at flere strukturelle forhold må endres for å hindre frafall fra videregående skole, og pekte blant annet på ansvarsfordelingen mellom statlige og kommunale myndigheter.³⁰⁴

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet startet i 2010 en treårig forsøksordning kalt *Losprosjektet*. Prosjektet retter seg mot ungdommer med svak tilknytning til arbeid og utdanning, og går ut på at ungdommer får en person å forholde seg til som skal sikre tett oppfølging, for å styrke deres tilknytning til skole og arbeid. Prosjektet er delvis videreført gjennom en tilskuddsordning til kommuner.³⁰⁵

³⁰⁰ Les mer på <http://www.udir.no/Utvikling/Artikler-utvikling/Kompetanseloft-pa-det-flerkulturelle-området-2013-2017/> ³⁰¹ Rapporten er tilgjengelig på <http://www.oecd.org/edu/eag.htm> ³⁰² Nettsak fra Kunnskapsdepartementets hjemmesider: http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/nyheter/2013/okt-innsats-for-at-flere-unge-skal-fullf.html?regi_oss=1&id=746673 ³⁰³ Pressemelding fra Kunnskapsdepartementet 9. september, tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/pressemeldinger/2014/Education-at-a-Glance-2014.html?id=767075> ³⁰⁴ Nettsak fra Utdanningsforbundet: <https://www.utdanningsforbundet.no/Hovedmeny/Videregaaende/Nyheter/Stort-fracfall-i-norsk-videregaaende/> ³⁰⁵ Prop. I S (2014-2015) s. 114.

3.7.0 SPESIELLE BESKYTTELSESTILTAK

Under overskriften *Spesielle beskyttelsestiltak* har barnekomiteen gruppert rettighetene til barn som av forskjellige grunner er i en særlig sårbar situasjon. Under overskriften hører artiklene 22, 32-26, 38, 39, 37 b-d og 40.

Under denne overskriften har vi i denne rapporten valgt å samle alle merknader som omhandler vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn. Temaet vold, overgrep og omsorgssvikt er plassert under ulike overskrifter og artikler i barnekonvensjonen, og i komiteens ulike merknader om dette. I denne rapporten har vi valgt å samle alle merknader som omhandler dette temaet under overskriften Frihet fra vold, overgrep og omsorgssvikt, for å lette behandlingen av temaet. Merknadene omhandler både vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt, både i nære relasjoner og generelt. Selv om merknadene knytter seg til ulike artikler i barnekonvensjonen, er det en sammenheng mellom temaene som gjør det naturlig samordne fremstillingen slik for å unngå dobbeltbehandling. Enkelte merknader vedrørende barnevernets ressurser og kompetanse berører også dette temaet, men disse er plassert under kapitlet *Familiemiljø og alternativ omsorg*.

Øvrige tema som barnekomiteen har berørt under overskriften *Spesielle beskyttelsestiltak* er asylsøkende barns rettigheter, barn i konflikt med loven, bortføring, salg og handel med barn, og barn som tilhører minoriteter eller urbefolkning.

3.7.1 FRIHET FRA VOLD, OVERGREP OG OMSORGSSVIKT OG SEKSUELL UTNYTTELSE OG MISBRUK

Komiteen anerkjenner partens innrømmelse av at voldsbruken i samfunnet er økende, spesielt blant unge, også større barn.

Komiteen anbefaler parten å fortsette sine bestrebelser på å bekjempe årsakene til denne voldsbruken og å redusere dens omfang. (2000)

Komiteen er betenkt over tilfeller av seksuelt misbruk hos parten og over at ressursene parten har til disposisjon for å ta hånd om slike problemer, ikke utnyttes mest mulig effektivt.

Komiteen anmoder sterkt om at parten fortsetter sine anstrengelser for å forhindre og ta hånd om tilfeller av seksuelt misbruk, både gjennom økt ressurstilgang til blant annet forsvarlig vurdering av voksne som skal arbeide med barn, gjennom tilsyn, gjennom de rettslige virkemidlene som står til rådighet ved beskyldninger om misbruk av barn, gjennom opplæring av jurister og andre aktuelle fagfolk og ved å ofrene for slike handlinger får et omsorgstilbud i tide. (2000)

Komiteen er betenkt over at barn som utsettes for vold i familien, ikke alltid får tilstrekkelig omsorg og hjelp.

Komiteen anbefaler at parten fortsetter å styrke innsatsen for å gi tilstrekkelig hjelp til barn som utsettes for vold i familien, eller som har foreldre som er psykiatriske pasienter og/eller rusmisbrukere, blant annet ved å:

- a) sikre at alle voldsofre har tilgang til rådgivning og hjelp til rehabilitering og tilbakeføring,
- b) sørge for tilstrekkelig vern av barn som utsettes for mishandling i hjemmet,
- c) styrke tiltakene mot de underliggende årsakene til vold i familien, med særlig vekt på marginalisert og vanskeligstilte grupper.
- d) folkeopplysningskampanjer om de negative følgene av dårlig behandling og forebyggende programmer, blant annet familieutviklingsprogrammer, som fremmer positive, ikke-voldelige former for disiplin. (2005)

Komiteen er betenkt over forekomsten av seksuelt misbruk av barn og unge hos parten og beklager at det ikke foreligger nyere undersøkelser om dette problemet.

I lys av artikkel 34 og andre beslektede artikler i konvensjonen anbefaler komiteen at parten:

- a) gjennomfører en omfattende undersøkelse for å vurdere arten og omfanget av seksuelt misbruk av barn samt særtrekkene ved misbrukte barn for å kartlegge hvilke grupper som er særlig sårbare for misbruk,
- b) styrker tiltak mot seksuelt misbruk av barn og ungdom,
- c) sikrer at barns forklaring registreres på hensiktsmessig måte, og at de personene som foretar avhøret, har de nødvendige faglige kvalifikasjonene. (2005)

Komiteen merker seg med tilfredshet de tiltak parten har truffet for å følge opp anbefalingene i FNs rapport om vold mot barn. Komiteen er særlig tilfreds med handlingsplanen mot vold i nære relasjoner (2004-2007), som også resulterte i at en ny bestemmelse om vold i nære relasjoner ble tatt inn i straffeloven. Komiteen merker seg også med interesse at det er fremmet forslag om endringer i barneloven når det gjelder vold mot barn, og at dette nå er til behandling i Stortinget. Komiteen setter ellers stor pris på støtten parten har gitt til FNs generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn.

Med henvisning til FNs rapport om vold mot barn anbefaler komiteen parten å:

- a) treffe alle nødvendige tiltak for å følge opp anbefalingene i FN-rapporten om vold mot barn (A/61/299), samtidig som det tas hensyn til sluttokumentet og anbefalingene fra de regionale konsultasjonene for Europa og Sentral-Asia (som ble holdt i Ljubljana i Slovenia 5.-7. juli 2005). Komiteen ber parten vie særlig oppmerksomhet til anbefalingene om å:
 - 1) forby alle former for vold mot barn
 - 2) prioritere forebygging
 - 3) sikre barns medvirkning
 - 4) styrke det internasjonale engasjementet
- b) bruke anbefalingene i rapporten som et redskap for handling, i samarbeid med det sivile samfunn, og særlig med medvirkning fra barna selv, for å sikre at alle barn blir beskyttet mot alle former for fysisk, seksuell og psykisk vold, og skape framdrift i arbeidet med konkrete og tidfestede tiltak, for å forebygge og bekjempe vold og overgrep, og
- c) samarbeide med og fortsette å støtte FNs generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn. (2010)

Komiteen merker seg med tilfredshet de mange handlingsplaner parten har utarbeidet for å forebygge omsorgssvikt og overgrep mot barn. Komiteen er glad for at det er gitt opplæring til dommere, eksperter og jurister om vold og overgrep, og om vurdering av foreldreretten i saker der det er mistanke om vold og misbruk. Det bekymrer imidlertid komiteen at barnevernet i enkelte deler av landet ikke har de nødvendige ressurser og den kompetanse som trengs for å identifisere og hjelpe barn som er utsatt for vold, og at den eksisterende alarmtelefonen ikke er godt nok kjent blant barn. Det bekymrer også komiteen at kompetansen er begrenset når det gjelder takling av vold i familier fra forskjellige kulturer og veiledning om barneoppdragelse uten vold.

Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn og deres familier i alle deler av landet får den bistand de trenger, under hensyntagen til respekt for andre kulturer, og at barn får informasjon om alarmtelefonen og hvor de kan få hjelp. (2010)

Komiteen hilser velkommen nye bestemmelser og endringer i straffeloven når det gjelder seksuell utnyttning og seksuelle overgrep, herunder en bestemmelse om barnepornografi og en bestemmelse om det å møte et barn i den hensikt å begå et seksuelt overgrep. Komiteen er også glad for strategiplanen mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009). Komiteen merker seg med interesse at det er gjennomført et prosjekt for å kartlegge omfanget av bl.a. seksuell utnyttning og seksuelle overgrep. Komiteen merker seg også med tilfredshet at det er opprettet "barnehus", som skal gi hjelp til barn som utsettes for overgrep, herunder seksuelle overgrep. Men komiteen beklager den begrensede kompetansen når det gjelder å følge opp tilfeller av seksuell utnyttning og seksuelle overgrep. Komiteen er også betenkt over at det går så lang tid mellom anmeldelse og etterforskning i saker der det er snakk om seksuelt misbruk, selv om det er lovfestet at det skal foretas avhør innen to uker.

Komiteen anbefaler parten å:

- a) fortsette å føre en hensiktsmessig politikk og iverksette egnede programmer for forebygging av seksuelle overgrep, rehabilitering og sosial reintegrering av barn som har vært offer for seksuelle overgrep, i samsvar med erklæringene og handlingsplanene og det globale engasjementet som ble vedtatt på verdenskongressene mot seksuell utnyttning av barn i 1996, 2001 og 2008, og sluttokumentene fra andre internasjonale konferanser om dette problemet,
- b) opprette flere barnehus i alle fylker, og gi disse det de trenger av menneskelige og økonomiske ressurser,
- c) sørge for at barn som er blitt utnyttet og utsatt for overgrep får hjelp så snart som mulig,
- d) sørge for at kunnskap om seksuell utnyttning og seksuelle overgrep blir en integrert del av utdanningen for fagpersoner som arbeider med barn og for å beskytte barn, og
- e) sette fortgang i etterforskningen av seksuelle overgrep, i samsvar med den lovfestede 14-dagersfristen.

Komiteen anbefaler også parten å sørge for, gjennom egnede lovbestemmelser og forskrifter, at alle barn som er vitne til og/eller offer for forbrytelser, f.eks. barn som er offer for overgrep, vold i hjemmet, seksuell og økonomisk utnyttning, bortføring eller menneskehandel, og barn som er vitne til slike forbrytelser, blir gitt den beskyttelse som konvensjonen krever, og at parten fullt ut tar hensyn til FNs retningslinjer for behandling av saker der barn er involvert som offer for eller vitne til forbrytelser (vedlegg til FNs økonomiske og sosiale råds resolusjon 2005/20 av 22. juli 2005). (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Som nevnt ovenfor er merknadene i dette avsnittet hentet fra ulike deler av rapportene fra barnekomiteen, og den sammenhengende fremstillingen bryter dermed med strukturen som barnekomiteen selv har bygget opp. Det er en fordel å fremstille merknadene samlet, da det er en sammenheng og overlapp mellom flere av merknadene. Kommentarene nedenfor er inndelt tematisk.

Det rettslige rammeverket

I Norge er vold og seksuelle overgrep, både i nære relasjoner og generelt, kriminalisert gjennom flere bestemmelser i straffeloven.³⁰⁶ Lovgivningen på dette området har vært under utvikling i perioden hvor Norge har mottatt merknader fra FNs barnekomité. I 2000 var det en større lovrevisjon av straffelovens kapittel om seksualforbrytelser, og de senere årene er det blant annet tatt inn bestemmelser som tydeliggjør forbudet mot vold i nære relasjoner, eget straffebud om kjønnslige skildringer som gjør bruk av barn, straffebrudd om å møte barn med forsett om å begå et seksuelt overgrep, og presiseringer om at forbud mot seksuelt krenkende atferd også omfatter bruk av telefon, internett eller annen elektronisk kommunikasjon.³⁰⁷

En høyesterettsavgjørelse fra 2005 bidro imidlertid til noe tvil om hvorvidt barn var vernet godt nok mot vold fra sine foreldre i oppdragelsen.³⁰⁸ Dette ble fulgt opp gjennom en endring i barnelova fra 2010, som klargjør at det ikke skal brukes vold i oppdragelsen av barna.³⁰⁹

306) Straffelovens kapittel 19 til 22. **307)** Se Norges fjerde rapport til FNs barnekomité s. 65 og 123, og Norges tredje rapport til FNs barnekomité s. 122. **308)** Rt. 2005 s. 1567 ("Klapsedommen"). **309)** Lov 9. april 2010 nr. 13 om endringer i barnelova mv.

I 2010 ble det foretatt endringer i straffeloven som skjerper strafferammene i alvorlige voldssaker, seksuallovbrudd og familievoldssaker.³¹⁰

Omfanget av vold og overgrep mot barn

Det er vanskelig å anslå omfanget av vold og seksuelle overgrep mot barn. Det savnes en samordnet innsamling av data over tid.³¹¹

I statsbudsjettet for 2015 er det foreslått satt av 500.000 kroner til et forprosjekt for å utvikle en god metode for en ny, planlagt omfangsundersøkelse om vold og seksuelle overgrep blant barn og unge.³¹²

Den første landsomfattende omfangsundersøkelsen om vold mot barn fra 2007 viste at 25 prosent av barna hadde vært utsatt for minst ett tilfelle av fysisk vold fra en forelder, og 8 prosent hadde vært utsatt for grov vold.³¹³ 10 prosent av barna hadde vært vitne til vold mellom foreldrene.

NRK har gjennomgått antallet anmeldelser om vold mot barn i perioden 2006 til 2014.³¹⁴ Gjennomgangen viser en sterk økning i antall anmeldelser, fra 81 i 2006 til 1791 i 2013. Fram til august 2014 var det kommet inn 1138 anmeldelser. Det er uklart hva økningen skyldes.

Tall fra SSB viser at det også har vært en jevn økning i antall anmeldelser av tilfeller av seksuell omgang med barn. I anmeldelsene til politiet i 2011 var det 1898 barn mellom 0 og 15 år blant ofrene for seksuelt misbruk, mens tallene for 2004 var 1455. Andre data for spesifikke seksualforbrytelser viste også en klar økning – fra 522 anmeldelser for seksuell omgang med barn i 1993, til 874 anmeldelser i 2011.³¹⁵

Fagfolk mener likevel ikke at økningen skyldes en faktisk økning i antallet overgrep, men heller at det er flere som nå anmelder overgrep enn tidligere.³¹⁶

En omfangsundersøkelse gjennomført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet, viste at blant deltakerne i studien var det 21,2 prosent av kvinnene og 7,8 prosent av mennene som rapporterte om minst en form for seksuelt overgrep eller krenkelse før fylte 18 år.³¹⁷ I tillegg viste undersøkelsen at de som hadde vært utsatt for overgrep som barn hadde større risiko for å bli utsatt for overgrep som voksen.

Det mangler fortsatt kunnskap om sentrale tema på dette feltet, for eksempel omfanget av barn som utsetter andre barn for vold og seksuelle overgrep.³¹⁸

Det er også lite kunnskap om barn med ulike typer funksjonsnedsettelse som er utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt, og det er lite kjent hvordan barnevernet håndterer disse sakene.³¹⁹

Det er et stort sprik mellom antallet barn som oppgir å ha vært utsatt for vold i hjemmet i omfangsundersøkelser og antallet tiltak fra barnevernet.³²⁰ Det er også mye som tyder på at bare en begrenset del av sakene om seksuelle overgrep mot barn når hjelpeapparatet.³²¹

310) Lov 25. juni 2010 nr. 46 om endringer i straffeloven 1902 mv (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd). **311)** Meld.St.nr.15 (2012-2013). **312)** Prop. 1 S (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, boks 1.2. **313)** Mossige og Stefansen, *Vold og overgrep mot barn og unge – en selvrporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA-rapport 20/07. **314)** Se nettsak fra NRKs nettsted, <http://www.nrk.no/norge/eksplosiv-okning-i-anmeldelser-av-vold-mot-barn-1.11992537> **315)** Se nettsak fra NRKs nettsted, <http://www.nrk.no/norge/2000-barn-i-sexanmeldelser-hvert-ar-1.10863248> **316)** Ibid. **317)** Tjoresen og Hjemdal, *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. NKVTS-rapport 1-2014, side 62. **318)** Anja Emilie Kruse, *Unge som begår seksuelle overgrep*. NKVTS 2011, side 2. **319)** Tonje Gundersen, m.fl., *Ansvarsfordeling til barns beste? Barn og unge med funksjonsnedsettelse i barnevernet*. NOVA-rapport 17/2011 og Kirsten Eggen m.fl., *Utviklingshemning og seksuelle overgrep – rettsvern, forebygging og oppfølging*, mars 2014 **320)** *Seksuelle og fysiske overgrep blant barn og unge*. Kunnskapsstatus, revidert 2011. NKVTS 2011, side 47. **321)** Ibid, side 7.

Forebygging og bekjemping

Gjennom de årene som har gått siden ratifisering av barnekonvensjonen, har det vært en positiv utvikling i arbeidet med forebygging av vold og seksuelle overgrep mot barn. Ulike regjeringer har fremlagt flere handlingsplaner, strategier og stortingsmeldinger for å bekjempe problemet.³²²

I september 2013 la Regjeringen fram en strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom, som går fra 2014 til 2017.³²³ I strategien beskrives vold og overgrep mot barn som et folkehelseproblem, og Regjeringen fremholder at det skal være nulltoleranse mot vold og seksuelle overgrep mot barn i det norske samfunnet.

Strategien inneholder 42 konkrete tiltak for å bekjempe vold og overgrep mot barn og unge. Strategien vektlegger forebyggende arbeid, tidlig innsats og samarbeid på tvers av virksomheter. Videre legges det opp til innsamling av oppdatert kunnskap om risikofaktorer, konsekvensene av vold og metoder for forebygging og behandling. Strategien legger videre opp til at barnas egne erfaringer og tilbakemeldinger skal etterspørres og inngå i kunnskapsgrunnet.

Det har vært flere lovendringer i barnevernloven, og flere er under arbeid. Flere av disse endringene har som formål å bidra til forebygging og tidlig innsats mot vold, overgrep og omsorgssvikt. Les mer om disse endringene under kapittel 3.4.3 om beskyttelse av barn som er fratatt sitt familiemiljø.

Barneloven har også vært endret på flere punkter for å forebygge vold, overgrep og omsorgssvikt. Barneloven § 43 første ledd tredje punktum inneholder en regel om at det ikke skal fastsettes samvær dersom dette ikke er til barnets beste. I 2013 kom det lovendringer og presiseringer, som blant annet pålegger retten å ta foreløpige avgjørelser i saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær, dersom det er risiko for at barn blir utsatt for vold eller overgrep.³²⁴

Det er truffet flere tiltak for å forebygge og bekjempe internettrelaterte overgrep mot barn. Justisdepartementet opprettet i 2006 en arbeidsgruppe om forebygging av nettrelaterte overgrep. Arbeidsgrupperapporten ble levert i 2007, og har ført til flere konkrete tiltak for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn og unge.³²⁵ Rapporten førte til styrket innsats på feltet, blant annet med en tips-tjeneste på internett lenket til Kripos, kalt rød knapp.³²⁶ Norge inngikk i 2012 en internasjonal samarbeidsavtale om å bekjempe seksuelt misbruk av barn på internett.³²⁷

Til tross for bred politisk enighet om viktigheten av å forebygge og bekjempe vold mot barn, og flere viktige tiltak, er det fortsatt store utfordringer i arbeidet med forebygging og bekjempelse av vold og overgrep.

En utfordring i arbeidet med forebygging av vold og overgrep mot barn er gjentatt dokumentasjon om lav kunnskap om vold mot barn i profesjonsutdanninger som arbeider med barn.³²⁸ Det har også vært bekymring for at yrkesgruppene som jobber med barn, særlig barnehageansatte, står bak en forholdsvis lav andel av bekymringsmeldingene til barnevernet, noe som kan ses i sammenheng med kunnskapsmangel.³²⁹

322) Se blant annet handlingsplanen *Vold i nære relasjoner (2004-2007)*, *Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009)*, handlingsplanen *Vendepunkt (2008-2011)*, stortingsmeldingen Meld.St.15 (2012-2013) *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner og Et liv uten vold – handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2014-2017)*. **323)** *Barndommen kommer ikke i reprise*. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017). **324)** Lov 21. juni 2013 nr. 62 om endringer i barnelova. **325)** Arbeidsgrupperapport, *Forebygging av internettrelaterte overgrep mot barn*, 2007. **326)** Les mer om rød knapp på Kripos sine hjemmesider, <https://tips.kripos.no/cmssite.asp?c=1&h=24&menu=2> **327)** Global Alliance against Child Sexual Abuse Online. Les mer om avtalen her: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/global-alliance-against-child-abuse/index_en.htm **328)** Se blant annet artikkel basert på masteroppgave, http://sykepleien.no/sites/sykepleien.no/files/electronic-issues/articles/vold_mot_barn_1608.pdf **329)** Se blant annet uttalelser fra Redd Barna, http://www.nrk.no/norge/redd-barna_-_vennligst-forstyr-1.11733715

En annen utfordring er at barn og unge ikke vet nok om rettighetene sine. En ekspertgruppe nedsatt av Barneombudet bestående av jenter som hadde vært utsatt for incest, ga tilbakemeldinger om at flere av dem ikke skjønnte hva de ble utsatt for før de fikk seksualundervisning på ungdomsskolen.³³⁰

Det har også vært pekt på at kapasiteten og kompetansen i de kommunale helsetjenestene, herunder særlig helsestasjoner, fødeavdelinger og skolehelsetjeneste må styrkes for å utnytte potensialet til å bidra til forebygging og bekjempelse av vold og seksuelle overgrep mot barn.³³¹ Forslag om øremerking av midler til disse tiltakene over statsbudsjettet har så langt ikke fått gjennomslag politisk, se nærmere i kapittel 3.5.1 om barne- og ungdomsspesifikke helseutfordringer.

Når det gjelder forebygging og bekjempelse av problemet med at barn utsetter andre barn for vold og overgrep, er det foreløpig lite kunnskap om omfang, forebygging og behandling. Temaet ble tatt opp som skriftlig spørsmål til barne-, likestillings- og inkluderingsministeren høsten 2014.³³² Statsråden svarte blant annet at departementet venter på en kartlegging av behandlingstilbudet for unge som begår seksuelle overgrep, og at familievernet er i ferd med å bygge opp tilbud som retter seg mot barn og unge som utøver vold.

Det har også vært uttrykt bekymring for manglende oppfølging av den nevnte arbeidsgrupperapporten om forebygging av internettrelaterte overgrep mot barn, samt oppfølging av den globale avtalen om bekjempelse av seksuelt misbruk av barn på internett.³³³

Oppfølging og beskyttelse av ofre for vold og seksuelle krenkelser

Også når det gjelder oppfølging og beskyttelse har det skjedd viktige fremskritt i tråd med anbefalingene fra barnekomiteen.

Et av de aller viktigste tiltakene er opprettelsen av Barnehus, som følger opp flere av merknadene som barnekomiteen har kommet med om oppfølging av ofre.³³⁴ Siden 2007 er det opprettet ti Barnehus i Norge. Barnehusene er et helhetlig tilbud til barn og unge som har vært utsatt for, eller vitne til vold og overgrep. På Barnehusene gjennomføres dommeravhør for barn som blir tatt opp på video, og det tilrettelegges for medisinsk undersøkelse, korttidsterapi, oppfølging og behandling. Barnehusene gir også råd og veiledning til privatpersoner og offentlige instanser.

På bakgrunn av et representantforslag i Stortinget gikk Stortinget inn for å gjøre Barnehusene obligatoriske, men bare for barn under 16 år.³³⁵ 16-årsgrensen møtte motbør i sivilsamfunnet, og blant annet mente Unicef Norge at dette strider mot barnekonvensjonen, ettersom konvensjonen definerer barn som alle under 18 år.³³⁶ Mindretallet i komiteen ønsket å gjøre barnehusene obligatoriske for alle barn. I gjennomgangen under den overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review* i 2014 fikk Norge anbefalinger om å sørge for at barnehusene var tilgjengelige for alle barn opp til 18 år, og Norge svarte at dette var under utredning for tiden.³³⁷

I tilknytning til det nevnte representantforslaget vedtok Stortinget også henstillinger til regjeringen om styrking av kapasiteten ved Barnehusene, og at ny forskrift om Barnehus må komme på plass så raskt som mulig. Det ble også vedtatt en henstilling om at regjeringen utreder behovet for flere leger med sosialpediatrisk kompetanse og hvilke tiltak som kan iverksettes for å styrke kapasiteten for medisinske undersøkelser av barn som mistenkes for å ha vært utsatt for seksuelle overgrep, på bakgrunn av rapporter som viser at antallet barn som gjennomgår medisinske undersøkelser er lavt.

330) Ekspert på incest, rapport fra ekspertgruppe. Tilgjengelig på www.barneombudet.no **331)** Se blant annet brev fra Barneombudet til Helsedepartementet av 23.05.2012, tilgjengelig på www.barneombudet.no **332)** Skriftlig spørsmål fra Kjell Ingolf Ropstad, dokument nr. 15:38 (2014-2015). **333)** Høringsuttalelse om Norges andre rapport til FNs menneskerettsråd om gjennomføringen av menneskerettighetene i Norge fra Redd Barna, side 8, tilgjengelig på Utenriksdepartementets hjemmesider: <http://www.regjeringen.no/pages/38473842/Svar-UPR-Redd-Barna.pdf> **334)** Les mer om barnehusene på <http://www.statensbarnehus.no> **335)** Dokument 8:31 S (2013-2014). **336)** Se sak i media: <http://www.dagsavisen.no/samfunn/presst-gjennom-barnehus/> **337)** Norges svar til gjennomgangen under overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review*, punkt 131.161, tilgjengelig på FNs hjemmeside om landgjennomgangen av Norge: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NOsession19.aspx>

I statsbudsjettet for 2015 ble det foreslått satt av midler til en tilskuddsordning på til sammen 12 millioner kroner for å støtte etablering og drift av tiltak som kan øke livskvaliteten for barn som har vært utsatt for vold og overgrep.³³⁸

Det gjenstår imidlertid en del arbeid før merknadene om oppfølging av barn som har vært utsatt for vold og overgrep kan sies å være helt fulgt opp. Nasjonale tall fra Barnehusene viser at det fortsatt er stort avvik mellom den lovpålagte fristen i straffeprosesslovens om avhør i saker om seksuelle overgrep på 14 dager, og den gjennomsnittlige ventetiden på slike avhør, som var 52 dager i 2013.³³⁹ Merknaden fra barnekomiteen er derfor ikke fulgt opp på dette punktet. En rapport fra en arbeidsgruppe nedsatt av Justisdepartementet har sett på regelverket om dommeravhør av barn, og leverte sin rapport i 2012.³⁴⁰ Justisdepartementet opplyser om at de vil fremme en proposisjon om endringer i straffeprosessloven og en ny forskrift som vil tre i kraft i løpet av 2015.³⁴¹

Barneombudet har i en rapport om barns rett til helse sett på helsetilbudet til barn som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep.³⁴² Barneombudet fant blant annet store variasjoner i tilbudet om medisinske undersøkelser. Noen barn undersøkes i akuttfasen, andre når de ankommer Barnehusene, mens noen barn ikke blir undersøkt i det hele tatt. Barneombudet anbefalte at det opprettes egne volds- og overgrepsmottak for barn knyttet til sykehusene med store barneavdelinger, og at det gjennomføres medisinske undersøkelser av personell med spesialkompetanse av alle barn kort tid etter at overgrepene har skjedd. Barneombudet viste også til dokumentert kompetansemangel både i spesialisthelsetjenesten og i primærhelsetjenesten, og anbefalte en styrking av kompetanse i sosialpediatri ved sykehusene, og en styrking av kompetanse på vold og overgrep mot barn i primærhelsetjenesten.

Alarmtelefonen for barn og unge

Alarmtelefonen 116111 er et gratis telefonnummer som barn eller andre som er bekymret for barn kan ringe til. Alarmtelefonen viderekobler telefonsamtaler til barnevernsvakten innenfor barnevernvaktens åpningstider, i de kommunene som er dekket av en barnevernvakt. Utenom barnevernvaktens åpningstider og dekningsområde, kobles telefonsamtalene til Alarmtelefonens enhet i Kristiansand.

En evaluering av Alarmtelefonen fra 2011 konkluderte med at det var behov for Alarmtelefonen som supplement til lokal akuttberedskap, og som et telefonnummer der barn og voksne kan henvende seg for å søke hjelp og råd både i aktuelle situasjoner og ved bekymring for et barn.³⁴³ Dette gjaldt kommuner både med og uten barnevernvakt. Alarmtelefonen har blitt gjort om til et permanent tiltak under Barne- og familiedirektoratet.

Totalt har Alarmtelefonen for barn og unge mottatt 45 361 oppringninger siden oppstarten 2. juni 2009, og frem til 30. juni 2014.³⁴⁴ Alarmtelefonen opplever selv at de for tiden har den nødvendige kapasitet og ressurser for å besvare henvendelser.³⁴⁵

Når det gjelder informasjonstiltak om Alarmtelefonen, lager det hvert år strategiplaner der det prioriteres hvilken målgruppe man skal ha fokus på.³⁴⁶ Det sendes også ut informasjonsmateriell til alle barne- og ungdomsskoler, og det arbeides for deltakelse blant annet på større idrettsarrangementer. Det planlegges også å legge ut videoer på hjemmesiden som forklarer hva Alarmtelefonen er på flere forskjellige språk.

338) Prop. 1 S (2014-2015) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, punkt 1.5. **339)** Årsrapport, Statens Barnehus 2013. **340)** *Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker*. Rapport fra arbeidsgruppen for gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede. **341)** Opplysninger gitt på epost av Kari Stokke i Justisdepartementet, 06.10.2014. **342)** Rapporten *Helse på barns premisser*, del 5, tilgjengelig på www.barneombudet.no **343)** *Evaluering av alarmtelefonen for barn og unge*, tilgjengelig på [http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barn og Ungdom/evaluering_alarmtelefonen.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barn%20og%20Ungdom/evaluering_alarmtelefonen.pdf) **344)** Statistikk for 2. kvartal 2014, tilgjengelig på www.116111.no **345)** Jf. epost fra Sylwia Obuchowicz, ansvarlig for daglig drift hos Alarmtelefonen. **346)** Ibid.

Oppfølging av barn som er vitne til vold

Straffeloven § 219 rammer den som utøver vold mot nærstående, og Høyesterett har i en dom av 25. august 2010 kommet til at denne paragrafen også verner barn som er vitne til vold.³⁴⁷ Voldsoffererstatningsloven ble endret fra 2008, slik at det nå tydeliggjøres at barn som opplever å være vitne til vold også kan kreve voldsoffererstatning.³⁴⁸ Barn har også rett til å få oppnevnt bistandsadvokat i slike saker.³⁴⁹

Flerkulturell kompetanse i barnevernet

En rapport fra Redd Barna i 2013 viste at både barnevernsansatte og fagfolk som jobber med barnevern mener at det foregår forskjellsbehandling av barn fra minoritetsfamilier sammenliknet med andre barn.³⁵⁰ De fleste informantene mente at forskjellsbehandlingen besto i at man griper for lite inn overfor barn fra minoritetsfamilier. Rapporten viste videre at det ikke var systematikk i barnevernet i å stille spørsmål om bruk av fysisk straff når de var i kontakt med familier av andre årsaker enn meldinger om vold. Det var stor enighet blant informantene i undersøkelsen om at det var behov for økt kompetanse på flerkulturell forståelse, og at temaet burde få en større plass i grunnutdanningen.

Andre studier har også pekt på manglende kultursensitivitet i barnevernet.³⁵¹

Høsten 2012 ble videreutdanningen «Barnevern i et minoritetsperspektiv» opprettet. Studieprogrammet på 15 studiepoeng ble høsten 2014 tilbudt ved Universitetet i Tromsø, Høgskolene i Oslo og Akershus, Telemark og Lillehammer.³⁵²

Internasjonalt arbeid

Merknadene fra barnekomiteen har også tatt opp at Norge må styrke det internasjonale arbeidet mot vold mot barn, samt samarbeide med og fortsette å støtte FNs generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn.

Norge støtter flere tiltak gjennom sivilt samfunn internasjonalt som omhandler oppfølgingen av FNs undersøkelse om vold mot barn, herunder ulike internasjonale kampanjer.³⁵³ Norge støtter også FNs generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn finansielt.³⁵⁴ Norge bidrar også til finansiering av det internasjonale arbeidet mot vold mot barn gjennom støtte til Unicef, hvor Norge har vært en av de største givne over tid. I forslaget til statsbudsjett for 2015 er imidlertid den direkte støtten til Unicef omtrent halvert og omdisponert til posten for utdanning.³⁵⁵

I plattformen for regjeringen som tiltrådte høsten 2013, uttalte regjeringen i kapitlet om utenriks og bistand at den vil arbeide for å spre kunnskap om menneskerettigheter og bekjempe vold og undertrykking, for eksempel kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, menneskehandel og seksuelt misbruk av barn.³⁵⁶

347) Rt. 2010 s. 949. **348)** Se lov 21. desember 2012 nr. 125 om endringer i lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling. **349)** Jf. straffeprosessloven § 107a. **350)** Silje Berggrav, *Tåler noen barn mer juling? En kartlegging av hjelpeapparatets håndtering av vold mot barn i minoritetsfamilier*. 2013 **351)** Sanne Hofman, *Etniske minoritetsbarn som opplever vold i familien – utfordringer og muligheter*. Rapport 2/2011 NKVTS. **352)** Les mer om utdanningen på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets nettsider: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Videreutdanning-hosten-2014.html?id=753261>

353) Oppfølging av avsluttende merknader fra FNs barnekomité, notat publisert i juni 2011 av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, s. 20. **354)** Se blant annet publikasjonen *Satsning på barn og ungdom – Regjeringens mål og innsatsområder i statsbudsjettet 2014*, s. 127. **355)** Prop. 1 S (2014-2015) Utenriksdepartementet. **356)** Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, side 3.

3.7.2 ASYLSØKENDE BARNES RETTIGHETER

Komiteen vil gjerne foreslå at parten vurderer muligheten for å styrke Barne- og familiedepartementets rolle i saker som berører flyktningsbarn.

Komiteen er bekymret ved enkelte sider ved lovanvendelse og politikk som praktiseres i forbindelse med barn som søker asyl. Dette gjelder særlig de metoder som benyttes ved avhør av barn, herunder enslige, mindreårige barn. Komiteen er videre bekymret over at politiet ikke kan pålegges å utsette en utsendelse av enkeltstående medlemmer av en familie, slik at familien kan holdes samlet og en unngår unødig belastning på barna.

Komiteen foreslår at parten vurderer om den skal foreta en ny, samlet gjennomgåelse av sin politikk i forbindelse med barn som søker asyl, i lys av konvensjonens prinsipper og bestemmelser. Det foreslås i denne forbindelse at en også bør søke å finne løsninger der en unngår utsendelse som fører til at familiemedlemmer blir skilt fra hverandre. Komiteen foreslår også at parten kanskje bør foreta en ytterligere drøfting av («might wish to further discuss») spørsmålet om undervisning og helsetjenester for alle barn innenfor sin jurisdiksjon, for å sikre den samme standard for tjenestene i de ulike kommuner. (1994)

Komiteen er bekymret over at bestemmelsene og prinsippene i barnekonvensjonen ikke fullt ut respekteres med hensyn til asylsøkende barn. I særdeleshet er komiteen betenkt over at asylsøkende barn ikke gis tilstrekkelig mulighet til å delta i behandlingen av asylsøknaden, og at deres synspunkter ikke vektlegges i tilstrekkelig grad. Komiteen mener at positive mekanismer som for eksempel oppnevning av individuell verge for hver enkelt enslig asylsøkende barn, ikke utnyttes i fullt monn. Videre er komiteen betenkt over at behandlingen av asylsøknader tar lang tid og at noen asylsøkende barn ikke integreres i skoleverket på stedet.

Komiteen anerkjenner partens planlagte tiltak for å gi barnet større innflytelse i slike saker; parten oppmuntres til å videreføre dette arbeidet, og det anbefales at parten gjennomgår reglene for vurdering av asylsøknader fra barn, enten de kommer alene eller med følge, for å sikre at barn gis tilstrekkelig anledning til å ta del i beslutningsprosessen og si fra om forhold som opptar dem. Komiteen erkjenner videre at partens vergeordning kan være et verdifullt virkemiddel, og anbefaler at mer gjøres for å sette mekanismen ut i livet og sikre at den fungerer som forutsatt, blant annet ved å sørge for egnet opplæring av verger.

Komiteen anbefaler at parten undersøker grunnene til forsinkelsene i behandlingen av søknader og i bosettingen av barn med sikte på å redusere disse. Komiteen anbefaler også at parten anstrenger seg ytterligere for å sikre rask integrering av barn i det ordinære skoleverket. Komiteen anbefaler i tillegg at parten tar hensyn til konvensjonens bestemmelser og prinsipper i sin gjennomgang av prosedyrene.

Komiteen merker seg at parten har gjort ytterligere anstrengelser for å tilby psykososial hjelp til mindreårige flyktningsbarn og asylsøkere, og deler partens uttrykte bekymring over at slik hjelp ikke tilbys alle barn som har behov for det. Komiteen er også betenkt over tilfeller av feilernæring blant flyktnings- og asylsøkerbarn som kommer til landet.

Komiteen anbefaler at parten følger opp sine planer om å utvide dagens tilbud om psykologhjelp til et større antall barn og deres foreldre, og sikrer at alle anstrengelser gjøres for å kartlegge barn som trenger slik hjelp ved ankomst. Parten oppmuntres også til å fortsette sin innsats for å løse feilernæringsproblemene. (2000)

Komiteen er betenkt over det store antallet enslige asylsøkende barn (33 i 2003) som forsvinner fra mottak i landet. Komiteen er særlig betenkt over at disse barna er sårbare for misbruk og utnyttning. Komiteen er også betenkt over det utilstrekkelige tilsynet og den utilstrekkelige omsorgen som gis til enslige asylsøkende barn, og over de utilstrekkelige psykologiske og psykiatriske tjenestene som gis til barn som bor på mottak. Komiteen er videre betenkt over at behandlingen av asylsøknader tar for lang tid.

Komiteen ber parten innstendig om å styrke tiltakene for å sikre tilstrekkelig støtte og tilsyn for barn som bor på mottak, samt tilfredsstillende psykologisk og psykiatriske omsorg for traumatiserte asylsøkende barn. Komiteen anbefaler at parten forbedrer situasjonen på mottak for enslige barn som søker asyl, både gjennom midler og tilstrekkelig faglært og kompetent personell, slik at hjelpen og omsorgen for disse barna blir like god som den som ytes i andre institusjoner i barnevernet. Parten bør også treffe ytterligere tiltak for å sikre raskere behandling av asylsøknader. (2005)

Komiteen er glad for at parten vil prioritere saker der enslige asylsøkere er involvert. Komiteen merker seg med interesse at den nye utlendingsloven og den nye utlendingsforskriften spesifiserer at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn, og senker terskelen for å gi barn oppholdstillatelse. Komiteen ser også positivt på at det nye kapitlet - kapittel 5A - i barnevernloven overfører ansvaret for enslige barn til barnevernet.

Men komiteen uttrykker bekymring over:

- den overfladiske vurderingen av hvilke barn som er rammet av væpnet konflikt,
- den lange tiden det tar før det blir tatt en avgjørelse i slike saker,
- at verger ofte er overbelastet, slik at de ikke er i stand til å skjytte sine oppgaver på en tilfredsstillende måte,
- at parten vurderer å bruke metoder for å fastslå alder som anses som usømmelige, kulturelt ufølsomme og stort sett upålitelige,
- at stadig flere enslige barn har forsvunnet fra asylmottakene,
- at enslige mindreårige asylsøkere ikke blir fulgt opp på betryggende vis av barnevernet.

Komiteen er også betenkt over at parten har begrenset barnevernets ansvars- område til barn under 15 år, noe som innebærer at eldre barn får mindre hjelp, og at det foreligger rapporter om at barn som har tilbrakt mange år i Norge, kan bli sendt ut av landet, på tross av partens forsikring om at det vil bli lagt vekt på barnas tilknytning til Norge i saker som gjelder oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, og selv om det foreligger grundig dokumentasjon på at de har tilknytning til Norge. Komiteen er også betenkt over partens planer om å etablere omsorgs- og opplæringscenter for enslige mindreårige asylsøkere i deres opprinnelsesland, siden disse barna for det meste kommer fra land som er preget av krig og konflikt, der man ikke kan garantere for deres sikkerhet.

Komiteen anbefaler parten å:

- foreta en grundig vurdering av hvilke asylsøkende barn som har vært offer for væpnet konflikt, og sørge for rehabilitering og sosial reintegrering av disse barna,
- oppnevne, så raskt som mulig, verger som kan bistå mindreårige asylsøkere og hjelpe dem med å forstå prosedyrene, og klargjøre vergenes rolle gjennom endringene som det er tatt initiativ til i vergemålslovgivningen,
- treffe tiltak for å redusere tiden asylsøkere må vente før de får svar på asylsøknaden,
- sørge for at prosedyrene for å fastslå alderen til asylsøkere blir gjennomført på en måte som er vitenskapelig, sikker, barne- og kjønns sensitiv og rettferdig, og som ikke krenker barnets fysiske integritet,
- utvide ansvarsområdet for barnevernet til å omfatte også barn på 15, 16 og 17 år, som planlagt,
- sørge for at disse barna blir nøye fulgt opp mens de er i Norge,
- forsikre seg om at barn ikke forsvinner og faller i hendene på menneskehandlere og andre som utnytter dem,
- etterforske tilfeller der barn er forsvunnet, og prøve å finne barn som blir holdt skjult,
- unngå å sende barn tilbake til utrygge steder som de har flyktet fra, og benytte deres opphold i Norge til å utstyre dem med kompetanse og ferdigheter som de vil få behov for når de vender tilbake under mer fredelige forhold,
- sørge for at det alltid blir tatt grunnleggende hensyn til barnets beste og barnets tilknytning til Norge når det skal tas en avgjørelse om et barns framtid, og
- ta i betraktning komiteens generelle kommentar nr. 6 (2005), om behandling av enslige barn og enslige barn med følgepersoner utenfor deres opprinnelige hjemland. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Asylsøkende barn i Norge er en gruppe barn som stadig har blitt nevnt i merknadene til komiteen, og som fagmiljøer og organisasjoner har uttrykt stor bekymring for gjennom sine supplerende rapporter. De ulike tilbakemeldingene som har kommet fra komiteen om dette favner svært vidt, og det er derfor mest hensiktsmessig å dele inn dette temaet i underpunkter, og analysere oppfølgingen av de forskjellige merknadene separat.

Barnedepartementets ansvar for asylsøkende barn

Ansvar for asyl- og innvandringspolitikken har siden Norges første rapport gått fra Kommunaldepartementet, via Arbeidsdepartementet, og etter valget i 2009 til Justis- og beredskapsdepartementet. Etter valget i 2009 ble integreringspolitikken skilt fra innvandrings- og asylfeltet, og lagt til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, som etter dette har ansvaret for integrerings- og mangfoldfeltet. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er underlagt dette departementet. IMDi har blant annet som oppgave å samarbeide med kommunene om bosetting av flyktninger, samt å følge opp introduksjonsloven, og å følge opp Regjeringens handlingsplan mot tvangsekteskap. Ansvar for asylpolitikken ligger imidlertid hos Justis- og beredskapsdepartementet.

Ny, samlet gjennomgåelse av politikk for barn som søker asyl i lys av konvensjonens prinsipper

Barnekomiteen anbefalte i merknadene til Norges første rapport at det ble foretatt en samlet gjennomgang av barn som søker asyl i Norge. I Norges andre rapport kommenteres ikke ønsket om en ny, samlet gjennomgang av politikk for barn som søker asyl. I 2008 ble imidlertid ny utlendingslov vedtatt, og i forbindelse med denne ble de rettslige aspektene ved søknader om opphold fra barn gjennomgått. I 2012 kom Regjeringens stortingsmelding Barn på flukt, som sammen med etterfølgende stortingsbehandling utgjorde signaler om regjeringens politikk på området.³⁵⁷ Etter regjeringsskiftet i 2013 trakk regjeringen opp signaler for utlendingspolitikken i sin regjeringsplattform.³⁵⁸ I tillegg ble det inngått en særskilt avtale om asylpolitikken mellom regjeringspartiene og deres støtteparti på Stortinget.³⁵⁹ Et eget område som ble gjennomgått av den nye regjeringen var avklaring av situasjonen for de såkalt lengeværende barna, se nærmere om dette under overskriften Behandling av søknader om opphold for asylsøkende barn, herunder situasjonen for de lengeværende barna i dette kapitlet.

Barns rett til å bli hørt i sin egen asylprosess

Utlendingsforskriften av 1990 inneholdt en regel om at foreldre kunne motsette seg høring av egne barn, og at foreldre hadde rett til å være tilstede under samtale med barna. Denne bestemmelsen ble ikke videreført i utlendingsforskriften av 2009. I denne forskriften er det derimot tatt inn regler om høring av barn, herunder at barn over syv år, samt mindre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal gis anledning til å bli hørt.³⁶⁰ I 2012 fikk reglene om barns rett til å bli hørt en tydeligere forankring i utlendingsloven, og det ble tydeliggjort at barn har rett til å bli hørt også når foreldre ikke samtykker til det.³⁶¹

Det er også utarbeidet et rundskriv om høring av barn i utlendingssaker, som blant annet gir anvisning på hvordan høringen skal gjennomføres.³⁶² Videre er det gitt retningslinjer om høring av medfølgende barn i beskyttelsessaker.³⁶³

På bakgrunn av stortingsmeldingen Barn på flukt fra 2012 ble det i 2013 gjennomført en kartlegging av barn i asylsaker for Utlendingsnemnda (UNE).³⁶⁴ Kartleggingen viste at ikke alle barn blir hørt i asylsaker. Forskerne fant at når UNE vurderer hvorvidt et barn skal bli hørt eller ikke legger de mest vekt på behovet for sakens opplysning, og mindre vekt på barnets individuelle rett til å bli hørt. Kartleggingen viste også at det var behov for både å identifisere og å styrke den barnefaglige kompetansen i UNE.

UNE kommenterte rapporten i brev til Justis- og Politidepartementet av 13. mai 2014.³⁶⁵ I brevet fremkom det at UNE ikke nødvendigvis slutter seg til forskernes oppfatning av hva som skal til for å oppfylle barnekonvensjonens artikkel 12, blant annet når det kommer til om barn skal høres muntlig eller ikke. UNE uttalte:

357) Meld.St.27 (2011-2012) *Barn på flukt*. **358)** Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, 7. oktober 2013. **359)** Avtale og gjennomføringspunkter om utlendingsfeltet fremforhandlet av Venstre, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Høyre, 28. februar 2014. **360)** Utlendingsforskriften §§ 17-3 – 17-5. **361)** Lov 20. januar 2012 nr. 5 **362)** Rundskriv RS 2010-043. **363)** Rundskriv RS 2010-075. **364)** Elisabeth Gording Stang og Hilde Liden: *Barn i asylsaker*, NOVA-rapport 1/14. **365)** Brev fra UNE, tilgjengelig på: <http://une.no/Global/Foreleggelse%20FoU-rapporten%20Barn%20i%20asylsaker.pdf>

«For oss fremstår det på flere punkter som uklart om forskerne har foretatt en vurdering av UNEs saksbehandling mot hva de selv anser som ideelle normer eller mot hva som er rettslige forpliktelser etter dagens regelverk.»

UNE uttrykte samtidig enighet med forskerne på flere punkter, og uttalte at de vil følge opp flere av anbefalingene, blant annet å etablere et barnefaglig nettverk.

Verger for enslige mindreårige asylsøkere

Fra 1. juli 2013 ble vergeordningen endret. En ny lov om vergemål trådte i kraft og samtidig ble utlendingsloven endret. Etter de nye lovendringene skal enslige mindreårige asylsøkere ha en egen representant som ivaretar deres rettigheter så lenge de er asylsøkere. Bestemmelsene er inntatt i et eget kapittel 11 a i utlendingsloven.³⁶⁶

Ifølge forarbeidene til lovendringene ble den nye ordningen innført for å styrke rettssikkerheten til asylsøkende barn.³⁶⁷ Den nye ordningen skiller representantoppdraget fra øvrige vergemål, av hensyn til ulikhetene mellom det som tradisjonelt har vært oppdraget for verger etter norsk rett og de behovene enslige mindreårige asylsøkere har. Det ble opprinnelig foreslått å vedta en egen lov om representanter for enslige mindreårige asylsøkere, men av hensyn til lovstrukturen valgte departementet å innta reglene i utlendingsloven.

Det følger av lovbestemmelsene at representantene har plikt til å innhente den mindreåriges mening før den treffer beslutninger. Det skal innhentes politiattest fra representanter for enslige mindreårige asylsøkere.

Representantens oppgave er å tale barnets sak, samt være en støtte under asylprosessen. Representanten skal samtykke til eventuelle aldersundersøkelser og være tilstede under samtale med UDI. Representanten skal sikre at alle vedtak som fattes er til barnets beste, og eventuelt klage på vedtakene på vegne av barnet. Videre skal den sikre at barnet får passende omsorg, bosted, utdanning, helsehjelp og språklig støtte. Representanten fungerer fram til den mindreårige får opphold, blir testet som overårig, eller er sendt ut av landet. Når den mindreårige får vedtak om opphold og bosetting, trer vergen inn og overtar representantens oppgave fram til fylte 18 år.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus har ansvaret for opplæring, oppfølging og oppnevning av representanter i transittperioden, som er den første fasen etter ankomst til landet. Opplæring og oppfølging utføres av Norsk Folkehjelp etter oppdrag fra Fylkesmannen. Norsk Folkehjelp mener at det har vært positive endringer etter at ny ordning ble innført, og at representantordningen fungerer bra i transittperioden, som er den første fasen etter ankomst til landet.³⁶⁸ De er likevel bekymret for at det kan være ulikhet i oppfølgingen av representanter og verger ut over landet.

Saksbehandlingstid for asylsøknader

Saksbehandlingstiden for behandling av asylsaker i første instans har blitt sterkt redusert siden 2010. Dette gjelder både for enslige mindreårige asylsøkere og for medfølgende barn. Statistikk fra UDI viser at medianen av antall dager i saksbehandlingstid fram til første vedtak sank fra 292 dager i 2010 til 74 dager i 2013 for enslige mindreårige, og fra 185 dager i 2010 til 46,5 dager i 2013 for medfølgende barn.³⁶⁹

Også Utlendingsnemnda har redusert saksbehandlingstiden i saker både når det gjelder medfølgende barn og enslige mindreårige. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for behandling av enslige mindreårige asylsøkeres saker har gått ned fra 12 måneder i 2010 til to måneder pr. 31.08.2014, og for barnefamilier har saksbehandlingstiden gått ned fra åtte til seks måneder i samme periode.³⁷⁰

366) Inntatt ved lov 13. april 2012 nr. 15 om endringer i utlendingsloven. **367)** Prop. 51 L (2011-2012) kapittel 3. **368)** Jf. samtale med Inger Sylvia Johannesen i Norsk Folkehjelp, 26. juni 2014. **369)** Statistikk oppgitt på e-post av Rolf Angelsen i Enhet for statistikk og analyse, UDI, 7. august 2014. **370)** Statistikk oppgitt på epost av Inger Egeberg i Utlendingsnemnda, 30. september 2014.

Asylsøkerbarns rett til skolegang

Etter opplæringsloven inntreter retten til grunnskoleopplæring når det er sannsynlig at barnet vil være i Norge i mer enn tre måneder, jf. opplæringsloven § 2-1 annet ledd. I 2014 trådte en lovendring i kraft som gir barn rett til videregående opplæring og grunnskoleopplæring når de er over opplæringspliktig alder, når de søker om opphold i landet og det er sannsynlig at de skal være i landet i mer enn tre måneder.³⁷¹

En kartlegging fra NTNU Samfunnsforskning i 2008 viste at asylsøkerbarn i skolepliktig alder fikk plass i skolen raskt, og at de som regel fikk utdanning av samme omfang som andre barn når det gjelder antall timer og fag.³⁷² Imidlertid avdekket kartleggingen at det var behov for bedre integrering av asylsøkerbarn i skolen og et bedre tilpasset undervisningsopplegg. Det var særlig behov for å styrke den helhetlige språkopplæringen, inkludert tospråklig undervisning og morsmålsopplæring.

En rapport fra 2011 utgitt av NOVA viser at det er store forskjeller i opplæringstilbudet for asylsøkerbarn, og at tilbudet om morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring var for dårlig.³⁷³

I NOU 2010:7 *Mangfold og mestring* ble det foreslått flere tiltak for å styrke skoletilbudet til asylsøkerbarn. Blant annet ble det foreslått særskilte innføringstilbud for nyankomne barn. Dette har blitt fulgt opp gjennom en endring i opplæringslova fra 2012, som gir adgang for kommuner og fylkeskommuner til å opprette slike tilbud.

Andre undersøkelser har avdekket forskjeller i opplæringstilbudet for asylbarn mellom kommunene. Tilbudet syntes videre å avhenge av kommunens størrelse.³⁷⁴

Bosetting

Barnekomiteen har vært opptatt av at tiden som går fra barn får vedtak om opphold til de bosettes i kommunene må ned. Tall fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratets bosettingsrapport for 2013 viste at ventetiden for bosetting av enslige mindreårige asylsøkere går ned, mens ventetiden for bosetting av barnefamilier går opp.³⁷⁵ I 2013 ble 77 prosent av de enslige mindreårige asylsøkerne bosatt innen målet på tre måneder etter vedtak om opphold, noe som var en oppgang på 7 prosent, mens av barnefamiliene ble bare 17 prosent bosatt innen målkravet på tre måneder. Dette var en nedgang på 3 prosent sammenliknet med året før. For barn i familie økte den gjennomsnittlige ventetiden fra 5,1 måneder i 2012 til 6,2 måneder i 2013. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet fikk også kritikk fra i Riksrevisjonens rapport fra oktober 2014 for ikke å ha fulgt opp IMDis arbeid med å sikre nok kapasitet for bosetting i kommunene.³⁷⁶

Psykososial behandling av flyktning- og asylsøkerbarn, herunder barn som har vært offer for væpnet konflikt

Barneombudets rapport *Helse på barns premisser* pekte på behovet for en systematisk kartlegging av den psykiske helsen til barn med fluktbakgrunn.³⁷⁷

Av stortingsmeldingen *Barn på flukt* fra 2012, følger det at regjeringen vil styrke arbeidet med identifisering og oppfølging av sårbare barn i mottak.³⁷⁸ Det er iverksatt et forskningsprosjekt som gjennomføres av Senter for Interkulturell Kommunikasjon, som skal kartlegge hva andre land gjør for å sørge for at asylsøkende barn som har vært offer for, deltatt i eller vært vitne til krigshandlinger eller andre overgrep blir rehabilitert og sosialt reintegrert.³⁷⁹ Oppdraget skal resultere i konkrete anbefalinger til norske helse- og utlendingsmyndigheter om hvordan rehabiliterings- og reintegreringstilbud til

asylsøkende barn som har vært offer for, deltatt i eller vært vitne til krigshandlinger eller andre overgrep bør innrettes. Prosjektet ventes ferdigstilt i mars 2015.

Feilernæring blant barn som er asylsøkere

UDI har tatt inn krav om opplæring og veiledning i et sunt og godt kosthold i rundskriv om krav til mottaksarbeid for enslige mindreårige asylsøkere.³⁸⁰ Det følger også av rundskrivet at kostholdet skal bygge på statens råd for ernæring når mottakene har kantinedrift.

I en rapport fra 2013 ble det imidlertid påvist at det er store variasjoner mellom mottakene når det gjelder arbeid med kosthold og ernæring.³⁸¹ Rapporten viste at ungdommer som har ansvar for sitt eget kosthold på mottakene ofte ikke prioriterer sunn mat for tilskuddet de får til å kjøpe seg mat. Flere helsesøstre var bekymret for at økonomi og stort ansvar for eget kosthold gjorde at mange av ungdommene ikke hadde et helsemessig forsvarlig kosthold.

Forsvinninger av barn fra asylmottak

Tall fra UDI viser at 248 asylbarn har forsvunnet i perioden 2010-2014.³⁸² Tallet har vært stabilt høyt over en periode.

Det har vært flere gjennomganger av rutinene på mottak når barn forsvinner, og blant annet har det blitt utarbeidet retningslinjer for krav til mottakenes arbeid mot menneskehandel og oppfølging av mulige ofre.³⁸³ Samtidig viser en rapport fra Press publisert i januar 2013 at det fortsatt er mangler i rutiner og praksis hos de etatene som har ansvar når barn forsvinner fra mottak.³⁸⁴ Press anbefaler i rapporten blant annet at mottakenes frist til å melde barn savnet på 24 timer må reduseres drastisk og at koordineringsarbeidet på dette feltet styrkes gjennom blant annet en koordineringsenhet i Oslo, hvor mange mindreårige havner. Videre anbefaler organisasjonen at barn unntas fra å sendes tilbake til andre europeiske søkerland etter Dublin-regelverket, da mange av barna som forsvinner er barn som etter planen skal returneres til et annet land for behandling av asylsøknaden.

I et skriftlig spørsmål fra stortingsrepresentant Geir S. Toskedal til barne- og likestillingsminister Solveig Horne i mars 2014, ble det etterspurt tiltak og handling for å forebygge og oppklare situasjoner der barn forsvinner fra mottak. Statsråden svarte at arbeidet følges av en egen interdepartemental arbeidsgruppe, og at departementet vil gjennomgå rutinene på nytt for å se om rutinene kan bedres. Statsråden uttalte også at departementet vil revidere rundskrivet Barnevernets ansvar for mindreårige som er utsatt for menneskehandel.³⁸⁵

Behandling av søknader om opphold for asylsøkende barn, herunder situasjonen for de lengeværende barna

I Norge kan asylsøkere få opphold på tre ulike grunnlag: etter den folkerettslige definisjonen av beskyttelsesgrunnlag (utlendingsloven § 28 første ledd bokstav a), etter en utvidet norsk definisjon av beskyttelsesgrunnlag (§ 28 første ledd bokstav b) og etter bestemmelsen om opphold på humanitært grunnlag (38). I tillegg kan barn få opphold gjennom familiegjennforening, men det behandles ikke her.

Av utlendingsloven § 38 følger det at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i saker som omhandler barn. Det er likevel tillatt å legge vekt på innvandringsregulerende hensyn, også slik at dette får avgjørende vekt for saken. Av utlendingsforskriften § 8-5 følger det at det skal legges særlig vekt på barns tilknytning til riket. I stortingsmeldingen *Barn på flukt*, uttalte regjeringen at den ønsket å klargjøre gjennom meldingen hvordan forskriftsbestemmelsen var å forstå, for å sikre enhetlig behandling.³⁸⁶ I en praksisgjennomgang fra UNE ett år etter stortingsmeldingen kom det frem at UNE i tråd med signalene fra stortingsmeldingen hadde gitt opphold til en forholdsmessig større

371) Jf. opplæringslova §§ 3-1 siste ledd og 4A-1 tredje ledd, endret med lov 20. juni 2014 nr. 54 om endringer i opplæringslova, privatskolelova og folkehøgskoleloven. **372)** Marko Valenta, *Asylsøkerbarns rett til skole*, NTNU Samfunnsforskning 2008. **373)** Mira Aaboen Sletten og Ada I. Engebretsen, *Kartlegging av opplæringstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere og barn av asylsøkere*, NOVA-rapport 20/11. **374)** Gjengitt i NOU 2010:7 *Mangfold og mestring*. **375)** Årsrapport for bosetting 2013, IMDi, tilgjengelig på http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Bosetting/Aarsrapport_bosetting_2013.pdf **376)** Riksrevisjonens rapport om den årlige revisjon og kontroll for budsjettåret 2013, Dokument 1 (2014-2015), s. 34. **377)** Barneombudets fagrapport 2013, *Helse på barns premisser*, s. 72. **378)** Meld.St.27 (2011-2012) *Barn på flukt*, punkt. 1.6 nr. 7. **379)** Informasjon om prosjektet er tilgjengelig på: <http://www.udi.no/en/statistics-and-analysis/informasjon-til-forskere-og-studenter/pagaende-forskings-og-utviklingsprosjekter/#link9>

380) Rundskriv RS 2011-034 **381)** Hilde Lidén m.fl., *Levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere*, Rapport 2013:003, Institutt for samfunnsforskning, s. 82 flg. **382)** Tall fra UDI, gjengitt hos nrk.no: <http://www.nrk.no/norge/asylbarn-forsvinner-hvert-ar-1.11658940> **383)** Rundskriv RS 2011-006 **384)** Karen Elise Espeland, *SAVNET – en rapport om enslige asylsøkende barn som forsvinner fra mottak*. Utgitt av Press i januar 2013. **385)** Se skriftlig spørsmål fra representant Geir S. Toskedal, 13. mars 2014. **386)** Meld.St.27 *Barn på flukt*, tiltak 3.

andel barnefamilier enn tidligere.³⁸⁷ Imidlertid avsa Høyesterett i plenum i 2012 to dommer om asylsøkende barn, som har blitt kritisert for å ikke være i tråd med barnekonvensjonen.³⁸⁸ Se mer om dette under kapittel 3.2.2 om barnets beste.

Når det gjelder situasjonen for de lengeværende barna, ble det etter regjeringsskiftet i 2013 inngått en avtale om asylpolitikken mellom regjeringspartiene og støttepartiene på Stortinget. Avtalen inneholdt en såkalt engangsløsning for en gruppe lengeværende barn som har vært her over lengre tid, og en varig ordning for lengeværende barn i framtiden. Ordningene har blitt fulgt opp med forslag og høringsrunder i 2014.³⁸⁹ Begge ordningene mottok stor kritikk under høringsrundene av sivilt samfunn og menneskerettighetsmiljøer. Forslagene ble blant annet kritisert for å omfatte svært få av barna som har vært i landet over lengre tid, og for at forslaget ikke var godt nok utredet med tanke på de menneskerettslige forpliktelsene. Forslaget til den varige løsningen har blitt kritisert for å stille vilkår om at foreldrene må ha medvirket til å avklare egen identitet, og dermed gjøre barnas rettigheter avhengig av foreldrenes handlemåte.

Generelle kommentarer fra FNs barnekomité

Når det gjelder vekten av generelle kommentarer fra FNs barnekomité i domstol og forvaltning, har Høyesterett i en plenumsdom fra 2012 opprettholdt den generelle rettssetningen fra en høyesterettsdom fra 2009, der Høyesterett uttaler:

«Det avgjørende vil likevel være hvor klart den må anses å gi uttrykk for overvåkingsorganenes forståelse av partenes forpliktelser etter konvensjonene. Særlig må man vurdere om uttalelsen må ses som en tolkingsuttalelse, eller mer som en tilråding om optimal praksis på konvensjonens område. Dernest må man vurdere om uttalelsen passer på det aktuelle faktum og rettsområde.»³⁹⁰

I nevnte plenumsdom fra 2012 uttalte også Høyesteretts flertall at barnekomiteens generelle kommentar nr. 6 om rettighetene til enslige mindreårige asylsøkere ikke fikk anvendelse på saker som gjelder medfølgende barn.³⁹¹

Metoder for alderstesting

Den medisinske aldersvurderingen består i dag av to komponenter: en tannundersøkelse der to uavhengige tannleger vurderer søkerens alder, samt en røntgenundersøkelse av hånd og håndrot.³⁹² UDI har igangsatt et prosjekt om videreutvikling av metoder for aldersundersøkelser, som forventes ferdigstilt i februar 2016.³⁹³

Omsorgssituasjonen for enslige mindreårige asylsøkere

I 2007 ble ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år flyttet fra utlendingsforvaltningen til barnevernet.³⁹⁴ Disse barna bor nå på spesielle omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere, fram til det fattes vedtak på deres søknad om opphold.

Det har imidlertid ikke vært noen endring i omsorgssituasjonen for enslige mindreårige asylsøkere over 15 år. Disse bor fortsatt på asylmottak, og barnevernet har ordinært ikke noe særskilt ansvar for disse. Et samlet fagmiljø og nettverk av organisasjoner har gjentatte ganger kritisert ordningen, uten at myndighetene har vist vilje til å endre på omsorgssituasjonen. I Norges svar til merknadene fra landgjennomgangen under overvåkningsmekanismen Universal Periodic Review i 2014 svarte myndighetene at de ikke ville endre i omsorgsordningen for enslige mindreårige asylsøkere.³⁹⁵

387) Ett år etter "Barn på flukt" – Utlendingsnemndas rapport til Justisdepartementet om tiltak 3 i stortingsmeldingen. Tilgjengelig på <http://une.no/Documents/Tiltak%203%20st%20meld%20barn%20p%C3%A5%20flukt%20rapportering.pdf> **388)** Rt. 2012 s. 1985 og Rt. 2012 s. 2039. **389)** <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2014/Horing--endringer-i-utlendingsforskriften-varig-ordning-for-lengevarende-barn-og-begrunnelse-i-vedtak-som-berorer-barn.html?id=762203> og <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2014/Horing--endring-i-utlendingsforskriften-engangsløsning-for-lengevarende-barn/Horingsbrev.html?id=757337> **390)** Rt. 2009 s. 1261, premiss 44. **391)** Rt. 2012 s. 1985, premiss 137. **392)** UDI Rundskriv 2010-183, Retningslinjer for aldersundersøkelser av enslige mindreårige asylsøkere. **393)** Informasjon om prosjektet er tilgjengelig på: <http://www.udi.no/en/statistics-and-analysis/informasjon-til-forskere-og-studenter-i-pagaende-forskings-og-utviklingsprosjekter/#link10> **394)** Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, s. 112. **395)** Norges svar til gjennomgangen under overvåkningsmekanismen Universal Periodic Review, punkt 131.202, tilgjengelig på FNs hjemmeside om landgjennomgangen av Norge: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NOSession19.aspx>

3.7.3 BARN I KONFLIKT MED LOVEN

Komiteen foreslår at parten vurderer å foreta en gjennomgåelse av hvordan rettsvesenet fungerer for de unge, for å sikre at rettsforfølgelse mot personer under 18 år fullt ut er i tråd med artikkel 40 nr. 3 i konvensjonen. (1994)

Komiteen er betenkt over at parten per i dag ofte reagerer overfor barn som begår straffbare handlinger ved enten å fokusere utelukkende på barnevernstiltak, eller ved å benytte reaksjonsformer tilpasset voksne lovbrutere overfor barn over 15 år, og at det legges for liten vekt på forebyggende og rehabiliterende innslag i rettspleien for unge.

Komiteen anbefaler at parten følger opp sine tiltak for å sikre at barnets beste er et hovedanliggende i ungdomsrettspleien, idet det tas større hensyn til behovet for forebyggende tiltak og rehabilitering av barn som har begått kriminelle handlinger. (2000)

Komiteen merker seg, som det ble påpekt under dialogen med parten, at antallet barn under 18 år som er i fengsel i Norge er lavt, og at barn og ungdom som er innsatt får spesiell oppfølging av fengselsbetjeningen for å forebygge skadelige virkninger av fengselsoppholdet. Men komiteen er betenkt over at det har vært en økning i antallet fengslede barn, og at disse barna ikke blir holdt atskilt fra de voksne innsatte. Komiteen merker seg også med bekymring at de fysiske forholdene i fengslet ikke alltid er egnet for barn, og at opplæring av fengselsbetjeningen i hvordan de skal behandle mindreårige lovovertredere ikke er obligatorisk. Det bekymrer også komiteen at det mangler informasjon om den rettslige og prosessuelle behandlingen av lovovertredere under 15 år.

Komiteen ber innstendig parten om å sørge for at standardene for behandling av mindreårige lovovertredere blir fulgt opp i sin helhet, særlig artikkel 37 bokstav b) og artiklene 40 og 39 i konvensjonen, samt FNs minstestandarder for håndtering av ungdomskriminelle ("Beijing-reglene"), FNs retningslinjer for forebygging av ungdomskriminalitet ("Riyadh- retningslinjene") og FNs regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten ("Havanna-reglene"). Komiteen anbefaler spesielt at parten, i samsvar med komiteens generelle kommentar nr. 10, om rettighetene til barn som er i konflikt med loven (CRC/C/GC/10, 2007):

- a) forsikrer seg om at barn bare blir holdt internert som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom, og reduserer antallet barn som sitter i fengsel, gjennom aktiv bruk av alternative tiltak overfor mindreårige lovovertredere, når dette er hensiktsmessig,*
- b) sørger for at fengsling, når denne løsningen blir valgt, skjer i samsvar med lov og rett og uten at barnets rettigheter, slik disse framgår av konvensjonen, blir krenket,*
- c) forsikrer seg om at mindreårige blir holdt atskilt fra voksne innsatte, både ved varetektfengsling for saken kommer opp, og ved soning av idømt fengselsstraff,*
- d) treffer de nødvendige tiltak for å sikre at personer som arbeider med barn i rettsystemet, dommere i ungdomsdomstoler, fengselsbetjening, tilsynsførere etc. får behørig opplæring,*
- e) aktivt bruker tiden mindreårige tilbringer i fengsel til rehabilitering og utdanning, herunder yrkesopplæring,*
- f) sørger for at alle barn som begår lovbrudd før de er fylt 15 år, blir behandlet av sivile eller administrative myndigheter i samsvar med barne- konvensjonen og internasjonale standarder, og særlig at de har tilgang til alternative tiltak. (2010)*

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Statistikk fra kriminalomsorgen viser at det i 2013 var 28 barn som ble fengslet.³⁹⁶ Dette var en kraftig reduksjon fra 2012, hvor 70 barn ble fengslet. I 2013 var alle fengslinger av mindreårige varetektfengsling.

396) Kriminalomsorgens årsstatistikk 2013, tilgjengelig på <http://www.kriminalomsorgen.no/statistikk-og-noekkeltall.237902.no.html>

1. juli 2014 trådte reaksjonen ungdomsstraff i kraft.³⁹⁷ Reaksjonen er et alternativ til ubetinget fengselsstraff, og gjennomføres av konfliktrådet. Hovedprinsippene for ungdomsstraff går ut på at den domfelte skal gjennom en gjenopprettende rettsprosess, der formålet er å bevisstgjøre ungdommen på konsekvensene av sine handlinger. Reaksjonen er ment for de mest alvorlige forholdene, som tidligere ville blitt idømt fengselsstraff. Hovedregelen er nå at barn som ellers ville blitt idømt fengselsstraff, idømmes ungdomsstraff. Straffeloven åpner fortsatt for å dømme barn over 15 år til ubetinget fengsel, men kun når det er særlig påkrevd, jf. straffeloven § 18.

Varetektsfengsling benyttes imidlertid fortsatt, selv om det også har vært en reduksjon i antallet varetektsfengslinger. Straffeprosessloven ble endret i 2012, og det følger nå av loven at barn ikke skal varetektsfengsles med mindre dette er tvingende nødvendig.³⁹⁸ Ved varetektsfengsling skal påtalemyndigheten varsle barneverntjenesten om fengslingen.³⁹⁹ En ny bestemmelse om barnevernets ansvar for å følge opp barn som er i fengsel er vedtatt i barnevernloven, men har foreløpig ikke trådt i kraft.⁴⁰⁰

Når det gjelder merknadene om at barn skal holdes atskilt fra voksne i fengsel, har myndighetene her vært klare på at det ikke ønskes å skille barn og voksne, fordi det er så få barn som soner i fengsel i Norge at disse risikerer å bli isolert.⁴⁰¹ Se for øvrig kommentaren til merknaden angående reservasjonen til konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, i kapittel 3.1.3 om forbehold til andre konvensjoner.

Myndighetene har imidlertid etter hvert begynt utprøvingen av egne enheter for barn. I 2009 ble det etablert en egen enhet i Bjørgvin fengsel i Bergen for unge mellom 15 og 18 år. Etableringen var opprinnelig et prøveprosjekt, men er forlenget ut 2015. Enheten har fire plasser. Enheten evalueres for tiden av NOVA på oppdrag fra Justisdepartementet, og en av devalueringene, som omhandler det tverretatlige teamet ved enheten er publisert.⁴⁰² I Statsbudsjettet for 2015 ble det satt av 20 millioner kroner til etablering av en ny ungdomsenhet på Østlandet, som kommer i tillegg til ungdomsenheten i Bjørgvin fengsel.⁴⁰³ Den nye enheten skal ha inntil fire plasser.

Når det gjelder opplæring av barn som er innsatt i fengsel, ble det i 2014 tatt inn en presisering i opplæringslova som tydeliggjør fylkeskommunens plikt til å sørge for grunnskole- og videregående opplæring i fengsel.⁴⁰⁴ Bestemmelsen viderefører gjeldende rett.

3.7.4 BORTFØRING, SALG OG HANDEL MED BARN

Komiteen gleder seg over tiltakene som er truffet mot handel med kvinner og barn, men er betenkt over at handel med kvinner og barn med tanke på seksuell utnyttning fortsatt er et problem i landet.

Komiteen oppmuntrer parten til å styrke innsatsen for å sikre en effektiv gjennomføring av planen mot seksuell utnyttning og menneskehandel. Komiteen oppmuntrer også parten til å samarbeide med land / regioner som har store problemer på dette området, og til å gjennomføre en undersøkelse for å vurdere arten og omfanget av handel med og seksuell utnyttning av barn og for å kartlegge hvilke grupper som er særlig sårbare for denne formen for utnyttning. (2005)

Komiteen merker seg med interesse at straffelovens bestemmelse om menneskehandel (§ 224) ble endret i juni 2006, for å få uttrykkelig fram at også det å utnytte og forlede noen til tigging, rammes av loven. Komiteen merker seg med tilfredshet at det eksisterer en koordineringsenhet for ofre for menneskehandel (KOM), et prosjekt for nasjonal samordning av bistand til og beskyttelse av ofre for menneskehandel. Det bekymrer imidlertid komiteen at informasjonen om barn som er offer for menneskehandel, er fragmentarisk, og at menneskehandlere og personer som utnytter barn som er offer for menneskehandel, sjelden blir arrestert og stilt for retten.

Komiteen anbefaler parten å:

- evaluere handlingsplanen som ble avsluttet i 2009, og bruke erfaringene til å utarbeide en ny handlingsplan,*
- sette fokus på barn som er offer for menneskehandel, og bevilge de nødvendige menneskelige og økonomiske ressurser til de enheter som har som oppgave å bekjempe denne forbrytelsen,*
- utvikle og iverksette tiltak for systematisk å identifisere offer for menneskehandel, håndheve lovene som kriminaliserer bortføring, salg og handel med mennesker, og forsikre seg om at ofrene blir behandlet på kompetent vis. (2010)*

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Myndighetene har fulgt opp anbefalingen om å utarbeide en ny handlingsplan mot menneskehandel, basert på erfaringene fra forrige handlingsplan. Forebygging og bekjemping av menneskehandel med barn er et eget kapittel i regjeringens *Handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014)*.⁴⁰⁵ En statusrapport om handlingsplanen fra 2012 viste at de fleste av de fem tiltakene var under gjennomføring.⁴⁰⁶

I 2012 ble det tatt inn en hjemmel i barnevernloven som åpner for midlertidig plassering i institusjon uten samtykke ved fare for utnyttelse til menneskehandel.⁴⁰⁷ Formålet med plassering i barnevernsinstitusjon er å ivareta barnets umiddelbare behov for beskyttelse og omsorg. I tillegg ble det tatt inn en hjemmel som handler om oppfølging av vedtaket om plassering i institusjon.

På tross av at det har blitt satt i gang flere tiltak under nåværende og tidligere handlingsplaner, viser flere kartlegginger at det fortsatt gjenstår store utfordringer i arbeidet med å forebygge, avdekke og bekjempe handel med barn, samt sikre oppfølging av barn som er ofre. En Fafo-rapport fra 2013 som har tatt for seg arbeidet med bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel i Oslo og Bergen, viser blant annet at fagmiljøene både i Oslo og i Bergen er bekymret for at man sliter med å nå fram til de gruppene av mindreårige ofre for menneskehandel som anses som spesielt utsatte, særlig ungdom i rusmiljø.⁴⁰⁸

En rapport fra Redd Barna fra 2012 har kartlagt barnevernsansattes kunnskap, kompetanse og ansvarsforståelse om barn som er utsatt for menneskehandel.⁴⁰⁹ Rapporten peker på flere svakheter i systemet, og anbefaler blant annet at det etableres et nasjonalt kompetansesenter som kan bidra med veiledning, koordinering og kompetansespredning, og at arbeidsmetoder for å identifisere og beskytte barn som er utsatt for menneskehandel må inn på pensum for barnevernsarbeidere. Rapporten viser også at manglende kunnskap og dårlig samarbeid mellom de som kommer i kontakt med barn som er ofre for menneskehandel, medfører at barn aldri blir identifisert og får den hjelp og beskyttelse de har krav på.

³⁹⁷) Jf. lov om konfliktrådsbehandling. ³⁹⁸) Straffeprosessloven § 184 annet ledd annet punktum. ³⁹⁹) Straffeprosessloven § 183. ⁴⁰⁰) Lov 21. juni 2013 nr. 63 om endringer i barnevernloven. ⁴⁰¹) Norges svar til gjennomgangen under overvåkningsmekanismen Universal Periodic Review, punkt 131.16 og punkt 131.49, tilgjengelig på FN's hjemmeside om landgjennomgangen av Norge: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NOsession19.aspx> ⁴⁰²) Ida Hyde, Evaluering av prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel, delrapport 1, NOVA-rapport 11/2014 ⁴⁰³) <http://www.statsbudsjettet.no/Statsbudsjettet-2015/Statsbudsjettet-fra-A-til-A/Kriminalomsorgen/#artikkel404> ⁴⁰⁴) Lov 20. juni 2014 nr. 54 om endringer i opplæringslova, privatskolelova og folkehøgskoleloven.

⁴⁰⁵) Se handlingsplanen *Sammen mot menneskehandel 2011-2014*, punkt 8. ⁴⁰⁶) Statusrapportering for regjeringens handlingsplan mot menneskehandel, februar 2012. ⁴⁰⁷) Lov 22. juni 2012 nr. 34 om endringer i barnevernloven. ⁴⁰⁸) Silje Sønsterudbråten, *Bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel*, Fafo-rapport nr. 2013:01. ⁴⁰⁹) Line Ruud Vollebæk, *Menneskehandel med barn. Barnevernets kunnskap om og arbeid med barn utnyttet i menneskehandel*. Redd Barna, 2012.

I 2013 mottok Norge anbefalinger fra Europarådets ekspertgruppe mot menneskehandel (GRETA).⁴¹⁰ Ekspertgruppen ga uttrykk for at Norge har tatt viktige skritt for å bekjempe menneskehandel, men hadde flere konkrete bekymringer, hvorav flere av disse rettet seg spesielt mot arbeidet for å bekjempe menneskehandel med barn. Anbefalingene gikk blant annet ut på at myndighetene må innnta en mer proaktiv tilnærming til å avdekke alle former for utnyttning av barn til menneskehandel, herunder også rombarn. Videre ble det anbefalt å styrke samarbeidet mellom barnevern, politi og innvandringsmyndigheter slik at barn som er ofre for menneskehandel får oppfølging og støtte basert på individuelle behov og barnets beste vurderinger

Norge har fått kritikk fra GRETA for at man ikke har et godt og pålitelig system for innhenting og sammenstilling av data for omfanget av potensielle ofre for menneskehandel. Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) gir ut en årlig tilstandsrapport som skal gi en oversikt over den nasjonale situasjonen på menneskehandelområdet i Norge.⁴¹¹ I rapporten gjør KOM et forsøk på å kartlegge omfanget av personer som årlig identifiseres som mulige ofre for menneskehandel. Utfordringen med rapporten er at det er frivillig for alle etater å melde inn tall på antatte ofre, noe som gjør at det ikke finnes noen eksakte tall på hvor mange som antas å være mulige ofre for menneskehandel i Norge hvert år og gjør de nasjonale tallene ufullstendige.

3.7.5 BARN SOM TILHØRER MINORITETSGRUPPER ELLER URBEBOLKNINGSGRUPPER

Komiteen gleder seg over partens innsats for å sikre rettighetene til minoritetsbarn og urbefolkningsbarn og merker seg den nye handlingsplanen for å fremme likestilling og forebygge etnisk diskriminering (2009-2012), handlingsplanen for å styrke samiske språk og handlingsplanen for å bedre levestandarden for rom- folket i Oslo. Komiteen merker seg også med interesse at parten vil oppfordre massemedia til å ta spesielt hensyn til de språklige behov hos barn som tilhører urbefolkningsgrupper. Men det bekymrer komiteen at hjelpen fra barnevernet til barn av etniske minoriteter er av mye lavere standard, og at 10 % av barn med innvandrerbakgrunn har opplevd trusler eller vold på grunn av sin kulturelle bakgrunn, samt at gutter med minoritetsbakgrunn oftere opplever mobbing enn barn fra flertallsbefolkningen.

Komiteen anbefaler parten å gjøre sitt ytterste for å sikre at barn med etnisk minoritetsbakgrunn og barn fra urbefolkningsgrupper har samme tilgang til alle rettigheter som andre barn, herunder tilgang til velferd, helsetjenester og skoler, og at de blir beskyttet mot fordommer, vold og stigmatisering. (2010)

STATUS: SE ANDRE DELER AV RAPPORTEN

De ulike temaene komiteen tar opp i merknaden overlapper med andre temaer som er sortert på andre kapitler. Se kapittel 3.2.1 om ikke-diskriminering, kapittel 3.7.1 om beskyttelse mot vold, og kapittel 3.6.3 om utdanning.

⁴¹⁰ Anbefalinger vedtatt av Partskomiteen, etter rapport fra ekspertgruppen. Tilgjengelig på http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/CommitteeParties/Recommendations/CP_2013_6_NOR_en.pdf
⁴¹¹ Tilstandsrapportene er tilgjengelig på https://www.politi.no/strategier_og_analyser/strategier_og_tiltak/Tema_18.xml

3.8.0 RATIFIKASJON AV ANDRE INSTRUMENTER

Under denne overskriften har komiteen gitt Norge tilbakemeldinger om å tilslutte seg andre internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som kan være viktige for gjennomføringen av barns rettigheter.

Komiteen anbefaler at parten vurderer å ratifisere internasjonale menneskerettighetsdokumenter som også er relevante for gjennomføringen av barns rettigheter, og som Norge ennå ikke er part i, nærmere bestemt Den internasjonale konvensjon om vern av rettighetene til alle arbeidsinnvandrere og deres familier, Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, Den internasjonale konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning og den frivillige tilleggsprotokollen til Den internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Norge ratifiserte FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i 2013.⁴¹²

Den internasjonale konvensjon om vern av rettighetene til alle arbeidsinnvandrere og deres familier er ikke ratifisert. Ifølge Arbeidsdepartementet ble konvensjonens ordlyd vurdert å være så vag og upresis på en rekke punkter, at det ville være for vanskelig å avklare hvilke konsekvenser og forpliktelser en ratifikasjon ville innebære.⁴¹³ I Norges svar til merknadene fra gjennomgangen *Universal Periodic Review* i 2014, ble ikke merknadene om å ratifisere konvensjonen tatt til følge.⁴¹⁴

Den internasjonale konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning ble omtalt under gjennomgangen av Norge i *Universal Periodic Review* 2014. Norge svarte her at det var en prioritet i regjeringen å sørge for forberedelse til ratifikasjon og full implementering av denne konvensjonen.⁴¹⁵

Den frivillige tilleggsprotokollen til FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter er ikke ratifisert. På oppdrag fra Utenriksdepartementet har advokat Henning Harborg utredet mulige virkninger av tilslutning til protokollen, og utredningen har vært på høring.⁴¹⁶ I Norges svar til merknadene fra landgjennomgangen *Universal Periodic Review* i 2014 svarte regjeringen at de for tiden ikke er i posisjon til å ratifisere protokollen.⁴¹⁷

⁴¹² Stortingets vedtak av 19. mars 2013, basert på Prop. 106 S (2011-2012) og Innst. 203 S (2012-2013). ⁴¹³ Oppfølging av avsluttende merknader fra FNs barnekomité, notat publisert i juni 2011 av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, s. 49. ⁴¹⁴ Norges svar til gjennomgangen under overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review*, punkt 131.5, tilgjengelig på FNs hjemmeside om landgjennomgangen av Norge: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NOsession19.aspx> ⁴¹⁵ Norges svar til gjennomgangen under overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review*, punkt 131.3, tilgjengelig på FNs hjemmeside om landgjennomgangen av Norge: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NOsession19.aspx> ⁴¹⁶ Henning Harborg, *Valgfri protokoll til ØSK – mulige virkninger av tilslutning*. Avgitt til Utenriksdepartementet 16.9.2011. ⁴¹⁷ Norges svar til gjennomgangen under overvåkningsmekanismen *Universal Periodic Review*, punkt 131.11, tilgjengelig på FNs hjemmeside om landgjennomgangen av Norge: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NOsession19.aspx>

3.9.0 OPPFØLGING OG SPREDNING

Komiteen berømmer parten for at den på et tidlig stadium gjorde sin første rapport fra 1993 tilgjengelig for et bredt publikum. Komiteen er derimot betenkt over at rapporten fra 1998 ikke ble distribuert på like bred basis, spesielt at eksemplarer på norsk ikke ble trykt tidsnok til å gi norske frivillige organisasjoner anledning til å kommentere rapporten.

I lys av konvensjonens artikkel 44 nr. 6 anbefaler komiteen at den andre rapporten, listen over spørsmål som komiteen har tatt opp og partens skriftlige svar på disse, gjøres tilgjengelig for et bredt publikum, og at man overveier å publisere rapporten sammen med komiteens sammendrag og avsluttende merknader. Et slikt dokument bør distribueres på bred basis for å skape debatt og oppmerksomhet omkring konvensjonen og om gjennomføringen og overvåkingen av den, både i regjerings- og stortingskretser og blant publikum, herunder frivillige organisasjoner som saken vedkommer. (2000)

Komiteen anbefaler parten å treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at disse anbefalingene gjennomføres til fulle, blant annet ved å oversende dem til medlemmene av regjeringen og nasjonalforsamlingen, og til medlemmene av tilsvarende organer på lavere nivå når det er hensiktsmessig, slik at disse organene kan foreta en behørig behandling og treffe ytterligere tiltak.

Komiteen anbefaler videre at den tredje periodiske rapporten og partenes skriftlige svar og komiteens tilhørende anbefalinger (avsluttende merknader) gjøres bredt tilgjengelig, blant annet (men ikke utelukkende) gjennom Internett, for allmennheten, organisasjoner i det sivile samfunnet, ungdomsorganisasjoner, yrkesorganisasjoner og barn for å skape debatt og bevissthet om konvensjonen og gjennomføringen og overvåkingen av den. (2005)

Komiteen anbefaler parten å treffe alle nødvendige tiltak for å sikre at de foreliggende anbefalingene blir fulgt opp i sin helhet, bl.a. gjennom å formidle dem til nasjonalforsamlingen (Stortinget), relevante departementer og Høyesterett, og til lokale myndigheter, når dette er relevant, for behørig vurdering og videre oppfølging.

Komiteen anbefaler videre at partens fjerde periodiske rapport og de skriftlige svarene til komiteen, samt de relaterte anbefalinger (avsluttende merknader), blir gjort allment tilgjengelig på landets språk, herunder (men ikke bare) gjennom Internett til hele befolkningen, til sivilsamfunnsorganisasjoner, ungdomsorganisasjoner, profesjonsgrupper og barn, for å skape debatt og bevissthet om konvensjonen, om gjennomføringen av den og om tilsynet med gjennomføringen. (2010)

STATUS: DELVIS FULGT OPP

Merknadene til Norges andre, tredje og fjerde rapport ligger tilgjengelig på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets nettsider.⁴¹⁸ Regjeringen har opplyst om at rapportene sammen med de avsluttende merknadene fra komiteen er sendt til Stortinget, statlige myndigheter, alle landets kommuner, organisasjoner og andre aktuelle mottakere.⁴¹⁹

I 2011 og 2012 ble det avholdt 5 dialogmøter om oppfølgingen av merknadene fra FNs barnekomité fra 2010 med Forum for Barnekonvensjonen.⁴²⁰ Dialogmøtene omhandlet forebygging av vold og seksuelle overgrep mot barn, tiltak mot mobbing, bedre beskyttelse av barn som lever i fattigdom, styrking av barns rett til å bli hørt, og barn og unges psykiske helse – hvordan styrke det kommunale

418) Rapportene er tilgjengelig på: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barn_og_ungdom/fns-barnekonvensjon.html?id=670174 **419)** Se Norges andre rapport til FNs barnekomité s. 25, Norges tredje rapport til FNs barnekomité, side 27, Norges fjerde rapport til FNs barnekomité, side 26 og notatet Oppfølging av merknader fra FNs barnekomité av juni 2011, side 51. **420)** Forum for Barnekonvensjonen (FfB) ble opprettet i 1994, og er et nettverk av organisasjoner, institusjoner og enkeltpersoner. Nettverket består av nærmere 50 deltakere og har skrevet skyggerapporter til FNs barnekomité gjennom alle år (www.forumforbarnekonvensjonen.no)

tilbudet. Fra myndighetens side ble det lagt opp til å fortsette med dialogmøtene i 2013.⁴²¹ Dette har imidlertid ikke blitt fulgt opp, til tross for gjentatte oppfordringer om dette fra Forum for Barnekonvensjonen.⁴²²

Det savnes også aktive skritt for å gjøre rapportene og merknadene kjent blant barn. Redd Barna har laget en barnevennlig versjon av merknadene fra komiteens avsluttende merknader til Norges fjerde rapport om FNs barnekonvensjon.⁴²³ Redd Barna opplever imidlertid et manglende fokus på spredning av denne rapporten og tiltak for å gjøre den kjent blant barn og unge.

421) Prop. 1 S (2012-2013) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, punkt 1.5 **422)** Brev og e-post fra Forum for Barnekonvensjonen til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, datert 13.09.2013, 16.12.2013, 3.2.2014 og 23.4.2014. **423)** *Hvordan står det til med barns rettigheter i Norge?* Publikasjon, tilgjengelig på <http://www.reddbarna.no/nyheter/hjelper-barn-aa-forstaa>

FNS KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER – FORKORTET UTGAVE

- 1. ALDER 18 ÅR** Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten.
- 2. INGEN DISKRIMINERING** Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.
- 3. TIL BARNETS BESTE** Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.
- 4. STATENS ANSVAR** Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet.
- 5. FORELDREANSVARET** Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne hevde konvensjonens rettigheter.
- 6. RETT TIL LIV** Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.
- 7. NAVN OG STATSBOGERSKAP** Barnet har, umiddelbart etter fødselen, rett til navn og nasjonalitet, og så langt det er mulig, å kjenne til sine foreldre og få omsorg av dem.
- 8. IDENTITET** Staten skal respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom et barn ulovlig blir fratatt slik identitet skal staten hurtig bistå med gjenopprettelse.
- 9. HOLDE FAMILIEN SAMMEN** Barnet skal ikke adskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.
- 10. GJENFORENE FAMILIEN** Søknader om familiegjenforening over landegrensener skal behandles på en positiv, human og rask måte. Barnet har rett til regelmessig kontakt med begge foreldre.
- 11. ULOVLIG BORTFØRING OG TILBAKEHOLD** Staten skal bekjempe at barn blir tatt ulovlig ut av et land eller hindret fra å vende tilbake, og skal inngå avtaler med andre land for å få til dette.
- 12. Å SI SIN MENING OG BLI HØRT** Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.
- 13. FÅ OG GI INFORMASJON** Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og spre informasjon og ideer av alle slag og på alle måter.
- 14. TANKE , SAMVITTIGHETS OG RELIGIONSFRIHET** Barnet har rett til tanke, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes retter og plikter til å opplyse barnet om sine rettigheter i slike spørsmål.
- 15. ORGANISASJONSFRIHET** Barnet har rett til organisasjons og forsamlingsfrihet.
- 16. RETT TIL PRIVATLIV** Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.

17. MASSEMEDIA Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap sosiale ferdigheter og velvære, til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

18. FORELDREANSVARET Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også tatt hensyn til utearbeidende foreldre.

19. BESKYTTELSE MOT MISBRUK Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

20. BARN UTEN OMSORG FRA FAMILIEN Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.

21. ADOPSJON Nasjonal og internasjonal adopsjon skal bare finne sted i samsvar med loven, og skal være autorisert av myndighetene. Adopsjon utenlands skal ikke resultere i urettmessig økonomisk fortjeneste, og bør betraktes som et alternativ til omsorgstiltak i barnets opprinnelsesland.

22. FLYKTNINGEBARN Barn som søker flyktningsstatus eller som anses som flyktninger, skal få nødvendig vern og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.

23. FUNKSJONSHEMMEDE BARN Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtilit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

24. HELSE Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

25. BARN UNDER OFFENTLIG OMSORG Barn plassert i omsorgstiltak utenfor familiemiljøet har krav på regelmessig vurdering av behandlingen og oppholdet der.

26. SOSIALTJENESTER Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

27. LEVESTANDARD Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de livsvilkårene som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.

28. UTDANNING Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, og sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

29. MÅLET MED UTDANNING Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.

30. MINORITETER OG URBEBOLKNING Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å nyte godt av sin kultur, religion og eget språk.

31. LEK OG FRITID Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

32. BARNEARBEID Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings eller utviklingsmulighetene.

33. NARKOTIKA Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetting og produksjon av narkotiske stoffer.

34. SEKSUELL UTNYTTING Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

35. BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

36. ANNEN UTNYTTING Staten har plikt til å beskytte barnet mot alle former for utnyttelse som er skadelig for barnets velferd.

37. FENGSEL, DØDSSTRAFF OG TORTUR Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dødsstraff eller fengsel på livstid uten mulighet for løslatelse er ikke tillatt hvis forbrytelsen ble utført før fylte 18 år. Barn som er i fengsel, skal holdes atskilt fra voksne, om ikke det motsatte anses å være best for barnet. Fengsling skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Pågrepelse og fengsling skal skje på lovlig måte, og barnet har rett til juridisk og annen aktuell hjelp og til å få en rask og uavhengig overprøving av sin sak.

38. BARN I KRIG Staten skal sette i verk tiltak for å hindre at barn som ikke er fylt 15 år, tar direkte del i krigføring.

39. REHABILITERING OG REINTEGRERING Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og samfunnsmessig tilbakeføring av barn som er offer for misbruk, utnyttelse, forsømmelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

40. BEHANDLING I SAKER OM STRAFF Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som sikrer verdighet og fremmer dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet finner en konstruktiv plass i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvet en straffedømme av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.

41. NÅR ANDRE LOVER ER BEDRE Hvis andre nasjonale eller internasjonale lover som staten har vedtatt, sikrer barnet bedre enn med denne konvensjonen, gjelder disse lovene, og ikke konvensjonen.

42. KJENNSKAP TIL KONVENSJONEN SKAL SPRES Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.

20 ÅR MED MERKNADER FRA FNS BARNEKOMITÉ – HVA HAR SKJEDD?

En kartlegging av norske myndigheters oppfølging av merknadene fra FNs barnekomité til Norge (1994 -2014)

Forfatter: Kirsten Kvalø Kolstad

Foto: Lisbeth Michelsen

Design: Brød&tekst, www.brodogtekst.no

Trykk: Grøset

Opplag: 300

Utgitt av: Redd Barna 2014

ISBN-nr: 978-82-7481-206-2

Trykk: GRØSET™

Redd Barna, Storgata 38, 0182 Oslo, postadresse: Postboks 6202 St. Olavsplass, N-01 30 Oslo, tlf: +47 22 99 09 00 www.reddbarna.no